

De Plaatsnamenstudie in 1947

door H. J. VAN DE WIJER en H. DRAYE.

Dank zij de methodisch volgehouden werkzaamheid van de beide organismen die sedert meer dan twintig jaar de wetenschappelijke namenstudie behartigen, en door de steeds groeiende belangstelling die een aantal verenigingen voor de studie der plaatsnamen betonen, is het afgelopen jaar 1947 te onzent voor de onomastische wetenschap een vruchtbaar jaar te heten.

De *Kon. Commissie voor Toponymie en Dialectologie* werd op het einde van het jaar 1947 zwaar getroffen door het overlijden op 29 December jl. van haar eerste voorzitter, ere-rijksarchivaris-generaal Dr J. CUVELIER, aan wiens vereerde nagedachtenis in dit nummer der *Handelingen* een dankbaar In Memoriam wordt gewijd (1).

Reeds zeer vroeg had CUVELIER een ruime wetenschappelijke belangstelling betoond voor het verleden van zijn geboortestreek en, dank zij de philologische medewerking

(1) Zie boven blz. 29-37. Over J. CUVELIER's wetenschappelijk werk verscheen een korte nota in *Bijdr. Gesch. Ndl.* II (1947), 251. De lijkrede gehouden door Rijksarchivaris C. TILON, Joseph Cuvelier 1869-1947, verscheen in *Archives, Bibliothèques et Mus. Belg.* XIX (1948), 5-8. Bij zijn vijfenzeventigste verjaardag werd de aflijvige gehuldigd in de Kon. Vl. Academie. Zie : F. PRIMS, Jozef Cuvelier vijf-en-zeventigjarig (*K. V. A., V. en M.* 1945, 117-132), met korte toespraken door W. VAN EEGHEM, bestuurder der Academie (blz. 116, 127) en H. J. VAN DE WIJER (blz. 127-29). Dankwoord van Dr J. CUVELIER (blz. 129-32).

van zijn jeugdvriend C. HUYSMANS, ontstond de „Toponymische studie van de oude en nieuwe plaatsnamen der gemeente Bilsen” door J. CUVELIER en C. HUYSMANS (1897), de eerste wetenschappelijke monografie over een Vlaamse gemeente.

Onbetwistbaar moet CUVELIER in zeer ruime mate als de „auctor intellectualis” worden beschouwd van onze in 1926 door Minister C. HUYSMANS opgerichte Commissie, die hij gedurende de elf eerste jaren van haar bestaan met gezag en vaderlijke toewijding heeft geleid.

Ook voor ons Leuvens centrum voor toponymie heeft CUVELIER van meet af aan een warme belangstelling aan de dag gelegd, ons aansporend en helpend in deze toen jonge onderneming, die in het begin vooral met zeer veel moeilijkheden had af te rekenen. In lengte van dagen zal zijn aandenken onder ons in dankbaarheid voortleven.

Het XXIe deel (1947) van de *Handelingen* (1) brengt ons het uitvoerig jaarlijks bibliografisch overzicht over de jaren 1945 en 1946 door H. DRAYE (nr 2), waarin dit jaar voor het eerst, ingaande op de wens uitgedrukt door een aantal Nederlandse, Franse en Belgische geleerden die in Januari 1947 besloten hebben tot de oprichting van een „Centrum voor taalgrensonderzoek”, een uitgebreid hoofdstuk over Taalgrens en Kolonisatie werd opgenomen, omvattende de bijdragen over de nederzettingsgeschiedenis en het taalgrensvraagstuk in België. Het bevat tevens, van de hand der Vlaamse leden van de Commissie, de beide merkwaardige studies van A. CARNOY „Van Genepiën tot Gent” (nr 11) en J. LINDEMANS over „Voornaamwoordelijke bijwoorden in de toponymie” (nr 12); M. GYSSELING publiceerde twee in het Frans gestelde bijdragen: „Le

(1) Het XIXe deel (1945) van de *Handelingen* werd besproken door M. GYSSELING in *Rev. Phil.* XXV (1946/47), 407-09.

Namurois, région bilingue jusqu'au 8e siècle" (nr 77) en „Les plus anciennes généalogies de gens du peuple dans les Pays-Bas méridionaux" (zie *Bibl. Psn.* nr 3).

Wat de in de *Handelingen* opgenomen studiën van de Waalse leden betreft, moeten wij vooral wijzen op het jaarlijks overzicht „La philologie wallonne en 1946" door E. LEGROS (1), op de, ook voor de Zuidnederlandse toponymie zeer belangrijke, bijdrage „Toponymes hesbignons" door J. HERBILLON en A. STEVENS (nr 18) en ten slotte op een uitstekend bewerkte „Toponymie de la commune de Cerfontaine" (prov. Namen) door A. BALLE (2).

(1) Zie vooral : Toponymie, blz. 179-83 ; Anthroponymie, blz. 183-85 ; Méthodologie linguistique, blz. 185.

(2) Terloops vermelden wij hier enkele Romaanse publicaties die ons qua methode niet van belang ontbloomt schijnen bij de studie van onze eigen plaatsnamen :

BARRIÈRE, P.-BARRIÈRE, C. — Les termes-frontière dans la topographie gallo-romaine. *Rev. ét. anc.* XLIX (1947), 160-68.

Theoretische studie over de mogelijkheden om de Gallische stammen en hun woongebied te reconstrueren, waarin de toponiemen afgeleid van *fines, terminus, uxellum* en vooral *icoranda* en *randa* onderzocht worden en in verband gebracht worden, op 2 schetskaarten, met het wegennet.

BONNAFOUS, J. — A propos de „calciata". *Onomastica* I (1947), 120.

Treedt de etymologie van A. DAUZAT (*chaussée < calciata*, afgeleid uit *calceus* „schoeisel") bij op grond van de zeer juiste opmerking dat kalksteen bevriest en breekt.

Vgl. ook J. VANNÉRUS, *Calciata et calcipetra...* *Bibl.* 1945, blz. 164.

CHESSEX, P. — L'origine et le sens des noms de lieux (Cahiers enseign. prat.). *Neuchâtel*, 1945.

Rec. J(ODOGNE), O. *Ts. levende talen* XIII (1947), 202.

DAUZAT, A. — La vie rurale en France des origines à nos jours (Que sais-je? 242). *Paris*, 1946.

DUFOUR, J. E. — Dictionnaire topographique du Forez et des paroisses du Lyonnais et du Beaujolais formant le département de la Loire. *Mâcon*, 1946.

Rec. DAUZAT, A. *Onomastica* I (1947), 74-75.

JUD, J. *Vox Romanica* IX (1946/1947), 269-72.

VENDRYÈS, J. *Bull. soc. ling. Paris* XLIII (1946), 73-75.

Met uitstekende „Tables des formes anciennes et des matières dressées par M. GONON".

DUPIEUX, P. — Noms révolutionnaires des communes de l'Allier (Études sur la Révolution française dans l'Allier, 1re série).

- Moulins*, 1939-1945, pp. 89-95.
 Rec. D(AUZAT), A. *Onomastica* I (1947), 154.
 Hoe de plaatsnamen met *Saint*- vervangen werden !
- FARIÈRE, J. — Montjoie ou Moultoie. *Romania* LXIX (1946), 101-03.
- GUEX, J. — La montagne et ses noms. *Études de toponymie alpine. Lausanne*, 1946.
 Rec. FOUCHÉ, P. *Onomastica* I (1947), 156-58.
- TAGMANN, E. *Vox Romanica* IX (1946/1947), 272-75.
- HASSELROT, B. — Le genre des noms de villes en français. *Studia neophil.* XVI (1943/1944), 201.
- LEBEL, P. — Le suffixe *-ensis* dans les noms de lieu. *Onomastica* I (1947), 35-40.
 S. betoogt dat met het suffix *-ensis* namen van domeinen werden gevormd, uitgaande van Gallo-Romeinse en van Germ. psn., volgens het type *Prato Mannense > Promenois. Meestal is het bepaald bestanddeel weggefallen, zoals blijkt uit een aantal bestudeerde namen uit de dép. Côte-d'Or en Haute-Marne : *Basense > Basois ; *Darilense > Darois ; *Mannense* > Manois (resp. afgeleid van *Baso*, *Darilo, met fem. *Darila*, *Mano*) enz.
- LEBEL, P. - MAITRIER, P. — A la recherche des anciennes limites. *Onomastica* I (1947), 127-36.
 Bespreking van een aantal woorden die *grens* betekenen : *fines*, *termini*, *limites*, *confinium*, *Ofra. marche* < Germ. *marka*, Kelt. *morga < *mroga, *broga*, *equoranda, Frankisch *marka-soljo* „moeras-grens”, gelatiniseerd tot *marcasolium* > Marcheseuil.
- Verder wordt gewezen op een aantal pln. ontstaan uit tolplaatsen langs rivieren : *fiscus* (*fisca*) ; Germ. *manda dat zou voortleven in pln. als Milmande, Miremande, Pierremande, Darmannes (1182, *Darmandes*) ; *pons carralis* (*ponts charraux*, pln. *Charrauponts*, *Pont-Charrot*) ; psn + *pons* (Rolampont, 834 *Radalenis pons* < *Radoleni pons).
- Het stelsel van de tolheffingen op bruggen en grenzen schijnt dus een neerslag te hebben gekregen in de toponymie.
- MUSSET, L. — Un aspect de l'esprit médiéval : la „cacogéographie” des Normands et de la Normandie. *Revue du Moyen Age latin (Lyon)* II (1946).
 Usurpations toponymiques et légendes étymologiques.
- ROHLFS, S. — Streifzüge durch die italienische Toponomastik. 1. Ursachen der Namengebung. 2. Die historischen Grundlagen der Namengebung. *Arch. Stud. neu. Sprachen* LXXXIV (1944), 103-29.
- ROSTAING, C. — La substitution en Provence d'un nom de saint à un toponyme plus ancien. *Onomastica* I (1947), 121-26.
 Onderzoekt, op grond van de oude vormen, een aantal mogelijkheden van de verdringing van een oorspr. pln. door de naam van een heilige en besluit dat het verschijnsel van de kerstening der plaatsnamen vaak een middel geweest is om bepaalde kerkelijke rechten te bevestigen.
- †SALVERDA DE GRAVE, J. J. — Over de taal van Metz in de 14^e

In de loop van 1947 werd in de Vlaamse afdeling van de Commissie het vraagstuk van de aanpassing der schrijfwijze van onze Vlaamse gemeentenamen aan de thans geldende spelling gesteld. Zoals bekend is, werd voor de geografische namen geen beslissing getroffen in de sinds 1 Mei 1947 gangbare spelling.

Wij mogen hier, bij deze gelegenheid, nog even herinneren aan de onverkwikkelijke moeilijkheden welke opgevoerd zijn bij de modernisering van de Vlaamse gemeentenamen, nu zo wat twintig jaar geleden.

De voorstellen strekkende tot aanpassing van de tot dan toe heersende chaotisch-verwarde spelling der geografische namen aan de toen gebruikelijke DE VRIES en TE WINKEL spelling, die de Vlaamse afdeling, op initiatief van wijlen Prof. J. VERCOULLIE in de jaren 1928-1929 had uitgewerkt, hadden een eerste officieuze erkenning gevonden in de opname der gemoderniseerde spellingvormen — naast de oudere — in het Staatsblad van 21 Juni 1929 (1).

- en de 15e eeuw. *Neophilologus* XXXI (1947), 120-24.
- SERRA, G. — Appunti toponomastici sul Comitatus Auriatensis. *Revista di studi liguri* 1943, 1-56.
- Rec. D(AUZAT), A. *Onomastica* I (1947), 78.
- SMITH, W. B. S. — De la toponymie bretonne. Dictionnaire étymologique. Suppl. to *Language* vol. XVI (1940), 136 pp.
- Rec. VENDRYÈS, J. *Bull. soc. ling. Paris* XLIII (1946), 77-79.
- SOYER, J. — Notes d'hydronymie. *Bull. Soc. arch. et hist. de l'Orléanais* XXIV (1943), 478-87 [*Orléans*, 1946].
- Rec. D(AUZAT), A. *Onomastica* I (1947), 75.
- La Beauce ancienne ; le peuplement et la mise en valeur de la Beauce d'après la toponymie. *Blois*, 1943.
- Rec. M., R. *Romania* LXIX (1946/1947), 427.
- Recherches sur l'origine et la formation des noms de lieu du département du Loiret. *Orléans*, 1943-46.
- Fasc. VIII. Toponymes germaniques rappelant l'agriculture... etc.
- Fasc. IX. Toponymes rappelant le culte chrétien.
- Rec. D(AUZAT), A. *Onomastica* I (1947), 151-53.
- LESORT, A. *Bibl. Ecole Chartes* CV (1944), 286-87.
- TAGMANN, E. — Toponymie et vie rurale de la région de Miège (Haut Valais roman) (*Romanica Helvetica*, 26). *Erlenbach-Zürich*, 1946.
- Rec. Ws., R. *Schweiz. Arch. f. Volksk.* XLIV (1947), 140-41.
- (1) Zie H. J. VAN DE WIJER, De moderne spelling der Vlaamsche gemeentenamen. *Com. Top.* IV (1930), 93-115.

Eerst acht jaren later zou echter in dezen een stap verder worden gegaan, toen op 11 Juli 1937 door de Belgische ministerraad, op voorstel van de toenmalige Minister van Binnenlandse Zaken het besluit werd getroffen, dat van 15 Augustus 1937 af, de moderne plaatsnamen-spelling in alle staats- en provinciale diensten zou gebruikt worden.

Het spreekt vanzelf dat ook thans onze Commissie trouw dient te blijven aan het vroeger door Prof. J. VERCOULLIE geformuleerde beginsel, nl. de noodzakelijke aanpassing van de spelling der geografische benamingen aan de vigerende spelling. Deze normalisering blijkt thans des te dringender met betrekking vooral tot de adj. die van pln. afgeleid zijn, wegens de moeilijkheden welke de niet-aanpassing van de spelling dezer benamingen met zich brengt (zie Overgangsbepalingen 1, a-b-c-d).

Nieuwe voorstellen werden dan ook reeds in de loop van dit jaar aan de bevoegde overheid overgemaakt, met het verzoek deze zonder verder uitstel officieel te willen bekrachtigen (1). Wij koesteren de gegronde hoop dat de

(1) De voorgestelde wijzigingen ter aanpassing betreffen uitsluitend de *e*, *o*- en *sch*-spelling en hun aantal is overigens beperkt tot 64 namen waarvan de lijst hier moge volgen (de weg te laten leettertekens tussen haakjes) :

As(ch), Ass(ch)e.

Beverlo(o), Berlo(o), Bre(e)dene.

Dess(ch)el, Diets(ch)-Heur, Dikkebus(ch), Drogenbos(ch), E(e)gem, E(e)ke, Eeklo(o), E(e)len, E(e)name, E(e)sen, Ess(ch)en, Ess(ch)ene.

Ge(e)raardsbergen, Gro(o)te-Brogel, Gro(o)tenberge, Gro(o)te-Spouwen.

He(e)len-Bos(ch).

Kallo(o), Kapellen-op-den-Bos(ch), Kessel-Lo(o), Korbeek-Lo(o), Lessenbos(ch), Lillo(o), Lippelo(o), Lo(o), Lo(o)christi, Lo(o)tenhulle.

Me(e)nen, Me(e)sen, Mo(o)regem.

Nedere(e)name, Ne(e)rem, Neerij(ch)e, Niel-bij-As(ch).

O(o)len, Oosteeklo(o), Oostro(o)zebeke, O(o)tegem, Overij(ch)e, Pass(ch)endale, Pulderbos(ch).

Ro(o)borst, Ro(o)zebeke.

classificatiewet der Belgische gemeenten, waarin in zeer afzienbare tijd de resultaten der laatste algemene volkstelling zullen worden vastgelegd (de laatste wet is die van 1932), de gepaste gelegenheid zal zijn om ook de jongste voorstellen van onze Commissie definitief in de wet vast te leggen, zodat niet alleen in de staats- en provinciale, maar ook in de gemeentelijke diensten voortaan nog slechts één spelling zal gelden.

Het feit dat, ondanks loffelijke en herhaalde pogingen, en ook gedeeltelijke resultaten in Noord-Nederland, men bij onze Noorderburen op dit stuk nog steeds niet tot een definitieve oplossing is geraakt, mag niet beletten dat te onzent de knoop eens en voorgoed zou worden doorgehakt (1).

In opdracht van de Commissie werd het Leuvens Instituut, gelet op de ruime documentatie die er in de afgelopen jaren werd verzameld (niet alleen in zijn rijke gespecialiseerde bibliotheek, maar ook en vooral door het aanzienlijke aantal monografieën der Leuvense Germanisten en de kadastrale documenten die te Leuven door de Commissie werden gedeponereerd), belast met het onderzoek van de met de dag talrijker wordende aanvragen van Vlaamse gemeentebesturen tot wijziging van bepaalde straatbenamingen (2).

's-He(e)renelderren, St.-Joost-ten-No(o)de, St.-Lievens-Ess(ch)e, Ste(e)ne.

Tems(ch)e, Tessenderlo(o), Tongerlo(o) (Maaseik), Tongerlo(o), (Turnhout), Tremelo(o).

Vladslo(o), Vre(e)ren.

Watermaal-Bos(ch)voorde, Westerlo(o), Westro(o)zebeke.

Ze(e)vergem, Zevene(e)ken.

(1) Een buitengewoon waardevol historisch overzicht van het in Nederland „te dezer zake verrichte en beraamde” vindt men in J. W. MULLER, *Spelling der Nederlandsche plaatsnamen. Feestbundel H. J. van de Wijer* [Leuven, 1944] I, blz. 199-218.

(2) Volgens omzendbrief van de Minister van Binnenlandse Zaken dd. 16 Sept. 1946 (2^e sectie, nr 2986) moet elk voorstel van

Bij dit herhaalde onderzoek blijkt telkens weer de hoogdringendheid van een herziening van de spelling (en de taalvormen) der kadastrale documenten, een zeer zware onderneming waaraan het vorige jaar door de Vlaamse afdeling der Commissie drie buitengewone zittingen werden gewijd, waarop ons medelid J. LINDEMANS, steunend op eigen rijke ervaring, langs alle zijden het knoeiwerk heeft belicht dat destijds door de „Barbaren van het Kadaster” (dixit C. HUYSMANS) (1) vooral in de Vlaamse gewesten werd verricht. Bij deze gelegenheid werd door J. LINDEMANS een werkmethode voorgelegd, welke echter slechts na tal van jaren en met aanzienlijke staats-toelagen zou toelaten een einde te maken aan een bespottelijke toestand, die zonder enige overdrijving als een nationale schande moet worden beschouwd. Het is staatszaak dat er eindelijk zou worden opgeruimd met de ergerlijke monsters, die veelal te wijten zijn aan vreemdelingen, die, bij het opmaken van de kadasterplans, gewoonlijk de gewesttaal en zelfs de landstaal niet kenden... Het ergste is dat de verminkte eigennamen uit de kadasterplans verder zijn doorgedrongen in de atlassen der buurtwegen, de notariële acten, op de militaire en andere kaarten, zodat haast alle ministeriële instanties (2), en vaak zeer onmiddellijk, bij een

wijziging op dit stuk voortaan worden onderworpen aan onze Commissie en aan de Commissie voor Monumenten en Landschappen.

(1) Zie een beknopt verslag over deze zittingen in *Handelingen XXI* (1947), 11-13.

(2) Terloops wezen vermeld : Ministerie van Financiën : administratie v. h. Kadaster.

Ministerie van Openbare Werken : adm. Bruggen en Wegen ; adm. Buurtwegen ; adm. Waterwegen.

Ministerie van Landbouw : adm. Waters en Bossen.

Ministerie van Landsverdediging : Militair Geografisch Instituut.

Ministerie van Verkeer : N. M. S., N. M. B. S., Posterijen, Telefoon en Telegraaf.

Provinciale besturen.

Gemeentebesturen.

Notariaat.

definitieve schoonmaak van deze Augias-stal zouden zijn gebaat (1). Wie treft hier de zo dringend geboden maatregel van openbaar nut?

* * *

(1) Ook elders laten de kadastrale en andere officiële documenten van toponymisch standpunt uit, te wensen over. Men zie b. v., wat het Frans kadaster betreft, de lijst der „Bévués cadastrales” gepubliceerd door G. D. in *Onomastica I* (1947), 137-42!

Anderdeels werden in Frankrijk en Zwitserland reeds initiatieven genomen om deze wantoestanden te wijzigen, vooral dan wat de militaire kaarten betreft.

In dit opzicht dienen met het oog op een zeer wenselijke herziening van de plaatsnamen die onze Belgische stafkaarten ontzien, de volgende bijdragen, meest alle lezingen gehouden op het 2e Internationaal Congres voor Toponymie en Anthroponymie, te worden bestudeerd en overwogen :

FRANKRIJK :

DAUZAT, A. — A l'Institut géographique national de France. La réforme de la nomenclature cartographique. *Onomastica I* (1947), 72.

Over de modernisering van de plaatsnamen (met uitzondering van de gemeentenamen) voorkomend op de Franse stafkaarten van het I. G. N., die in samenwerking met bevoegde toponymisten wordt ondernomen.

Vgl. ook A. DAUZAT, L'orthographe des noms de lieux savoyards : une initiative de l'Institut géographique national. *Français moderne XIV* (1946), 107-09.

DESLANDES, G. — La doctrine toponymique de l'I. G. N. et son application cartographique. *Onomastica I* (1947), 322-28.

Bij de uitgave van de „Carte de France au 50.000^e” zullen ongeveer 2.000.000 namen dienen te worden verwerkt. Het komt er vooral op aan een voldoende aantal namen op te nemen, die daarenboven in een passende Franse vorm moeten worden vermeld. S. bespreekt zeer gevat de talrijke vraagstukken die bij de vaststelling van de officiële vorm van plaatsnamen opduiken : de etymologie en de plaatselijke uitspraak moeten geëerbiedigd worden in de mate van het mogelijke. Een reeks verkeerde spellingen (blz. 325-26) moeten worden verbeterd. Drukt de wens uit dat het Franse „Institut national de toponymie et d'anthroponymie” een werkelijkheid zou worden.

RECORDON, J. — Le problème toponymique dans la cartographie technique française. Aperçu historique. *Onomastica I* (1947), 309-21.

„Nos cartes modernes ne se conçoivent plus sans une nomenclature en rapport avec leur valeur technique...” Wijst op het belang van de toponymie voor de moderne cartografie, bespreekt de densiteit van de op te nemen namen en de keuze die daarbij

Het *Instituut voor Vlaamse Toponymie* te Leuven dat in de loop der laatste jaren meer en meer aandacht is gaan schenken aan het onderzoek der Vlaamse persoonsnamen zal, mede met het oog op verdere in het vooruitzicht gestelde actieve medewerking uit het Noorden, van het jaar 1947 af zijn werkzaamheid voortzetten onder de verruimde, aangepaste benaming „Instituut voor Naamkunde te Leuven”.

In de XXIIIe jaargang van de *Mededelingen* (1947) (1) verschenen, naast een algemeen oriënterende inleiding over het werk van het Instituut, een belangrijke bijdrage van Dr M. SCHÖNFELD over „De ouderdom van de veldnamen in Nederland” (blz. 166), een anthroponymische studie van J. LINDEMANS over „Het inleidend lidwoord bij familie-

moet gedaan worden onder de verschillende eigennamen van een bepaald gebied. Behandelt op theoretische wijze de inzameling en de grafie van de toponiemen. Tegenover de oplossingen die in het verleden werden gevonden (Cassini-kaart, Militaire stafkaarten), plaatst S. de pogingen die gedaan werden door de „Service géographique de l'Armée” en door het „Institut Géographique National” (dat van 1940 af het werk van de „Service” voortzet) om een degelijke nationale cartografie op te bouwen.

ZWITSERLAND :

HUBSCHMID, J. jr — L'orthographe officielle des noms de lieux de la Suisse. *Onomastica* I (1947), 329-35.

Bevat : 1. Critiques de l'orthographe actuelle ; 2. Tentatives de réforme de l'orthographe ; 3. État actuel de l'orthographe.

Als stelregel geldt : „En principe, la forme écrite d'un nom ne doit pas trop s'écarter de la forme vivante.”

JOHANNES HUBSCHMID, jr is als linguïst werkzaam bij de „Service topographique fédéral” te Wabern bij Bern en heeft in deze hoedanigheid ongeveer alle Zwitserse plaatsnamen verzameld en alfabetisch gerangschikt. In verband met de spelling van de pln. schreef hij een aantal bijdragen : Die Schreibung deutschschweizerischer Ortsnamen. *Schweiz. Bauzeitung* 1946, 47-48 ; Wie sollen unsere deutschschweizerischen Ortsnamen geschrieben werden? *Sprachspiegel* 1947, 38-39 ; Grundsätzliches zur Schreibung deutschschweizerischer Ortsnamen. *Schweiz. Zeits. f. Vermessung u. Kulturtechnik* 1947, 1-7 ; Zur Schreibung der Ortsnamen in der deutschsprachigen Schweiz. *Geographica Helvetica* 1947, 217-22.

(1) Over de *Mededelingen* schrijft M. V(ALKHOFF) in *Neophilologus* XXXI, 216.

namen" (zie *Bibl. Psn.*, nr 6), een stevig gedocumenteerde bijdrage van M. GYSSELING „Antwerpen-Anvers" (nr 15) en van dezelfde onvermoeibare medewerker een korte mededeling over het opnieuw leesbaar gemaakte „Fragmentum Blandiniense" (nr 32); verder een eerste stuk van K. ROELANDTS over „Het naamkundig onderzoek in Skandinavië" (nr 7), waarin een eerste resultaat wordt vastgelegd van de door S. ondernomen studiereis naar het Noorden (1947) en waaruit blijkt hoe veel wij van Skandinavië te leren hebben wat betreft de methode en de organisatie van het onomastisch onderzoek; een gedeelte van de uitvoerige bespreking door H. DRAYE van het merkwaardige werk van SLICHER VAN BATH „Mensch en Land in de Middeleeuwen" (nr 60) en ten slotte een verdere bijdrage door H. J. VAN DE WIJER en J. LANGOHR over een gemeente uit het N. O. der provincie Luik, nl. Walhorn (nr 31).

Voorts werd in de serie *Toponymica* van het Instituut als tweede stuk van de nieuwe reeks „Antwerpse plaatsnamen" de Toponymie van Hombeek (nr 16) gepubliceerd, welke op grond van de documentatie die destijds door wijlen FR. DE RIDDER aan J. LINDEMANS werd overgemaakt, door deze laatste naar het model van onze monografische studiën is bewerkt (1).

Als *Bijlagen* bij de *Mededelingen* zagen dit jaar het licht de bibliografische overzichten der beide laatste jaren „Onomastische studiën uit het jaar 1945" (Bijlage XXI) en „De plaatsnamenstudie in 1945 en 1946" (Bijlage XXIII), alsmede twee bijdragen van de hand van J. LINDEMANS, nl. een methodologische studie over Vlaamse familienamen (Bijlage XXII), eerst verschenen in de *Verlagen en Mede-*

(1) Deze studie verscheen reeds gedeeltelijk in de jaargangen XLVIII en XLIX van de *Handelingen Oudh. Kring Mechelen* en kon dit jaar, dank zij financiële tussenkomst van het Instituut, volledig worden gepubliceerd.

delingen van de Koninklijke Vlaamse Academie, en een aanvullende studie „Een Saksische vestiging in Brabant?” (overgedrukt uit *Eigen Schoon en de Brabander*), door S. bedoeld als aanvulling en correctief bij zijn vroegere „Frankische kolonisatie” (Bijlage XVI) en daarom door het Instituut als Bijlage XVI, 2 in zijn uitgaven opgenomen.

Ten slotte kon eindelijk — na tal van moeilijkheden en verwickelingen — het reeds herhaaldelijk in het vooruitzicht gestelde eerste nummer van de reeks *Anthroponymica* worden gepubliceerd, nl. de „Brabantse persoonsnamen in de XIVe en XVe eeuw” waarin J. LINDEMANS, in drie afzonderlijke stukken over West-Brabant, Leuven en Halle, ons een eerste model schenkt voor de wetenschappelijke anthroponymische bewerking van bepaalde archivalische bronnen (cijsregisters of rekeningen) (*Bibl. Psn.*, nr 5).

Op het Instituut wordt intussen het toponymisch en anthroponymisch werk ijverig voortgezet, zodat gedurende dit academisch jaar weer een zestal monografieën als licentieverhandeling werden afgewerkt (1).

(1) Als aanvulling van de lijst, verschenen in het voorgaand overzicht (blz. 314, noot 1), kunnen worden vermeld :

Toponymie

MARCHAL, J. — Bijdrage tot de moderne toponymie van het kanton Borgloon. *Leuven*, 1947 (licentie-verhand.).

ORSHAGEN, J. VAN — Toponymie van Herentals. *Leuven*, 1947 (licentie-verhand.).

Hydronymie

LAES, M. — Bijdrage tot de studie van de Westbrabantse hydronymie. *Leuven*, 1948 (licentie-verhand.).

Anthroponymie

GHYSEN, A. — Anthroponymie van Hasselt (1232-1499). *Leuven*, 1947 (licentie-verhand.).

SELS, R. — Bijdrage tot de anthroponymie van Kontich (Lint)-Edegem-Boechout vóór ca 1625. *Leuven*, 1947 (licentie-verhand.).

Kolonisatiegeschiedenis

DEVLEESCHOUWER, J. — Frankisch en pseudo-Frankisch in de Noordgallische toponymie. *Leuven*, 1948 (doctoraal proefschr.).

Overigens zal in niet geringe mate het werk van onze Leuvense Germanisten voortaan vergemakkelijkt en de wetenschappelijke basis van hun onderzoek aanzienlijk versterkt worden door het feit dat door de Leuvense Universiteit, op verzoek van de leiding van het Instituut, als nieuw optievak voor de licentie in het academisch programma werd opgenomen de „Nederlandse onomastiek en methodes der moderne naamkunde”. Onze assistent bij het Instituut Dr K. ROELANDTS, werd met het houden van deze colleges belast.

Graag worde hier tevens vermeld dat in meer dan één tijdschrift, vooral dan in de respectievelijke organen van de geschied- en oudheidkundige verenigingen, in hoofdzaak in Brabant en Limburg, de naamkunde vlijtig en doorgaans met het gewenste wetenschappelijk inzicht of ten minste met de geboden voorzichtigheid wordt beoefend, wat schril afsteekt met het vroegere hier heersende dilettantisme.

* * *

In het vorig overzicht werd reeds bondig gewaagd van het IIe Internationaal Congres voor Toponymie en Anthroponymie, dat dit jaar onder het voorzitterschap van Prof. A. DAUZAT te Parijs op 16-19 Juli 1947 werd gehouden.

Na de zeer lange onderbreking der oorlogsjaren — op het eerste Congres te Parijs in 1938 werd beslist dat het tweede in het jaar 1941 te München zou doorgaan — werd de doelstelling van het tweede Congres in een circulaire als volgt omschreven : „... d'assurer la liaison et de faire reprendre le contact entre les toponymistes et anthroponymistes de tous pays, qui ont été privés d'informations, depuis le début de la guerre sur les travaux effectués hors de chez eux. Il provoquera des échanges de vues et des discussions sur les méthodes d'enquête et de recherches,

les problèmes d'ordre général, la création de répertoires et de bibliographies. Divers vœux seront soumis. Il proposera la nomination d'un comité international pour maintenir le contact entre les spécialistes et préparer les congrès ultérieurs" (1).

In weerwil van de nog steeds moeilijke na-oorlogse tijdsomstandigheden mag het Parijse Congres als uitermate geslaagd beschouwd worden : niet minder dan 19 naties waren vertegenwoordigd en in de loop van drie congresdagen werden ongeveer zestig mededelingen gehouden. Er werden nl. achttien secties ingericht, waaronder, wat de toponymie betreft : Préhistoire, Indo-européen, toponymie gallo-romaine, germanique, slave et baltique, toponymie balkanique, terwijl aan de anthroponymie, die meer en meer de algemene belangstelling blijkt te genieten, ten minste voor het Romaanse gebied een afzonderlijke sectie werd voorbehouden. Bovendien werd, op verzoek van de Belgische geleerden en aansluitend met een wens uitgedrukt door het reeds vermeld nieuwgesticht „Centrum voor taalgrensonderzoek”, een eigen afdeling voorbehouden voor taalgrensproblemen en in het bijzonder voor de Belgische. Ten slotte worde nog verwezen naar de afdeling „Cartographie toponymique”, waar belangrijke inlichtingen werden verstrekt in verband met het boven reeds vermelde „kadasterprobleem”.

Ook ditmaal mag gezegd worden dat de Congresdagen te Parijs in 1947 dagen zijn geworden van intense wetenschappelijke bedrijvigheid en van ruime internationale verstandhouding, die door de hoffelijkheid der Franse gastheren in zeer ruime mate werd bevorderd (2).

(1) Een dergelijk bestendig internationaal Comité werd echter te Parijs, jammer genoeg, niet aangesteld.

(2) Zie ook het algemeen verslag over het Congres in *Onomastica* I (1947), 161-80 en verder J. ENGELS, Le deuxième congrès inter-

De Commissie voor Toponymie en Dialectologie was op het Congres vertegenwoordigd door een tiental van haar leden, onder wie de hh. M. A. ARNOULD, A. CARNOY, H. DRAYE, E. LEGROS en J. VANNÉRUS als sprekers in een der talrijke afdelingen zijn opgetreden. Het strekt daarenboven onze Commissie tot eer dat haar, nadat het vererend aanbod reeds dit Congres te Brussel te organiseren met spijt moest worden afgewezen, de inrichting van het volgende congres (Brussel 1949) met eenparigheid van stemmen op de algemene vergadering werd toevertrouwd.

Uit de lange reeks der lezingen die reeds grotendeels gepubliceerd werden in het tijdschrift *Onomastica* I (1947) en II (1948), noteren wij hier, in zoverre zij niet hun plaats vinden in onze gewone rubrieken of in het anthroponymisch overzicht, de bijdragen die, ten opzichte van de behandelde problemen of van hun methodologisch belang, met vrucht door de Vlaamse toponymisten zullen geraadpleegd worden :

BLANCHARD, C. — La toponymie en pays de montagnes. *Onomastica* I (1947), 303-08.

Wijst o. m. op de noodzakelijkheid van het topografisch onderzoek bij de studie van de plaatsnamen. „Faute d'avoir vu les lieux on risque de ne pas saisir la signification d'un nom, ou même, ce qui est pire, de l'interpréter par un contresens.” Deze stelling wordt daarna duidelijk bewezen aan de hand van de verklaring van enkele bergnamen.

GARDETTE, P. — Noms de lieux en *-iacu* dans le département de la Loire. *Onomastica* I (1947), 263-68.

In het westelijk Franko-Provençaals gebied verschijnen de Gallo-Romeinse *-iacu*-namen onder de vormen : *-y*, *-é*, *-ieu*, *-iec* ; tot hetzelfde prototype *Sabiniacus gaan terug *Savigneux*, *Savigny* en *Savignecq*. S. onderzoekt de geschiedenis van deze verscheidenheid van vormen aan de hand van de oude „Belege”

national de toponymie et d'anthroponymie. *Neophilologus* XXXII (1948), 43-44.

en van de plaatselijke phonetica, en kan ze alle terugleiden tot een middeleeuwse vorm *-eu*. S. bestudeert dan de verspreiding van de *-iacu*-namen (zie kaart op blz. 264) en verklaart deze op grond van een geografische beschouwing vooral over de vruchtbaarheid van de bodem, de belangrijkste factor voor de Gallo-Romeinse bewoning.

Bij de bespreking die op deze belangwekkende lezing gevolgd is, werd o. m. gewezen op de noodzakelijkheid van samenwerking tussen naam- en oudheidkundigen (P. FOUCHÉ).

Vgl. ook GARDETTE, P. - - DAUZAT, A. — Discussions : l'étymologie d'Andresy, Andrézieux, Addressac. *Franç. moderne* VIII (1940), 360-62.

FOURNIER, P. F. — Les toponymes en *-acum* > *-é* en Basse-Auvergne. *Onomastica* I (1947), 259-62.

Bespreekt de verspreiding van de *acum*-namen waarvan de grafieën reeds in de M. e. een merkwaardige onvastheid vertonen (*-ec*, *-e*, *-é* en later *-et*, *-el*, *-er*, *-eix*, enz.), tegenover de vrij normale evolutie tot *i* (*y*) ten N., en tot *-a* (*-at*, *ac*) ten Zuiden van het betrokken gebied.

Bij de bespreking blijkt echter dat de ontwikkeling *-acum* > *-ec* > *é* fonetisch niet mogelijk is en door A. DAUZAT en P. FOUCHÉ worden andere mogelijkheden voor de verklaring van *é* voorgesteld.

HOUTH-BALTUS, M. — La structure agraire et son expression dans les lieux-dits d'une région de l'Ile-de-France (pays de Cruye, val de Galie). *Onomastica* I (1947), 297-301.

Behandelt een aantal aanduidingen van percelering zoals *clos*, *closeaux* (wijst op een gemeenschappelijke omheining in een streek met open-fieldsysteem), *plesses* (*plessis*), *palis*, *clayes*, *parcs*, *courtills*, *réages*, *terres*, *champs*, *plaine*, *ares*, *hariels* (*hariats*), *coutures*, *gains* (*gaignages*), enz.

LEBEL, P. — Machacre, nom de lieu. *Onomastica* I (1947), 289-92.

In Picardië en Normandië heet de wijk in de buurt van een slachthuis soms *machacre*; in het Z. van Frankrijk is dit woord onbekend. S. verklaart *machacre* uit een Germ. samenstelling uit de Merovingische tijd, nl. **mattjaker* „champ de la tuerie” en verwerpt de andere etymologieën voorgestaan door A. DAUZAT (Arabisch *maslakh*) en door G. ALESSIO (Volkslatijn *mazacara*).

SOYER, J. — Notes de toponymie et d'hydronymie. L'origine du nom de la ville de Romorantin (Loir-et-Cher) et du Morantin, ou Rantin, affluent de la Sauldre. *Onomastica* I (1947), 293-96.

Met een vermakelijk voorbeeld van „geleerde” etymologie : *Roma Minor* ! (1).

* * *

Evenals in onze vroegere overzichten, hebben wij ook dit jaar gepoogd de onomastische bedrijvigheid in de ons omringende landen bibliografisch te overzien. Dit deel van ons werk is zelfs vrij omvangrijk geworden, omdat het thans eindelijk mogelijk geworden is de kloof die de oorlogsjaren langs onze grenzen had geslagen, enigszins volledig te overbruggen.

Vooreerst komt **Noord-Nederland** aan de beurt.

Over de organisatie van het naamkundig onderzoek in Nederland hopen wij in ons volgend overzicht nadere mededeling te kunnen doen ; in afwachting kunnen wij thans reeds verwijzen naar het „Verslag van de Dialecten-Commissie der koninklijke Nederl. Akademie van wetenschappen te Amsterdam over 1947”, waarin gemeld wordt dat de Afdeling Letterkunde op 10 November 1947 besloten heeft tot de oprichting van een „Centrale Commissie

(1) Verder wensen wij de aandacht te vestigen op enkele lezingen, waarvan alleen een samenvatting verschenen is in het Programma van het Congres, en die wij eventueel na hun publicatie in *Onomastica*, zullen bespreken in een volgend overzicht :

JENSEN, K. B. — Isoglosses toponymiques et celtiques.

RIBEZZO, FR. — Sources et méthodes de l'étude de la toponymie ancienne et du Latium.

SCHMITTEIN, R. — Toponymie lituanienne.

— A propos du nom de la Vistule.

SKOK, P. — Considérations méthodiques sur la toponymie ancienne des Balkans.

UNBEGAUN, B. — La mode dans la toponymie russe.

voor Onderzoek van het Nederlandse Volkseigen" waarin ook „een nog te stichten Commissie voor de Naamkunde" is opgenomen.

Over de onomastische bedrijvigheid in Noord-Nederland gedurende de oorlogsjaren en ook daarna, wordt men uitstekend ingelicht door het overzicht van M. SCHÖNFELD „Het onderzoek der plaatsnamen van Nederlandse oorsprong in de laatste jaren", dat opgenomen is in het langverwachte, zopas verschenen XIIe deel van de *Nomina Geographica Neerlandica* (Leiden, 1948) (1). Deze bijdrage welke de bibliografische studie „Twintig jaar toponymisch onderzoek in Nederland", die de Grootmeester der Noordnederlandse toponymie gepubliceerd heeft in de *Med. Vla. Top. Ver. XXII* (1946) (zie *Bibl.* 1945/46, blz. 319), aanvult en voortzet, ontslaat er ons dit jaar van de Noordnederlandse naamkundige productie uitvoerig te behandelen (2).

Een uitzonderlijke betekenis heeft in het afgelopen jaar, mede voor de onomastiek, het verschijnen van de 4^e druk van M. SCHÖNFELD's *Historische grammatica van het Nederlands* (Zutphen, 1947⁴), die nog zeer lang het klassieke

(1) In het XIIe deel (1948) van de *Nomina* verschenen verder de volgende studiën, die wij hier voorlopig alleen maar opsommen: MOERMAN, H. J. — Plaatsnamen van de Oost-Veluwe. *Nom. Geo. Neerl.* XII (1948), 16-39.

SCHÖNFELD, M. — Nes, middelharnis. *Nom. Geo. Neerl.* XII (1948), 40-53.

†MULLER, J. W. — Stichtsche plaatsnamen naar oorsprong en beteekenis onderzocht. *Nom. Geo. Neerl.* XII (1948), 54-91.

†MULLER, J. W. — Urk. *Nom. Geo. Neerl.* XII (1948), 92-96.

SLICHER van BATH, B. H. — Plaatsnaamkunde als historische bron. *Nom. Geo. Neerl.* XII (1948), 97-103.

SLICHER van BATH, B. H. — Kanttekeningen bij de Drentse plaatsnamen van W. de Vries. *Nom. Geo. Neerl.* XII (1948), 104-120.

LESSEN, J. H. van — Over de geschiedenis van de aardrijkskundige naam *Quelpart*. *Nom. Geo. Neerl.* XII (1948), 121-28.

(2) Een goede oriëntering over de Noordnederlandse naamkunde geeft ook de lezing door W. Gs. HELLINGA „Questions de toponymie hollandaise et frisonne", gehouden op het 2^e Int. Congr. te Parijs, verschenen in *Onomastica* II (1948), 81-86.

handboek en het veilig vade-mecum zal blijven voor al wie met de taalkundige verklaring van onze plaats- en persoonsnamen te maken heeft (1).

In verband met het zo omstreden stammen-vraagstuk, dat in de „Inleiding” tot de Historische Grammatica zeer overzichtelijk wordt behandeld, voerde M. SCHÖNFELD het woord, tezamen met B. H. SLICHER VAN BATH (zie verder nr 62) en met P. C. BOEREN (nr 59), ter gelegenheid van het zevende symposion van de Dialecten-Commissie van de Kon. Ndl. Ak. v. Wet. gehouden te Amsterdam op 14 Mei 1947, over het volgende onderwerp :

SCHÖNFELD, M. — Friese relictten in het Gronings, in het bijzonder in de toponiemen — Iets over de verhouding van het Gronings tot het Fries. *Bijdr. en Med. Dial. Com.* X (1947), 1-36.

Deze bijdrage is van andere aard dan die van SLICHER VAN BATH en BOEREN. Immers, terwijl hier het probleem van de Saksen, resp. de Franken behandeld wordt, gebruikt S. welbewust Friezen en Saksen in de traditionele betekenis; zijn studie sluit aan bij die, welke in het tweede deeltje (van de *Bijdr.*) verschenen zijn over: Een Fries substraat in Noord-Holland. Over de oorspronkelijk Fries sprekende bevolking van het gewest Groningen is een economisch sterkere laag van Saksen heengeschoven welke de Friezen heeft geabsorbeerd; een nieuwe bevolking ontstond met een eigen karakter en een eigen taal. Het onderzoek van S. geldt dus het boeiende probleem van mengtalen, dat zich overal weer verschillend voordoet. Het Gronings blijkt Saksisch in zijn fonologisch systeem, maar tal van woorden en enkele syntactische eigenaardigheden verraden nog het oorspronkelijk Fries. Zeer in het bijzonder kan men in de Groningse toponiemen tal van Friese relictten terugvinden, zoals W. DE VRIES in pijnlijk-nauwgezette ontleding voor vele plaatsnamen heeft aangetoond; aan de hand van diens werk geeft SCHÖNFELD een synthese.

(1) Zie o. m. de bespreking door C. B. VAN HAERINGEN, *N. Taalgids* XLI (1948), 39-40.

Verschijselen als de Friese palatalisatie, de umlaut van *ü* tot *ë* (*ï*), de overgang van *p* tot *t* laten zich nog aanwijzen in de hedendaagse vormen, b. v. *Kantens*, *Leermens*, *Lellens* (met *-ens* uit *-ingi*); *Bes(k)werd*, *Glimmen*; *Foornwerd*. Waar de Friese fonemen voor een Saks onaanvaardbaar waren, werden ze aangepast; zo b. v. de stijgende tweeklanken, waarvan meestal het eerste bestanddeel verdween; b. v. *Laskwerd*, *Raskwerd* (bij Ndl. *lies*, *riet*).

Niet alle landschappen van Groningen ondergaan gelijkelijk de Friese invloed; zo houdt zich Westerwolde vrijwel vrij van „Friese smetten”, terwijl niet het aan Friesland grenzende Westerkwartier, maar het Hoogeland de meeste oude relicten heeft. Zo is het dan begrijpelijk, dat vormen als Saks. *Mao*, *Äo* in Groningen botsen tegen Fries *Y*. Voorts blijkt de diepere eenheid van de Gronings-Friese toponiemen uit de overeenkomst in naamgeving; S. vond meer dan 40 karakteristieke noordelijke namen, die beide gewesten gemeen hebben; b. v. *Fe(e)werd*, *Grouw*, *Mars(s)um*, *Mar(r)um*.

Ongeveer terzelfdertijd (1) verscheen in het *Frysk Jierboek* van 1946 (2) een artikel van BRUINS over Friese eigennamen in het Friese taalgebied, met inbegrip van Oost-Friesland. De S., die in zijn proefschrift, ongeveer veertig jaar geleden, zich met dit onderwerp had beziggehouden, keerde op zijn oude dag daarheen terug, maar zonder rekening te houden met wat er in die tussentijd was verschenen; zelfs met het werk van W. DE VRIES toont hij zich niet bekend. Het is dan ook terecht dat KARSTEN (3) daarop scherpe critiek heeft geoefend.

Ofschoon van een andere aard, is de volgende studie niet minder belangrijk te heten:

SCHÖNFELD, M. — De ouderdom van de veldnamen in Nederland. *Med. Ver. Naamkunde* XXIII (1947), 3-11.

Met dit onderzoek naar het ontstaan van de veldnamen in verschillende gebieden van N.-Nederland, wordt het probleem soortnaam: eigenaam belicht en komt S. tot de algemene vaststelling dat de veldnamen, die als zodanig tot ons gekomen zijn,

(1) Immers de bedoelde jaargang verscheen later dan 1946.

(2) Blz. 37 e. v.

(3) *It Beaken* X (1948), 50 („Over toponymie en nog wat”).

niet ouder zijn dan de latere Middeleeuwen. Talrijke andere echter, vroeger of gelijktijdig ontstaan, leven thans voort als nederzettingsnamen.

In dit verband worden o. m. de volgende pln. of bestanddelen besproken : *Idistaviso* (Tacitus), *hel*, *Nijmegen*, (*Amsterdam*), *gras* en *Fri. gers*, *Driekoe-ven* en *De drie Dagwerk*, *meer*, *dagmaat* > *dammet* = *Fri. deimt* (< *dei-méth) en *Mnl. gee* of *gie(de)*, *Tussenland*, *Vierendeel*, *Lantlosamade*, *Wildervank*; voorts enkele *Fri. relicten* in de versaksische prov. Groningen. Ten slotte wordt gewezen op het nauw verband tussen de ontwikkeling van het grondbezit en de veldnamen (vgl. de laat bevolkte veenkolonien, waar oude veldnamen ontbreken) en vestigt S. de aandacht op „de tweede bestanddelen, waarvan de zorgvuldige verzameling een verdiepte kennis van de vestigingsgeschiedenis, een verrassende verrijking van onze woordenschat en veel dialectmateriaal belooft”.

In het vorig overzicht werd reeds gewaagd van de interessante bedrijvigheid van de „Stichting voor Bodemkartering” te Wageningen onder leiding van Prof. Dr C. H. EDELMAN, op het gebied van de inzameling en de cartografische bewerking van het levend toponymisch materiaal.

Op dit gebied kunnen wij dit jaar volgende bijdragen vermelden (1) :

EDELMAN, C. H. — De bodemkartering in Nederland (Centrale werkcommissie voor Wageningse studenten, 3). *Z. pl.*, 1946.

In deze bijdrage, vooraf verschenen in *Cultivator* 1945, 1-28, toont S. op bevattelijke wijze aan waarin de bodemkartering bestaat, volgens welke methode de kaarten worden opgemaakt, hoe de organisatie in Nederland werd uitgebouwd en wat zij reeds verwezenlijkt heeft. Na de betekenis van de bodemkar-

(1) Op het laatste ogenblik krijgen wij kennis van de nieuwe reeks : *Boor en spade. Verspreide bijdragen tot de kennis van de bodem van Nederland I. Utrecht*, 1948 en ook van : *De bodemkartering van Nederland I. Een gedetailleerde bodemkartering van de gemeente Didam*, door F. W. G. PIJLS. 's-Gravenhage, 1948.

tering in economisch opzicht te hebben geschetst, bespreekt S. ook de ideële waarde van deze grootscheepse onderneming voor de oudheidkunde, voor de studie van de percelering (waarbij de oude perceelsnamen worden verzameld), voor de geografie, enz.

— Iets over veldnamen en perceleringen. *Landbouwk. Ts.* LIX (1947), 85-95.

In deze buitengewoon interessante lezing belicht Prof. EDELMAN hoe de bodemkartering, naast economische doeleinden, ook ideële doelstellingen nastreeft en vooral „de reconstructie van de ontginnings- en bewoningsgeschiedenis van de Nederlandse bodem”. Hij wijst op de wenselijkheid van de samenwerking tussen historicus en philoloog enerzijds en de bodemkundige anderzijds met het oog op de studie van de veldnamen. Deze laatste worden door de bodemkundige naar hun landbouwkundige en landschappelijke betekenis onderzocht, nadat ze uit de levende volksmond verzameld en in kaart gebracht werden; de taalkundige verklaring wordt aan anderen overgelaten.

S. bestudeert dan in enigszins willekeurige volgorde een aantal oude en zeer oude perceleringen die voorkomen in het rivierkleigebied van Nederland, met de Bommelerwaard als uitgangspunt. Uit de Frankische of een iets jongere periode stamt de indeling in lange smalle, vaak kromme percelen (afb. 1) die een typische bouwlandaanleg vormt, evenals de mozaïek-verkaveling (afb. 5). Beide perceleringen vindt men op de oeverwallen; zij zijn ontstaan vóór de 14^e eeuw, vóór dat de rivierkommen ontgonnen werden. Ook het oude grasland moet op de oeverwallen gelegen hebben: het wordt aangeduid met *beemd*.

De rivierkommen vertonen meestal een eenvoudige rechte verkaveling, die aansluiten bij de weteringen en die, van de 14^e eeuw af, de afwatering van het rivierkleigebied verzekeren, terwijl vroeger iedere dorpspolder een eigen afwatering op een eigen rivier had. De laagstliggende delen van de dorpspolder hebben echter hun water niet kunnen lozen: zij worden aangeduid met *broek* in tegenstelling met de delen die hun water op lagere gebieden konden lozen en die *veld* heten. Beide namen laten ons dus toe de oude gesteldheid van het land te reconstrueren.

Door de ontginning van de rivierkommen zijn vele perceelsnamen ontstaan met de bestanddelen *kamp* en *bos* en aldus ver-

klaart men meteen de naam *oude weide*, daar na de ontginning van de kotten een grote oppervlakte *nieuw* weiland ontstaan is. Wanneer men de 14^e-eeuwse ontginningen zal kunnen uitschakelen op de kaart, zal men een indruk krijgen van het vroeg-middeleeuws landbouwbedrijf.

In de vroeg-middeleeuwse dorpen waren een aantal *hoven* aanwezig (?) en in de onmiddellijke nabijheid worden vaak een aantal veldnamen groepsgewijs gevonden : *kamp* of *kempske*, *akker*, *bogert* of *vergt* (= Fra. vergier), vaak door het bep. lidwoord voorafgegaan : *den akker*, *het kempske*, enz. Op deze wijze werd het door de hofheer bebouwd gebied onderscheiden.

Wat de parcelering van de uitgestrekte graslandgebieden in het Westen van Nederland betreft, stelt S. vast dat deze geen rekening houdt met de bodemgesteldheid : het is de doelbewuste ontginningsarbeid van de Hollandse graven, die een waardeloos moerasgebied hebben omgevormd tot een welvarend veeteeltgebied. De afzonderlijke percelen hebben in dit graslandgebied geen eigen namen : het land is onmiddellijk in boerderijen ingedeeld.

De Friese verkaveling wordt gekenmerkt door de onregelmatige ligging van de percelen (afb. 2) ; in dit geval werd een minimale moeite aangewend om een moerasgebied te ontwateren : de natuurlijke geulen worden tot sloten of weteringen uitgediept.

Onregelmatige parcelering vindt men ook in Zeeland : de kromme wegen zijn er in oude schorkreken aangelegd (afb. 4).

De mozaïek-verkaveling, die plaatselijk in het rivierkleigebied optreedt, vindt men vooral op zand- en lössgronden bij oude bouwlanden zoals de *essen*.

De oudste akkerverkaveling, die in de huidige landbegrenzing echter geen rol meer speelt, werd door de oudheidkundige opzoekingen ontdekt : het zijn de zgn. prehistorische Celtic fields.

— Enkele resultaten van de bodemkartering van Nederland. *Landbouwkund. Ts.* LIX (1947), nr 711/712.

Bevat een interessante bibliografie in fine.

GROENMAN, S. — De naam van de Noordoostelijke polder. *Ts. Ndl. aardr. gen.* 2^e r. LXIII (1946), 548-54.

HOEKSEMA, K. J. — Verlande stroombeddingen in het

rivierkleigebied, en haar benamingen. *Ts. Ndl. aardr. gen.* 2^e r. LXIV (1947), 40-45.

Dichtgeslibde stroombeddingen worden *meren* genoemd : voorbeelden blz. 45 : *Meer- of Mersbeemden, Meer- of Mersteeg*, enz.

HULSHOF, H. J. — De bereiding van houtskool in de Achterhoek. *Landbouwk. Ts.* LIX (1947), 261-63.

Dit thans verdwenen bedrijf van het koolbranden verklaart de namen van boerderijen en percelen zoals *koolstee, kolenbrander, kools, koolhoek*.

VLAM, A. W. — Aardrijkskunde uit de lucht. Verschil in de percelering van onze landschappen. *Ts. Ndl. aardr. gen.* 2^e r. LXIV (1947), 265-75.

Aansluitend bij de lezing van Prof. Edelman, Veldnamen en perceleringen, publiceert S. 4 luchtfoto's om het verschil in percelering in Nederland te doen inzien nl. een oud Zeeuws zeeklei- en een Gelders rivierkleigebied, een Hollands veenlandschap en een vestiging op Drentse zandgrond, die achter-eenvolgens worden gecommmentarieerd.

— Aardrijkskunde uit de lucht. Voorlopers van de bodemkartering. *Ts. Ndl. aardr. gen.* 2^e r. LXIV (1947), 773-78.

Over de „waterscheyders” die in 1560 de grens tussen Hollandse en Nassause bezittingen, die van Kloosteroord naar Maasdam door de loop van de Maas werd gevormd, hebben opgezocht nadat de St. Elizabethvloed van 1421 grote gedeelten van Zuid-Holland had geteisterd.

Een aantal luchtfoto's, die voor de studie van de percelering zeer interessant zijn, worden, met vermelding van een aantal toponiemen, besproken.

Belangrijke bijdragen over de Nederlandse onomastiek zijn de volgende :

BEEKMAN, A. A. — De wateren van Nederland, aardrijkskundig en geschiedkundig beschreven. *'s-Gravenhage*, 1948.

In deze encyclopedie over de Nederlandse wateren heeft de onlangs gestorven schrijver van het XIe deel van het Mnl. Wb., met een uiterste nauwkeurigheid, niet alleen de grote rivieren

en hun zijtakken, de plassen, meren en zeearmen, doch ook de kleinste beken en de door de mens gegraven kanalen, vaarten, enz. beschreven.

BECKERS, H. J. — Elsloo of Asselt. *Arch. Limb.* LXXVIII-LXXXII (1942-46), 175-96.

Betoogt dat het Noormannenkamp van 881-882 niet te Asselt moet gezocht worden (J. H. HOLWERDA), maar wel op de linker Maasoever tegenover Elsloo.

Zie ook het opstel van A. MUNSTERS, (H)as(c)lo(h)? *Maasgouw* LXI (1947), 73-80, die het weer opneemt voor Asselt en verder *Limb.* XXVII (1947/48), 104 e. v.

FOCKEMA ANDREAE, S. J. — Vredewold. *Agronomisch-hist. jaarb.* (Wageningen) III (1947).

Rec. X. *Bijdr. Gesch. Ndl.* II (1947), 96-97.

De naam van dit landschap in Z. W. Groningen wordt verklaard als „land met door heggen, wallen, struiken en geboomte gescheiden percelen” (cfr Eng. *woodland*).

KARSTEN, G. — De betekenis van „drecht”. *It Beaken* VIII (1946), 3-4.

KROES, H. W. J. — Vogelweide. *Neophilologus* XXXI (1947), 172-74.

Daar men van oordeel is dat de naam van de Mhd. dichter *Walther von der Vogelweide* een bij- of spotnaam moet zijn, zoekt S. naar een betekenis van *vogelweide* waarin minachting, spot zou liggen. Enigszins afwijkend van de bet. opgegeven door LEXER, heeft *vogelweide* in de Ndl. (vooral Vla.) dialecten de betekenis „verwaarloosd, braakliggend land”, die zou kunnen passen als spotnaam voor iemand die zijn landerijen braak heeft (moeten) laten liggen om als dichter rond te zwerven. Het blijkt echter dat deze bet. van *vogelweide* in de Dt. dialecten niet voorkomt...

SLICHER VAN BATH, B. H. — Mensch en Land in de Middeleeuwen... zie *Bibl.* 1945/46, blz. 321.

Zie verder H. DRAYE, Toponymie en geschiedenis, nr 60.

VRIES, W. DE — Groninger plaatsnamen. *Groningen*, 1946.

Rec. LAAN, K. TER. *Museum LII* (1947), 166 (1).

(1) Historische bijdragen, vooral over Nederlandse gebieden of plaatsen even buiten onze staatsgrenzen gelegen, en korte, meestal vulgariserende naamkundige opstellen, laten wij hier volledigheidshalve volgen :

BOEREN, P. C. — Beschouwingen over het oudste Rolduc. *Maasgouw LX* (1946), 63-71.

— Een doodenkalender van Rolduc van omstreeks 1400. *Arch. Limb. LXXVIII-LXXXII* (1942-1946), 217-30.

Rec. INDESTEGE, L. *Limb. XXVII* (1947/48), 99-100.

BROEK, J. P. H. VAN DEN — Bijdragen tot de geschiedenis van Baerle. *Tilburg*, 1947.

Rec. X. *Bijdr. Gesch. Ndl. II* (1947), 289.

DELHOUGNE, TH. G. — Aanteekeningen over Sittard tijdens den 30-jarigen oorlog. *Maasgouw LX* (1946), 50-63.

HEKKER, R. C. — De ontwikkeling van het boerenhuis in Limburg. *Arch. Limb. LXXVIII-LXXXII* (1942-1946), 25-83.

HUYGEN, C. A. — Groot Valkenburg, historisch gezien. *Maastricht*, 1946.

Rec. MUNSTERS, A. *Maasgouw LXI* (1947), 70-71.

KEMP, M. — Limburgensia, beredeneerde bibliographie van boeken betrekking hebbende op Nederlandsch Limburg (I^e reeks). *Maastricht*, 1947.

Rec. INDESTEGE, L. *Limb. XXVII* (1947/48), 210-11.

KERDIJK, F. — Haagse straatnamen. *'s-Gravenhage*, 1948^a.

KESSEN, A. — Over de historisch-topografische ontwikkeling van Maastricht's plattegrond. *Arch. Limb. LXXVIII-LXXXII* (1942-1946), 197-215.

Zie *Bijdr. Gesch. Ndl. II* (1947), 119.

MANDOS, H. - COPPENS, M. — Land van Dommel en Aa. *Eindhoven*, 1947.

Rec. M(EERTENS), P. J. *Volksk. XLVIII* (1947), 140.

X. *Tax. n. r. XIV* (1948), 55.

MUNSTERS, A. — Nieuwe straatnamen. *Maasgouw LXII* (1948), 15-16.

NERÉE TOT BABBERICH, M. F. F. A. DE — Het territoire van de provincie Limburg. *Maasgouw LX* (1946), 7-8.

OLDEKAMP, J. — Een en ander over het Saksisch boerenhuis. *Historia XII* (1947), 67-71.

PIPPEL, J. G. — In en om de Hofstad. *'s-Gravenhage*, 1948^a.

Hoofdstuk X : Oude zaken ; straatnamen ; stadsbelangen.

ROEMEN, H. C. W. — Maastricht. Een geographische, hoofdzakelijk economisch-geographische beschrijving en verklaring der agglomeraties in de gemeente Maastricht. *Maastricht*, 1947.

Rec. WOUTERS, H. *Maasgouw LXII* (1948), 14-15.

ROUKENS, W. — De taal der Limburgers. *Nijmegen*, 1947.

Rec. X. *N. Taalg. XLI* (1948), 90.

* * *

Over de Noordfranse gebieden, die voor ons taalgebied verloren gegaan zijn, vermelden wij de volgende bijdragen :

BERTIN, P. — Une commune flamande-artésienne : Aire-sur-la-Lys des origines au XVIe siècle (Com. dép. des monuments hist. du Pas-de-Calais, Études hist. 3). Arras, 1946.

CLAEREBOUT, M. — De l'origine des noms de lieux en *thun* du Boulonnais. *Bull. Soc. Antiquaires Morinie* XVII, fasc. 316 (1947), 97-112.

De *-ingatum*-toponiemen in Pas-de-Calais zouden niet Angelsaksisch doch Frankisch zijn. Deze stelling steunt op : 1° het bestaan van Nl. *tuin*, dat zou teruggaan op Oudfries *tuun* (sic), en een reeks toponiemen in België en Noord-Frankrijk waarvan de huidige vorm gelijk is op *tuin*, doch waarvan vroegere vormen niet opgegeven worden (b. v. *Thuin* — uit *Tudinium* !); 2° op de bewering dat de Franken een sterk volk waren en dus Angelsaksische inwijking nooit zouden geduld, doch er zich desnoods gewapenderhand tegen verzet hebben; 3° op verwarde en fantastische beschouwingen betreffende omheining van de velden bij de Angelsaksen en niet-omheining bij de Franken. S. gewaagt niet van de onmiskenbaar Oudengelse fonetische kenmerken van vele toponiemen en anthroponiemen in deze streek vóór de 10^e eeuw; hij kent evenmin de jongste literatuur (EHMER, MANSION, enz.).

SCHWARTZENBERG, B. VON — „Kalculen”. *Maasgouw* LXI (1947), 2-5.

Zie ook *ibid.* blz. 18-21; 50-56.

VERBERNE, L. G. J. — Noord-Brabant in de negentiende eeuw tot omstreeks 1870. De sociaal-economische structuur. *Nijmegen*, 1947.

Rec. BOUMAN, P. J. *Bijdr. Gesch. Ndl.* II (1947), 316.

VISSER, H. A. — Zwaaiende wieken. Over de geschiedenis en het bedrijf van de windmolens in Nederland. *Amsterdam*, z. j.

Rec. DE VYT, C. *Biek.* XLVIII (1947), 70-72.

X. — Geschiedenis van Eindhoven. *Nieuws uit Eindhoven en Kempenland. Maandblad. Eindhoven*, 1945-1947.

Heruitgave van de Geschiedenis van Eindhoven (1888) bij Beersmans te Turnhout uitgegeven.

LORIOT, R. — La toponymie picarde de l'Ile-de-France septentrionale (résumé). *Onomastica* I (1947), 302.

Betoogt dat de inschakeling van Picardische gebieden in het historische Ile-de-France sporen heeft nagelaten in de toponymie en dat men aldus o. m. de zuidelijke grens van het Picardisch gebied kan afbakenen (1).

* * *

Over de **Zuidafrikaanse toponymie** hebben wij genoteerd :

BRAZELLE, J. J. — Plekname in die Noordweste. *Ts. vir Volkskunde en Volkstaal* II (1945/46), 100-03.

VREEDEN, B. F. VAN — Die oorsprong van delwersplekname (Vaalrivierstreek: Kaapland). *Ts. vir Volkskunde en Volkstaal* II (1945/46), 133-35.

WALT, C. P. v. D. — Enkele plekname in Oos-Transvaal. *Ts. vir Volkskunde en Volkstaal* III (1946/47), 74-77.

(1) Historische inlichtingen over Noord-Frankrijk vindt men in de volgende studiën :

DHONDT, J. — Les Seigneuries du IXe au XIIIe siècle. *Pas-de-Calais, Études historiques* 1947, 34-83.

— Note sur les Châtelains de Flandre. Overdruk uit : *Études historiques Roger Rodière, Mémoires de la Commission départementale des Monuments historiques du Pas-de-Calais*, V, fasc. 2, blz. 43-51.

KOCH, A. — L'origine et la formation territoriale des châtelainies de Cassel et de Bailleul. *Rev. du Nord* XXIX (1947), 5-23.

SANGNIER, S. — Le droit de langues et les bouchers d'Arras. *Rev. du Nord* XXVII (1944), 106-23.

X. — Chronique des archives. Archives départementales de l'Aisne, du Nord, du Pas-de-Calais, de la Somme. *Rev. du Nord* XXVII (1944), 105.

Dr M. GYSSELING hield in de sectie der Germaanse Philologie van het XVIIe Vla. Phil. Congres [Leuven 1-3/9/1947] een lezing over : Oudhoog- en oudnederduits taalgoed in Noord-Frankrijk, waarvan een samenvatting verscheen in het *Programma*, blz. 46.

* * *

Voor de studie van de **Luksemburgse plaatsnamen** zal men materiaal vinden in de volgende bijdragen :

ANEN, P. — Sterz und Panesterz in mehrfacher Anwendung (o. m. II. Als Flurbezeichnungen) *Inst. gr.-duc., Ann.* 1947, 55-57.

BALTER, V. — Localités disparues dans la province de Luxembourg. *Arch. Lux. Bull.* XXIII (1947), 3-30.

Op blz. 29-30 „Table alphabétique des localités disparues”, „dont on a relevé les traces dans les *Annales de l'Institut Archéologique*, dans les cartulaires d'Orval et de St-Hubert et dans d'autres publications”.

— Monographie de Heinstert. *Arch. Lux. Ann.* LXXVIII (1947), 281-399.

„Anciens lieux-dits” op blz. 296-300.

BARTHOLOMÉ, G. — Flurnamen der Gemeinde Clerf. *Vierteljahrsblätter* VI (1947), 78-87.

In deze lijst worden naast elkaar geplaatst de vormen van het kadaster en de plaatselijk bekende vorm (afwijkingen !); in de derde kolom staan aanduidingen over de ligging en het topografisch uitzicht.

LOMBRY, L.- -LOMBRY, P. F. — La toponymie de la commune de Bovigny. *Arch. Lux. Ann.* LXXVIII (1947), 125-254.

MEYERS, J. — Les noms de lieux luxembourgeois en -dorf. *Inst. gr.-duc., Ann.* 1947, 43-40 (1).

RINNEN, H. — Flurnamen von Binsfeld. *Vierteljahrsblätter* VI (1947), 224-29.

(1) Van dezelfde auteur verscheen ook : Bastions et frontières de l'Est. *Luxembourg*, 1945.

Rec. B(ERTRANG), A. *Arch. Lux. Bull.* XXIII (1947), 46.

— Flurnamen von Holler. *Vierteljahrsblätter* VI (1947), 221-23.

TOCKERT, J. — Krähwinkel und Konsorten. *Inst. gr.-duc., Ann.* 1947, 51-54.

VANNÉRUS, J. — Waldbillig, Wasserbillig et les noms de lieux congénères. *Inst. gr.-duc., Ann.* 1947, 30-42.

WINTER, J. — Déclaration de toutes les terres et champs d'allentour le village de Redange donnant pour dihme la trentième gerbe et de celles qui donnent dihme aux seigr. féodaux de l'an 1611. *Vierteljahrsblätter* VI (1947), 88-90.

Lijst van veldnamen en huisnamen.

* * *

Ten gevolge van de oorlogsomstandigheden werd er in onze vorige overzichten slechts weinig medegedeeld over de onomastische bedrijvigheid in **Zwitserland**, in het bijzonder dan over die in het Germaans gedeelte van dit land. Dank zij de vriendelijke bereidwilligheid van de vooraanstaande Zwitserse naamkundige, Prof. J. U. HUBSCHMIED — aan wie wij hier onze oprechte dank betuigen — kunnen wij thans ons verzuim herstellen en de volgende bijdragen vermelden :

BOESCH, B. — Ueber die Sammlung und Erforschung der deutsch-schweizerischen Ortsnamen. *Schweiz. Archiv f. Volkskunde* XLIII (1946), 531-60.

BRUCKNER, W. — Schweizerische Ortsnamenkunde. Eine Einführung (Volkstum der Schweiz, Bd 6). *Basel*, 1945 (zie *Bibl.* 1945, blz. 169).

Rec. ZOPFI, F. *Vox romanica* IX (1946/47), 190-204.

DEGEN, W. — Abriss der Namenkunde. *Basel*, 1947.

Rec. BRUCKNER, W. *Schweiz. Archiv f. Volkskunde* XLIV (1947), 141-42.

EDELMANN, H. — Rätoromanische Spuren in Toggenburg. *Toggenburger Blätter f. Heimatk.* IX (1946), 1-6.

GABATHULER, H. — Die Orts- und Flurnamen der Gemeinden Wartau und Sevelen. *Buchs*, 1944.

Rec. SCHORTA, A. *Vox romanica* IX (1946/47), 317-18.

GLAETTLI, K. W. — Die älteren alemanischen Ortsnamenschichten im Kt. Zürich. *Volkshochschule* XVI (1947), 236-40 ; 275-84.

HUBSCHMID, J. — Ein Gang durch die Ortsnamen unserer Alpen. *Die Schweiz* 1947, 25-26.

HUBSCHMIED, J. U. — Sprachliche Zeugen für das späte Aussterben des Gallischen. *Vox romanica* III (1938), 47-155.

Een baanbrekend standaard-werk waarin meer dan 300 plaatsnamen van Keltische oorsprong, meestal uit Zwitserland, taalkundig verklaard worden.

— Ueber Ortsnamen des Amtes Frutigen. *Heimatkundevereinigung Frutigen* 1940.

— Die Namen Unterseen, Interlaken, Inderlappen. *Jahrbuch vom Thuner- und Brienersee* 1943 [Interlaken, 1944], 88-95.

Populaire herwerking van wat S. in de bijdrage over „Sprachliche Zeugen f. d. späte Aussterben des Gallischen” (*Vox romanica* III, 1938) over deze namen heeft laten verschijnen. Alem. *Undersewen* = „tussen de meren”; synoniem zijn de Lat. vorm *Interlaken* en de Gall. variante *Inderlappen* < *entor lopās (verwant met Ohd. *lahha*, dat eer uit Gall. *lokwā dan uit Lat. *lacus* zou ontleend zijn).

— Ueber Ortsnamen des Amtes Thun. *Das Amt Thun* I (1943), 169-96 [Thun, 1944].

In deze bijdrage levert S. een zeer degelijk overzicht van de

stratificatie der pln. : in een historisch gedeelte onderscheidt hij drie „lagen” nl. een Gallische (met riviernamen, namen met het bestanddeel *dūnon* „burcht”, namen van verschillende alpen), een Romaanse laag (met vele kultuurwoorden o. m. *plan-*ten, wegen, namen op *-eren* < Rom. *-aria*) en ten slotte een Germaanse (Alemannische) laag (met pln. op *-ingen*, samenstellingen met *-burg*, *-dorf*, *-hofen*, *-wil*, namen die wijzen op ontginning, enz.). In een tweede, taalkundig, gedeelte verklaart S. de namen met het collectief-suffix Ohd. *-ahi* en een groot aantal andere alphabetisch gerangschikte toponiemen.

Een buitengewoon interessant werk, dat van een grote taalkundige vaardigheid getuigt.

- Bezeichnungen von Göttern und Dämonen als Flussnamen. Antrittsrede gehalten am 1. Dez. 1945. *Bern*, 1947.

Rec. VINCENT, A. *Rev. Phil.* XXVI (1948), 385-88.

- KNECHT, TH. — Die Ortsnamen der zürcherischen Nachbarschaft. *Schaffhauser Beiträge zur vaterl. Gesch.* XXIV (1947), 153-74.

- KOCH, M. — Flurname und Ueberlieferung. *Volkshochschule* XV (1946), 182-88.

- MÜLLER, Pater HUGO. — Obwaldner Flurnamen I-III. *Beilage zum Jahresb. d. kantonalen Lehranstalt Sarnen* 1938/39, 1-68; 1942/43, 69-130; 1945/46, 133-242 [*Sarnen*, 1939-1946].

- OETTLI, P. — Deutschschweizerische Ortsnamen. *Erlenbach-Zürich* [1945].

- RAAB-BAUMANN. — Bausteine zur Urnerischen Namenkunde. 5. Der Reussboden. B. Siedlungsnamen. *Borromäer Stimmen* XXV (1945/46), 54-58.

- RIBI, A. — Die Namen der Ortschaften am Zürichsee. *Jahrbuch* 1946/47 und 1947/48 *d. Verb. zum Schutze d. Landschaftsbildes am Zürichsee* (Stäfa, 1948).

SCHAUB, W. — Die Flurnamen von Sissach. *Baselbieter Heimatblätter* 1943-1945 (*Liestal*, 1946).

* * *

Op het gebied van de **Engelse plaatsnamenstudie** in 1947 dient de aandacht van de Nederlandse naamkundige in hoofdzaak gevestigd te worden op de derde uitgave van EKWALL's toponymisch woordenboek, maar ook op diens uitstekend kritisch overzicht over de geschiedenis, methode en resultaten der Engelse toponymie :

EKWALL, E. — Engelsk ortnamnsforskning. *Moderna språk* XLI (1947), 161-97.

Aansluitend bij zijn vroeger verslag over de „Englische Ortsnamenforschung”, verschenen in [*Anglica*] *Palaestra* CXLVII (1925), toont S. zowel de verdiensten als de tekortkomingen aan van de vroegere en huidige geleerden die actieve belangstelling hebben (gehad) voor de Engelse toponymie. In samenhang met het historisch verloop van deze discipline verklaart S. telkens, aan de hand van illustratieve voorbeelden, waarom oude vormen, kennis der Oe. dialecten en der topografie noodzakelijke voorwaarden zijn voor een wetenschappelijke etymologie, en waarom de topografische methode voor een uitgebreid toponymisch onderzoek (b. v. een gehele provincie) de voorkeur verdient boven de alfabetische. Soms richt zijn gegronde kritiek zich zelfs tegen vooraanstaande Engelsen als MAWER of tegen befaamde Anglisten als zijn vroegere collega en landgenoot ZACHRISSON (inz. betr. het probleem van psn. en genit. composita in pln.). Waar S. een bespreking wijdt aan de studie van H. EHMER over Die sächsischen Siedlungen auf dem französischen „Litus Saxonium” (1937) treedt hij diens stelling bij dat de pln. op *-tun* in die streek ontstaan zijn uit een kolonisatie van Angelsaksen tijdens de VIe eeuw uit Engeland overgekomen. Tot slot volgen belangrijke aanduidingen over verschillende desiderata der Engelse naamkunde.

— The Concise Oxford Dictionary of English place-names. *Oxford*, 1947³.

Rec. ARNGART, O. *Moderna språk* XLII (1948), 65-74.

Derde, vermeerderde en verbeterde, uitgave van het toponymisch woordenboek dat, volgens Engelse recensenten, de kroon zet op het levenswerk van de eminente Zweedse Anglist, die sinds ettelijke jaren reeds (vgl. o. m. zijn monumentale *English River-Names. Oxford, 1928*) in Engeland zelf een onbetwiste autoriteit geniet en groot aandeel heeft gehad in de wetenschappelijke uitbouw der naamkunde.

In de inleiding (blz. VII-XLVIII) treft men leerrijke beschouwingen aan, van algemeen methodologische aard, over het probleem van de etymologie, de verschillende typen van nederzettingnamen (oorspr. volksnamen en natuurnamen, of primaire woonplaatsnamen), over de heterogene oorsprong der Eng. pln. (Kelt., Skand., Lat., Fra. en andere elementen), over de waarde van de toponymie voor geschiedenis en oudheidkunde, voor de kennis van de heidense godsdienst, de vroegmiddeleeuwse literatuur, sociale instellingen, taalkunde, anthroponymie, enz.

Wat het eigenlijke woordenboek (blz. 1-520) betreft, verdient speciaal vermeld te worden dat de namen (waaronder ook oude hoeven, gehuchten, rivieren, meren, bergen, enz.) niet van meet af één voor één behandeld werden, maar dat het materiaal eerst per graafschap ingezameld en bewerkt werd — met het oog op de topografie, het dialect, enz. — en dat achteraf pas de gehele namenvoorraad in alfabetische volgorde gerangschikt werd. De belangrijkste toponymische bestanddelen worden insgelijks in de lijst opgenomen, met opgave van betekenis en de er mede samengestelde plaatsnamen. Buiten enkele verbeteringen in de tekst werden de meeste afwijkingen van de vroegere uitgaven (resp. 1936, 1940) in een dubbele lijst „Addenda et Corrigenda” samengebracht op blz. 521-30, maar telkens wordt in de tekst zelf hiernaar verwezen.

Een onmisbaar standaardwerk dat berust op persoonlijk ingezameld materiaal en jarenlange zelfstandige studie!

Het is ons niet bekend of het jongste deel in de reeks van de *English Place-Name Society* nl. : *The place-names of Cumberland*, dat in December 1946 persklaar was (1), reeds verschenen is.

(1) Zie hierover : BRUCE DICKINS, *English Place-Name Society* (1939-1946). *Onomastica* I (1947), 58.

Terloops hebben wij nog de volgende bijdragen in verband met de Engelse onomastiek aangetroffen :

EKWALL, E. — Notes on some Middlesex place-names. *Studia neophil.* XVII (1944/45), 25-34.

LEVISON, W. — England and the Continent in the eighth Century. *Oxford*, 1946.

Rec. Post, R. R. *Bijdr. Gesch. Ndl.* II (1947), 308-10.

Behandelt o. m. de van Engeland uitgaande missionering van onze gebieden (Angelsaksen en Ieren) ; de wederzijdse beïnvloeding van Engeland en het vasteland ; enz.

MAWER, A. — Some notes from Wiltshire. *Studia neophil.* XIV (1941/42), 89-96.

MORRIS, G. E. — The place-names and settlement of part of Derbyshire. *Proc. Leeds Phil. and Lit. Soc.* VI (1946/47), 137-47.

STAPELKAMP, C. — Oude Engelse plaatsnamen. *Engl. Studies* XXVIII (1947), 111-14.

* * *

Uit *Onomastica* hebben wij vernomen dat in Amerika een natuurlijk zeer grootscheeps opgevat toponymisch onderzoek werd ondernomen door de *Board on Geographic Names*, onder de leiding van MEREDITH F. BURRILL te Washington. Ondanks verschillende pogingen zijn wij er, tot onze spijt, niet in geslaagd hierover meer te kunnen vernemen en moeten dan ook volstaan met de opsomming van de enkele hierna volgende items :

CASSIDY, F. C. — The place-names of Dane County, Wisconsin. *Public. Amer. Dialect Society* VII (1947), 251 p.

HEWES, G. W. — American Japanese place-names. *American Speech* XXI (1946), 100-05.

KENNY, H. — West Virginia place names, their origin and meaning, including the nomenclature of the streams and mountains. *Piedmont*, 1945.

Rec. EHRENSPERGER, E. C. *Journ. Engl. & Germ. phil.* XLVI (1947), 229-31.

STEWART, G. R. — Names on the land. A historical account of place-naming in the United States. *New-York*, 1945.

Rec. Mossé, F. *Onomastica* I (1947), 158.
„Écrit pour le grand public”.

X. — The geographical names of Antarctica (Dep. of the Interior, U. S. Board on Geograph. Names). *Washington*, 1947.

* * *

Wat de **Skandinavische toponymie** (1) betreft worden thans, in de mate van het mogelijke, verschillende bijdragen opgenomen die in de vorige jaren verschenen zijn, maar toen niet bereikbaar waren. Voor het overige verwijzen wij de belangstellenden inzonderheid naar de lijvige en degelijke bibliografie van H. & P. ANDERSEN, *Bibliography of Scandinavian Philology XVIII*. From the middle of 1943 to the middle of 1945 in : *Acta phil. scandinavica* XVIII (1948), 327-490 ; speciaal over „Personal Names and Place-Names” op blz. 356-81 (2).

(1) Dit deel van het onderhavig overzicht is uitsluitend van de hand van Dr K. ROELANDTS.

(2) De naamkundige wetenschap in Skandinavië heeft tijdens het afgelopen jaar een zwaar verlies geleden door het overlijden, op 11 September 1947, van prof. emer. HJALMAR LINDROTH, de stichter en leider van het Instituut voor toponymie en dialectologie te Göteborg, waar hij opgevolgd werd door prof. TURE JOHAN-NISSON. Een jaar vroeger, op 13 December 1946, stierf prof. ERIK NOREEN, die op toponymisch gebied verdienstelijk werk heeft

Met het verschijnen van de inleiding van „Ortnamnen i Aelvsborgs län” I : 1 (*Stockholm*, 1948) is de eerste reeks van de officiële Zweedse publicatie „*Sverges ortnamn*” thans volledig ; in voorbereiding sinds 1902, bestaat deze reeks uit 20 delen. Intussen (1922-1944) verschenen ook de meeste delen (II-VIII, X-XV) van de tweede serie, nl. „Ortnamnen i Värmlands län”, en onlangs is het eerste deel van een derde reeks „Ortnamnen i Hallands län” van de pers gekomen (*Uppsala-Köpenhamn*, 1948). Samen met het zo pas uitgegeven 9^e deel van de officiële Deense publicatie „*Danmarks Stednavne*”, dat handelt over „Viborg Amts Stednavne” (*København*, 1948), zullen deze jongste studiën besproken worden in het overzicht van volgend jaar. Overigens is het onze bedoeling de onomastische bedrijvigheid in Skandinavië in haar geheel te behandelen, in de *Med. Ver. Naamk.* (1), waarbij dan speciaal de aandacht zal gevestigd worden op de grotere werken die vóór 1946-1947 verschenen zijn en niet konden opgenomen worden in onze jaarlijkse bibliografie.

geleverd, vooral als secretaris van „Kungl. Ortnamns-kommittén”.
Zie over laatstgenoemde geleerde :
K. G. LJUNGGREN, Erik Noreen. *Arkiv. f. nord. filol.* LXII (1947), 128-33.

Bovendien moge even herinnerd worden aan :
HOLLMERUS, R. — Hugo Pipping. *Namn och bygd* XXXIV (1946), 34-39.

Necrologisch opstel over de veelzijdige Fins-Zweedse phoneticus († 31-7-44), die van in den beginne (1913) zijn medewerking heeft verleend aan voormeld tijdschrift en de primus motor is geweest van de reeks „Studier i nordisk filologi (Skrifter utg. av Sv. litteratursällskapet i Finland)”, sinds 1910.

HOVDA, P. — Gustav Indrebø [1889-1942]. *Maal og Minne* 1943, 1-6.

Necrologisch opstel over een van de meest verdienstelijke Noorse toponymisten, die vooral in organisatorisch opzicht, door de inzameling en de studie van de natuurnamen, baanbrekend werk heeft verricht.

(1) Het eerste gedeelte, over de Noorse toponymie, wordt beneden vermeld, onder nr 7.

Voor navolgende bijdragen wordt onderscheid gemaakt tussen de studiën, die speciaal de Nederlandse naamkundige zullen interesseren, en een tweede reeks waarin o. m. bepaalde Skandinavische namen behandeld worden, die eveneens de aandacht verdienen met het oog op de algemene principes van naamvorming en naamgeving.

HALD, K. — De danske Stednavne paa *-um*.

Zie *Bibl.* 1942, blz. 428-29 ; *Bibl.* 1943, blz. 220-21.

Rec. OLSEN, M. *Maal og Minne* 1944, 142-44.

HEDBLOM, F. — Boland. *Namn och bygd XXXV* (1947), 127-53.

Met behulp van talrijke excerpten uit de oudere topografische literatuur en van een rijke dialectologische documentatie wordt vastgesteld, dat het Zwe. appellativum *boland* verschillende betekenissen heeft en een dubbele oorsprong : of wel oorspr. *bod-land*, met de betekenis 1. „afgelegen hoeve afhankelijk van een hofstede in het dorp” en 2. „(zomer)weilanden” (Zwe. *bod* < Ozw. *boþ* = „seizoenwoning in de ver afgelegen weilanden en bossen”); of wel oorspr. *bo-land* „tweedejaarsbrand” (bij ww. *bo* < Ozw. *boa* „de overblijfselen van een in vorig jaar afgebrand bos in hopen samenbrengen om opnieuw te verbranden met het oog op een aanstaande bezaaiing”). Elk van deze 3 betekenissen, geografisch nauwkeurig gelocaliseerd, vindt men weer in de toponymie. Het 2^e lid *-land* duidt hier telkens een terrein aan dat dient of kan dienen voor verbranding, bebouwing, enz. In een aanhangsel worden voormelde appellativa duidelijk onderscheiden van : 1. On. *búland* = Ozw. *boland* „terrein waar men zijn verblijf of thuis heeft” ; 2. bepaalde plaatsnaam *Bolandet* „strand waarop oude loodsen of magazijnen (*sjöbodrar*) staan” ; 3. No. pln. *Buland*, met als 2^e lid het bekende toponymisch element *-land* ; 4. het Wgm. equivalent Dt. dial. *Bauland*, Oostfri-*böland* „akkerland”, enz. waarin het 1^e lid = „akkerbouw”.

HOLMBERG, B. — Tomt och toft som appellativ och ortnamnselement (Skrifter utg. av Kungl. Gustav Adolfs Akad. 17 = Studier till en svensk ortnamnsatlas utg. av J. SAHLGREN, 4). *Uppsala-Köpenhamn*, 1946 [14 kaarten, een paar foto's].

Het woord *tomt*, *toft* heeft o. m. de volgende betekenis : 1. terrein om te bouwen (groter dan de oppervlakte die door het huis zelf ingenomen wordt) ; 2. plaats waar een gebouw gestaan heeft, ruïne ; 3. fondamenteën ; 4. akker, omheind (wei)land bij de hoeve [vgl. b. v. DU CANGE en NED]. Dit wordt taalkundig, geografisch, toponymisch en historisch bestudeerd in drie hoofdstukken, waarvan het eerste (blz. 1-139) handelt over *tomt*, *toft* als appellativum in de oude Skand. documenten (inz. rechtsteksten), in de huidige Zwe., De. en No. dialecten, in het IJsl., de Färöer, oudere Eng. bronnen, de dialecten van Groot-Britannië [en Normandië]. Vervolgens (blz. 140-283) onderzoekt S. het element *tomt*, *toft* zoals het voorkomt in de pln. van Zweden, Finland, Estland, Noorwegen, Denemarken, IJsland, de Färöer, Groot-Britannië en Normandië (blz. 236-66, 279-81, met enkele Fra.-*tot*-namen buiten dit gebied). In het laatste hoofdstuk (blz. 284-337) volgt dan een uitvoerige etymologische en semantische studie, met het besluit dat Germ. *tumfti- < Idg. **dm̥-ti*- in het Noorden oorspr. een terrein aanduidde dat (juist) afgemeten was voor het bouwen van één enkel huis of hoeve in een dorp. Vermoedelijk bestond het reeds, met die betekenis, in het oudere ijzertijdperk en had het toen ook de potentie om een toponymische functie te vervullen. De stam **dm̥-ti*- wordt (met GRIENBERGER) afgeleid van Idg. *dem-, een -*m*-uitbreiding van de wortel *dē*, vgl. Gri. *δέω* „binden, ketenen, vasthechten”, naast *δέμω* „bouwen, eig. verbinden”, Ohd. *zēman* „passen; decet, convenit”, enz. ; uit Idg. *dem-ro- voorts Mnl. *getimmer* „bouw(werk), timmerhout”, enz. — Toponymisch register op blz. 338-49.

HOVDA, P. — Norsk Stadnamnarkiv 1921-1946. *Maal og Minne* 1946, 97-112.

Schetst het ontstaan en de groei van het Noors Instituut voor Toponymie : samenstelling van het bestuur, lokalen, enz. Brengt vervolgens verslag uit over de bekomen resultaten, wat betreft de inzameling en de ordening van de plaatsnamen, het aanleggen van een bibliografie en van een repertorium der verspreide etymologische verklaringen, alsook betreffende de oprichting van een speciale fototheek. Dit interessant verslag besluit met enkele wensen voor de toekomst.

— Stadnamn frå sjøen i Austre-Ryfylke. *Maal og Minne* 1944, 1-115.

Verhandeling over 816 pln. van en bij de zee, voorkomende in de kuststrook ten N. en O. van Stavanger en opgetekend uit de mond van oude zegslieden. Na een inleiding (geografische beschrijving van de streek, archeologische en historische gegevens) en een schets van het dialect, volgt een lijst van toponymische bestanddelen (blz. 16-40), systematisch gerangschikt volgens de verschillende semantische groepen, met telkens aanduiding van de plaatselijke uitspraak en met illustratieve schetsen en foto's. Vervolgens wordt het probleem van simplicia en composita behandeld, allegorische naamgeving, enz. Op blz. 44-97 bestudeert S. dan de toponiemen, met het oog op de naamgeving ingedeeld in talrijke rubrieken, zoals : ligging, grootte, vorm en voorkomen, kleur, samenstelling van de bodem, plantengroei, dierenrijk, levensonderhoud (visserij, scheepvaart, enz.), psn. in pln., volksgeloof, taboe en euphemismen, herinneringen aan de heidense cultus. De hierbij aansluitende grammaticale studie der pln. betreft hoofdzakelijk accentuatie, woordvorming, vormleer en gebruik van het lidwoord. Van algemeen belang zijn ten slotte de opmerkingen over de redenen waarom nieuwe pln. ontstaan en oude verdwijnen of vervangen worden, alsmede het onderzoek naar de ouderdom der behandelde namen (een tiental criteria). Een alfabetisch register (blz. 109-15), met verwijzingen naar de tekst en naar de toponymische kaart, besluit deze degelijke proeve van monografie der „nomina minora”.

Wat de interpretatie van afzonderlijke bestanddelen en toponiemen betreft, vermelden wij speciaal, buiten de zeer gebruikelijke elementen *vik* en *nes* : No. *hage* (On. *hagi*) „weiland, omheining voor jong vee, omheinde planterij bij de woonplaats” ; No. *rein* (On. *rein*) „grensscheiding tussen akkers, enz.” ; On. *hella* „ronde klip, of afhelling naar het water”, soms „ladingsplaats” ; On. *bryggja* (zeldzaam in pln.) „stenen uitbouw bij aanlegplaats of paalwerk, steiger rustend op stenen voet” ; On. *hið* „verblijfplaats van grote roefdieren, i. c. vos of beer” ; plantnamen No. *pors* „myricum gale” en *rams* „allium ursinum” ; *Paradis* = naam van plaats met rijke plantengroei ; *Draget* = plaats waar de boot over land getrokken of gedragen werd ; diernamen als „zwijn”, „hond”, „os”, „kraai” zijn karakteristiek voor gevaarlijke plaatsen in zee, evenals eufemistische samenstellingen met „goed”, *smør* „boter”, enz. (+ psychologische verklaring).

Vgl. te onzent de bijdragen van B. C. DAMSTEEGT, o. m. *Bibl.* 1938, blz. 416-17.

KNUDSEN, G. — Bornholmske Torp-Navne. *Namn och bygd XXXIV* (1946), 24-33.

Talrijke excerpten uit een landboek van 1569 bewijzen dat het appellativum *torp* (ntr.) op het eiland Bornholm, waar het thans als zodanig slechts vaag bij enkele oude mensen bekend is, geen nederzetting aanduidde maar een speciale betekenis had, nl. „een (kleine) hoge en droge weide, waar slechts weinig gras groeide en de hooiwinning bijgevolg zeer schraal was”. Ook in de Bornholmse toponymie moet dit bestanddeel op gelijkaardige wijze verklaard worden, omdat het daar uitsluitend in veldnamen voorkomt. Ten overstaan van de algemene betekenis „hoeve > dorp” wordt het Bornholmse *torp* geïnterpreteerd als een pejorativum (het oudste in Skandinavië, wat deze reeks betreft), in aansluiting bij de belangrijke studie van M. ERIKSSON, waarover *Bibl.* 1943, blz. 218-19.

LINDE, G. — Nannen på -sta och -inge. En jämförelse mellan två vanliga uppländska ortnamnstyper. *Namn och bygd XXXIV* (1946), 99-127.

Vergelijkende studie tussen de Stockholmse pln. op *-sta*, waarover S. een uitvoerige monografie voorbereidt, en de pln. op *-inge*, bestudeerd in de dissertatie van C. I. STÅHLE (zie beneden). Na de algemeen bekende vaststelling dat de *-sta*-namen voor het grootste gedeelte met een anthroponiem zijn samengesteld, wordt een statistiek opgesteld van de composita met toponymisch eerste lid, waaruit blijkt dat deze laatste op het platte land slechts 14 % uitmaken ten overstaan van de anthroponymische *-sta*-composita; in de maritieme districten en het beboste of bergachtige binnenland daarentegen 45 %. Het anthroponymisch element, dat bij de toponiemen op *-sta* voor ruim 60 % uit bijnamen bestaat, is ook bij de *-inge*-formaties in veel sterkere mate vertegenwoordigd dan STÅHLE zich voorstelt (vgl. evenzo LUNDAHL, hierbeneden). Er bestaat zelfs een treffende overeenkomst, wat betekenis en „stijlwaarde” van het grondwoord betreft, tussen de *-sta*- en *-inge*-namen. Het laatste type is waarschijnlijk ouder dan het eerste, hoewel het (chronologisch) verschil slechts gering kan zijn blijkens economisch-financiële, geologische, archeologische en geometrische vaststellingen. Betreffende de verdeling *-ing/-ung-* valt het op dat de parochienamen (< inwonersnamen met bewaarde gen. plur.) steeds met *-ung-* gevormd zijn en nooit berusten op een stam

met dimin. suff. *-l-*, wat zou aantonen dat *-ung*-afleidingen bij voorkeur gebruikt werden om een ruimer collectief verband aan te duiden. In tegenstelling met de anthroponymische *-stana*-namen, die teruggaan op plur. *-stadhir* „woonplaats”, berusten de toponymische composita op sing. *-stadher* „plaats in het terrein, geen nederzetting daarom”, ook op een equivalent van Own. *stþð* „landingsplaats”, enz. Op dezelfde wijze dienen de toponymische *-inge*-afleidingen geïnterpreteerd te worden, vgl. Ozw. *rudhstader* = *ryðning* „rooiingsplaats”, te meer daar dergelijke variaties in de toponymie voor dicht bij elkaar gelegen plaatsen te vinden zijn. Het is dus overbodig hiervoor een onzijdig prototype op *-ia* te reconstrueren.

LUNDAHL, I. — Ortnamnen på *-inge*. *Namn och bygd* XXXIV (1946), 48-62.

Kritische bespreking van de dissertatie van C. I. STÄHLE (zie beneden). Volgens L. kunnen de Ozw. en Ode. vormen op *-ingi/-ungi* relatief laat ontwikkeld zijn uit inwonersnamen op gen. pl. *-inga/-unga*, doordat *-inga* „verzwakt” werd tot *-inge* en dit laatste aldus opgevat werd als dat. sg. van een nederzettingsnaam. Daar dat.-loc. de meest gebruikelijke vorm was bij kultuurnamen, kon een oorspronkelijke inwonersnaam op deze wijze gemakkelijk beschouwd worden als een plaatsnaam, die dan op zijn beurt in nom. akk. dat. verbogen werd als een ntr. *-ia*-stam, hoewel daarnaast voor de gen. de oude plur. inwonersnaam op *-inga/-unga* in voege bleef onder het volk. Een ntr. afleiding op *-ia* is dus geenszins noodzakelijk om de verhouding tussen toponiem en anthroponiem te verklaren. Overigens stemt deze laatste hypothese niet overeen met het feit, dat *-ing* niet noodzakelijk een anthropo-toponymisch formans is, maar dat ook appellativa op *-ing* in zeer oude tijd plaatsnaam konden worden (vgl. bepaalde Noorse pln.). Vervolgens mag bij de interpretatie van het eerste lid het anthroponymisch element niet verwaarloosd worden en dient men soms rekening te houden met schertsende of spottende inwonersnamen op *-ing*. Aan de andere kant schijnen een groot aantal *-ing*-namen terug te gaan op oorspronkelijke pln. van het type *Berg, Nes*, enz. In geen geval mag men, volgens L., spreken van collectieve nederzettingen, waardoor b. v. *Kölingared* zou gesteld worden tegenover een individuele nederzetting *Algutstorp*. Zowel het ene als het andere kan de stichting van één enkele familie (resp.

Kölinga-, *Alguts*-) geweest zijn. Ten slotte geeft L. in dit verband enkele interessante voorbeelden van plaatsnamen die mettertijd een andere functie bekomen hebben : de oorspronkelijke hoevenaam wordt vervangen door een nieuwe, maar blijft voortleven als naam van de parochie.

— Ortnamn av typen Gökhem. *Namn och bygd XXXIV* (1946), 1-14.

Na vergelijkend onderzoek van de primaire nederzettingenamen (-hem, -bol en -böle, -by; -stad, -säter, -tofta en -tomta, -torp), samengesteld met de naam van een wild dier in het eerste lid, wordt vastgesteld dat in sommige categorieën (-stad, -by, -tomt, -torp) weinig of geen diernamen voorkomen, terwijl dergelijke composita met de overige elementen meer gebruikelijk zijn. Dit onderscheid vindt zijn verklaring in de verschillende betekenis van deze elementen op het ogenblik dat zij als appellativa produktief waren in de naamvorming. Daaruit volgt dat een pln. als On. *Bjarnheimr* niet noodzakelijk moet opgevat worden als een magische naam, in verband met de „Abwehrzauber” (SAHLGREN), maar letterlijk kan vertaald worden als „berenverblijf”. Zulke naam zal dan spottend of schertsend gegeven zijn door de bewoners van een naburige nederzetting, aan een hoeve die om een of andere reden (ligging, enz.) de indruk maakte van een berenhol. Een pejoratieve benaming schijnt vooral tot uiting te komen in pln. van het type *Kraainem* (vgl. FÖRSTEMANN, die ten onrechte als enige bron voor het Wgm. geraadpleegd werd).

MODÉER, I. — *Hester* och *skog* i sydsvenska ortnamn. *Namn och bygd XXXIV* (1946), 15-23.

Voortzetting van de polemiek met EKENVALL, die aan dit probleem zijn doctorale dissertatie heeft gewijd : zie *Bibl.* 1942, blz. 428 ; *Bibl.* 1943, blz. 223 ; en het antwoord van EKENVALL in *Namn och bygd XXXIII* (1945).

Tegen dit laatste handhaaft MODÉER thans zijn vroeger standpunt : Ozwe. *hēster was neutrum en niet masc. zoals in het Wgm. ; het is geen Wgm. leenwoord maar, evenals *skog*, inheems Zweeds en had ten tijde van de naamgeving de betekenis „bos, beboste streek”. EKENVALL's vertaling „jong (aan geplant) bos van vruchtdragende bomen (eik, beuk, enz.)” wordt verworpen op grond van het Zweeds toponymisch mate-

riaal. De etymologie, die M. hier nogmaals verdedigt, kan ons intussen niet overtuigen.

SAHLGREN, J. — Reaktion och korrektion. En språkpsykologisk och språkhistorisk studie. *Namn och bygd* XXXV (1947), 97-126.

Grondig onderzoek van de wijzen waarop en de redenen waarom talrijke namen in de loop der tijden aanzienlijke veranderingen ondergaan (b. v. *Odhensharg* > *Odensala*), die noch door klankwetten, noch door volksetymologie verklaard worden, maar op te vatten zijn als correcties ten gevolge van een functionele of esthetische reactie. Aldus veroorzaakte het samenvallen van genit. en nomin. van leenwoorden als (psn.) *Matthias*, *Marcus*, *Anders*, enz., reeds in Ozwe. tijd een functionele reactie, die aanleiding gaf tot genit. vormen als *Marcusa*, door analogische correctie naar het voorbeeld van de *-i/-u*-stammen waarvan de genit. op *-a(r)* eindigde. Meer speciaal echter wijdt S. hier de aandacht aan „vrije correcties”, die onafhankelijk van enige systeemdwang uitgevoerd werden, vooral ten gevolge van een esthetische reactie tegen schijnbaar onfatsoenlijke, d. w. z. door volksetymologie onkies geworden namen. Dergelijke correcties doen zich het meest voor bij namen van parochies en van herenhoeven (geestelijkheid en adel), in opvallend geringere mate bij namen van boerenhoeven of boerendorpen (lagere standen).

— Namnet Uppsala. *Ortnamnssällsk. i Upps. årsskr.* 1947, 5-11.

Betekent letterlijk „Op-Sala” d. i. het verder van Fyrisån's monding gelegen gedeelte van het dorp Sala. Dit laatste is oorspr. een pluralisvorm van *sal(r)*, dat in het Oijsl. = „zaal, groot huis met één enkele kamer”, maar in oude plaatsnamen meestal de vroegere betekenis „seizoenwoning, toevallige verblijfplaats, inz. vee- of herdershut” heeft. Vgl. Got. *salipwa*, Ohd. *selida*, Oe. *selp*, Mhd. *selde*, Osl. *selo*, enz., vooral het bestanddeel (*ge*)*sell* in Eng. pln. = „shelter for animals, shed, hut” (EKWALL). Naast plur. *-sala*, *-salir* komt in Skandinavië ook sing. *sel*, *säl* voor < collectivum *salja-.

STÄHLE, C. I. — Studier över de svenska ortnamnen på -inge på grundval av undersökningar i Stockholms län

(Skrifter utg. av Kungl. Gustav Adolfs Akad. 16 = Studier till en svensk ortnamnsatlas utg. av J. SAHLGREN, 3). *Lund*, 1946.

Deze lijvige dissertatie behandelt de pln. op *-inge*, *-unge*, *-inga* en *-unga* van de provincie Stockholm, waar omstreeks 2/3 van al de Zwe. *-inge*-namen te vinden zijn. Dank zij de zorgvuldige inzameling van allerlei historische, geografische en (ook vroeger onbekende) archeologische realia, is deze studie zeer belangrijk voor de kolonisationsgeschiedenis van het betreffende gebied. Volgens S. dient *-inge* over het algemeen opgevat te worden als ntr. afleiding op *-ia* van inwonersnamen op (Oudnoords) **-ingōR* of **-ungōR*; vgl. Gri. *Βοιωτία* bij *Βοιωτοί*, Lat. *Sicilia* bij *Siculi*, enz. Het grondwoord, waarvan de inwonersnaam afgeleid is, zou meestal een appellativum zijn en hoofdzakelijk een substantief in verband met de geografische gelegenheid. Dergelijke toponymische afleiding heeft de waarde van een collectivum, b. v. pln. **Vamblingia* = „het geheel der Vämlingen” of wel „het Vämlingse [gebied]”. Zie nochtans de hierboven vermelde kritische bijdragen van de hand van I. LUNDAHL en G. LINDE.

Over bepaalde Skandinavische namen handelen :

EKSTRÖM, G. — Var låg tingsplatsen i Åkerbo härad i Västmanland? *Ortnamnssällsk. i Upps. årsskr.* 1947, 28-30.

Localisatie van een oude thingplaats, aan de hand van historisch-toponymische excerpten en er bij horende topografische gegevens. Bij deze gelegenheid wordt vastgesteld dat het element *åker*, in districtnamen, vaak herinnert aan een vroegere (gerechtelijke) vergaderplaats en inz. de hierbij liggende „akker” aanduidt, waarop de vruchtbaarheidsritus uitgevoerd werd.

ERNVIK, A. — Sjönamnet Glaåkern. *Ortnamnssällsk. i Upps. årsskr.* 1945, 17-21.

Twee meren in W.-Värmland ontleen hun naam aan de meren (*Grote* en *Kleine*) *Gla*. Wat het tweede lid *-åker* betreft zou hun oorsprong nochtans verschillend zijn : eensdeels Ozwe. *ok(k)er* „aangroei, aanhangsel”; anderdeels Zwe. *åker* „akker” (oorspr. : het meer bij de akker naast *Gla*).

ESPELAND, A. — Pilgrimsveiens stedsnavn i Norge. *Maal og Minne* 1947, 15-20.

Plaatsnamen als *Betlehem*, *Emmaus*, *Fortuna*, *Nobbis Krog*

(< Noordduitse hansasteden), *Rundsevold* (vgl. hierover M. OLSEN, beneden vermeld), *Calvaria*, *Helvete* (= „hel”), *Himmerike*, *Fuglesangen*, *Jeriko*, *Jerusalem*, *Jammerdalen*, *Paradis*, zouden in Noorwegen hun ontstaan te danken hebben aan pelgrims en geestelijken, vóór de tijd der Reformatie (ca 1100-1500). Een groot deel er van zijn namen van oude herbergen en haast alle liggen bij of in de omgeving van een kerk, op oude geestelijke goederen. Bovendien komen zij voor in de nabijheid van oude markten of vergaderplaatsen (o. m. te Bergen). Het getal „drie”, zeer gebruikelijk in herberg- of huisnamen, wordt in verband gebracht met kristelijke symboliek.

Vgl. ook de bijdrage van H. STÅHL, in *Bibl.* 1942, blz. 431.

FETT, P. — *Staðir-gardar frá 400-talet. Maal og Minne* 1946, 35-41.

Over het algemeen dateert men de Noorse *staðir*-composita met plaatsbepalend eerste lid ca 600-800 („Merovingische tijd”) en plaatst men de samenstellingen met persoonsnaam in de hierop volgende Wikingtijd. De terminus a quo van deze *staðir*-naamgeving kan nochtans niet bepaald worden.

Aan de hand van archeologische en topografische gegevens (geschiedenis van de bewoning) betoogt S. thans dat bepaalde *staðir*-namen reeds in de V^e eeuw ontstonden. Drie kaartjes, met aanduiding van de archeologische vindplaatsen (resp. ca 1500 v. Kr., 200-500 na Kr. en Wikingtijd) illustreren op duidelijke wijze dit methodologisch interessant opstel.

— Eit stadnamn og ei naust-tuft. *Maal og Minne* 1947, 117-18.

De plaatsnaam *Bosviken* wordt geïnterpreteerd als *Båtsvik*, een inham met bergplaats of loods voor een boot. Dicht hierbij ligt een klein eiland met name *Måløy*, dat blijkens het eerste lid een plaats geweest is waar het volk vergaderde voor beraadslaging (On. *målstefna*), en meer in het Zuiden bevindt zich de hoeve *Knarrdal* waar vermoedelijk *knarrar* „(handels)schepen” gebouwd werden.

FLEMSTRÖM, B. — Eltnäset. *Ortnamnssällsk. i. Upps. årsskr.* 1945, 8.

Sluit aan bij de studie van S., vermeld in *Bibl.* 1943, blz. 219.

— Ett jämtländskt bergnamn. *Ortnamnssällsk. i Upps. årsskr.* 1947, 47-52.

Het eerste lid van de naam *Dragberget* wordt op grond van de plaatselijke uitspraak herleid tot Ozw. *draghu*, casus obl.

van *-ön*-stam *dragha*. Zwe. *draga* „werktuig voor vlasbewerking, ± hekel” of dial. *dråg, drög* „1. inzinking, 2. kleine slede” komen bezwaarlijk in aanmerking; mogelijk betreft het hier een oorspr. waternaam.

— Minnen av Ragundasjön i ortnamn och tradition. Overdruk uit: *Jämtens* 1946, 15-41 (met foto's).

Over een aantal pln. en toponymische tradities die herinneren aan het in 1796 verdwenen Ragundameer.

FLOM, G. T. — Om gårdnavnet „Gleng, Glengja”. *Maal og Minne* 1947, 115-16.

De hoevenaam *Gleng* (bep. vorm *Glennja*) wordt opgevat als verkorte vorm van *glennning*, dat met de gebruikelijke afleiding op *-ing* zou ontstaan zijn uit No. dial. *glenná* „open plaats in een bos” (1).

HEDBLOM, F. — Bynamnet Se. *Ortnamnssällsk. i Upps. årskr.* 1945, 3-7.

Een zeldzame dat. (-acc.?) vorm van Ozwe. *siör* „zee, meer”, waaruit blijkt dat de betreffende nederzetting ouder is dan de analogiewerking in de verbuiging (met *-io-* in alle casus). Bovendien bewijst het prototype *(*at*) *se* „bij het meer”, zonder verdere bepaling, dat het aanvankelijk de enige nederzetting ter plaatse geweest is.

HJÄRNE, E. — Roden. Upphovet och namnet. Området och jarlen. *Namn och bygd XXXV* (1947), 1-96.

Rec. LJUNGGREN, K. G. *Arkiv f. nord. filol.* LXII (1947), 297-98.

Belangrijke historische en taalkundige studie over de oudste territoriale indeling in Zweden, waarover S. een afzonderlijk werk in het voorzicht stelt. In dit verband wordt de streeknaam *Roden* (= de Zwe. oostkust ten N. van Stockholm) < Ozwe. *Rōþ(r)in* verklaard als bep. plur. van ntr. *rōþr* „(roei)schip”, een afleiding met suffix Idg. *-tro-/-dhro-*, waarvan de functie bestudeerd wordt op blz. 37-40. Dezelfde stam vindt men volgens S. weer in *Ruotsi*, de Finse naam voor Zweden, en de daarmee samenhangende benaming voor de Zweedse Wikings in het Oosten: Orus. *rus'*, Byz. Gri. *ῥῶς*, Arab. *rūs*, in dit geval

(1) Vgl. bovendien: *Scandinavian Studies presented to GEORGE T. FLOM...* edited by HENNING LARSEN and C. A. WILLIAMS. University of Illinois Press, *Urbana, Illinois*, 1942.

oorspr. = „scheepsvolk” (vgl. gelatiniseerd *Ascomanni*). Met behulp van verschillende analoge uitdrukkingen wordt vervolgens o. m. aangetoond dat het begrip „schip” niet vreemd is aan de naamgeving, om een district aan te duiden dat moest zorgen voor de uitrusting en de bemanning van één schip met het oog op een navale expeditie.

HOFF, I. — Skjetve og noen andre stadnavn fra østfold. *Maal og Minne* 1946, 42-48.

Verklaring van 5 No. plaatsnamen aan de hand van oude vormen, nauwkeurig topografisch onderzoek, plaatselijk dialect, en door vergelijking van de ligging van identische toponiemen op verschillende plaatsen. Enkele worden afgeleid van hydro-niemen met de betekenis „de rumoerige”, „de draaiende” (draaikolken of waterkringen) en „de kronkelende”. Hierbij vermeldt S. een paar voorbeelden van No. riviernamen op -t (< -tu-, -ti-).

HOLM, G. — Sockennamnet Bure. *Ortnamnssällsk. i Upps. årskr.* 1947, 19-27.

Waar één of meer nederzettingen en een rivier dezelfde naam dragen is de riviernaam vaak ouder dan de (in haar nabijheid voorkomende) nederzettingsnaam. In dit geval betekent Ozw. *būra „de loeier”, een voorbeeld te meer voor de klanksymboliek in waternamen.

INDREBØ, G. — Nokre elvenamn. *Maal og Minne* 1941, 105-14.

Precisering van de vroeger voorgestelde verklaringen van enkele Noorse riviernamen, waaronder *Vinstra* = „de linkse” (ten overstaan van een oude verkeersweg); voorts wijst S. in deze studie op het feit dat verschillende delen van één waterloop verschillende namen kunnen dragen.

JANZÉN, A. — Ett blekingskt holmnamn. *Namn och bygd XXXIV* (1946), 40-47.

De naam van een eilandje, in de XVIIe eeuw *Möholm(en)* geheten, wordt verklaard door zijn ligging midden in (halfweg) een locale vaarweg, uit een prototype *Midh-holm. In tegenstelling met de hypothese van B. OHLSSON, *Blekingskusten mellan Mörrums- och Ronnebyån* (1939), zou de huidige vorm *Mevareholmen* (sinds XIXe e.) een geheel nieuwe naam zijn die de oudere, niet meer begrepen, benaming heeft vervangen en anderdeels dezelfde betekenis zou hebben, met oorspronkelijk eerste lid **Midhjar(o)*-. Een derde vorm *Nävraholmen*, gebruikelijk op een naburig eiland, is dan een jongere (volksetymo-

logische?) variante van het autochthone *Mevare*-. Zie beneden, antwoord van OHLSSON.

JØRGENSEN, P. — Hallig. *Acta phil. scandinavica* XIX (1947), 133-40.

Etymologie van (oorspr. Noordfri.) *hallig* „unbedeichte Marschinsel”, bekend in de toponymie; terloops is ook sprake van het bestanddeel *heilig* in pln.

LINDBERG, C. — Ett bidrag till By sockens bebyggelsehistoria. *Ortnamnssällsk. i Upps. årsskr.* 1946, 21-30.

Aan de hand van de nederzettingsnamen tracht S. de oudste woonplaatsen van de parochie By, in Z.-O.-Dalarna (Dalekarlië), op te sporen. Hierbij is o. m. sprake van een pln. *Björk* „berk”, die met het oog op de naamgeving op verschillende wijzen kan verklaard worden (een boom van ongewone afmeting of vorm, een grensteken of wegwijzer, of wellicht een herkenningsteken voor de vissers?). — Het begrip „spel” in pln. kan vaak in verband staan met het spel van dieren: een plaats waar b. v. vogels of vissen „spelen” = een bevoorrechte plaats voor jagers of vissers? — De dorpsnaam *Born* duidt een plaats aan waar de boot regelmatig over land gedragen werd (voorbij stroomversnellingen, enz.).

LINDBERG, H. — Storsugnet och Åsdämban. Några forsnamn i Aelvdalen. *Ortnamnssällsk. i Upps. årsskr.* 1947, 31-37 (met foto).

Het bestanddeel *sugn* (No. *sgn*), ook *sug* (No. *sog*), betekent „zuiging” d. i. „sterke stroomversnelling in rivier of beek juist vóór een (kleine) waterval”. De tweede naam, insgelijks gebruikt voor een waterval, bevat het element *dämba*, *-iön*-afleiding van *damb*, met de betekenis „plaats waar het dampst of stoomt”.

LINDE, G. — Ortnamn vid Baggensstäket. *Ortnamnssällsk. i Upps. årsskr.* 1946, 16-20.

Over enkele jonge plaatsnamen in de nabijheid van Stockholm.

— Sockennamnet Våmb. *Namn och bygd* XXXV (1947), 161-65.

Om wille van de oudste vormen en van de locale verhoudingen wordt de gangbare verklaring uit Ozwe. *vamb* „boekpens, rumen” in pln. „ketelvormig dal” of „ronde verhevenheid”, verworpen; bedoelde parochienaam is dan vermoedelijk een *-hem*-samenstelling met eerste lid *vā, vgl. On. *vá* „(schuil)hoek”

(vgl. dorp *Öm* < *Ö-hem, enz.). De populaire interpretatie *Vårfruhem* „heem van O. L. Vrouw” komt ook voor in de variantenlijst (XIXe eeuw).

LINDÉN, B. — Dalska namn- och ordstudier gällande särskilt Mora tingslag och Oesterdalsområdet I. Serieordnade smärre studier, 1 (Diss.). *Uppsala*, 1947.

Rec. LJUNGGREN, K. G. *Arkiv f. nord. filol.* LXII (1947), 298.

Bevat een aantal kleinere bijdragen, meestal over pln. en problemen die door de toponymie kunnen belicht worden, waarbij S. een ruim gebruik maakt van de dialectologie. Handelt o. m. over : de ouderdom van de nederzettingsnamen in bedoelde streek ; het toponymisch element Zwe. *stad* als aanduiding van een oude (primaire) nederzetting en vooral als samenstellend bestanddeel van jongere pln. met de betekenis „1. strand, landingsplaats, 2. woonplaats, 3. plaats waar iets is, gedaan wordt, enz.” ; ook over *fjärgor* „strandbewoners?” , een schertsende benaming voor de inwoners van een bepaald gebied ; terloops (blz. 146-49) over de functie van suffix *-ing*, *-ung*. Nuttig register op blz. 163-70. Mooie foto's en reproducties van kaarten.

Deze eerste reeks van kleinere artikels wordt voortgezet, terwijl S. bovendien een IIe en IIIe deel in het vooruitzicht stelt, die speciaal zullen handelen over de waternamen (naamgeving, klank- en vormleer, ouderdom, enz.).

MOBERG, L. — Tjuk och Tjuka. *Ortnamnssällsk. i Upps. årskr.* 1947, 12-18.

Etymologie : No. IJsl. *kjuka* < Ogm. **keuk-* „knol, klomp, uitwas”, in pln. „verhevenheid” (vgl. Idg. **geu-* „gebogen, gewelfd zijn”) ; met ablaut No. dial. *kökul* „pijnappel, kegel”. Een mooie foto illustreert deze interpretatie.

MODÉER, I. — Järsyssla vid Skara. *Ortnamnssällsk. i Upps. årskr.* 1947, 38-46.

Over het begrip „ambacht”, voor een administratieve indeling, in streeknamen ; vgl., buiten het Nederlands, Eng. *shire* en Dt. *Amt*, waaruit ook De. No. *amt*. Het eerste lid *Jär-* gaat vermoedelijk terug op Ozw. *ierl* „jarl = hoogste koninklijke ambtenaar”. Terloops worden enkele voorbeelden medegedeeld van nederzettingsnamen ontstaan uit oorspronkelijke streeknamen.

— Öländska ortnamn och öländsk dialektgeografi. *Namn och bygd* XXXIV (1946), 128-76.

De opvatting van HJ. LINDROTH betreffende de indeling van het dialekt van Oeland in vier onderscheidene gebieden wordt, aan de hand van dialektologisch en toponymisch materiaal (met talrijke kaartjes), bestreden en vervangen door een nieuwe indeling die vooral rekening houdt met invloeden van het naburige vasteland (Småland).

NORDSETH, P. A. — Gammel bygd i Oevre Rendal. *Gårdnamnet Möm. Namn och bygd* XXXIV (1946), 177-90.

De No. hoevenaam *Möm* wordt, op grond van oude vormen en plaatselijke uitspraak, verklaard als samenstelling van *mo* „zandplein, heide” + *heimr*. Hoewel een *-heim*-naam in dit gebied niet verwacht wordt, steunen archeologische en geologische realia deze verklaring, die taalkundig bevestigd blijktens parallele fonetische evoluties (umlaut in verband met casus en betoning) in talrijke oude toponiemen.

— Gårdnavnet *Avløs* i Bærum. *Maal og Minne* 1947, 21-26.

Deze hoevenaam zou oorspronkelijk een waternaam zijn, samengesteld uit On. *á* „rivier” + *flausa (abstr. fem.) „haast” en aldus behoren bij de reeks van hydroniemen die ontleend werden aan de beweging, het geluid of de kleur van het water, vgl. *Lysa* „de lichtende”, *Songa* „de zingende”, *Hinda* „de hinde = de vlugge”. In dit geval zou een abstractum bijgevolg concrete waarde hebben gekregen, evenals in de riviernaam *Hunn* „vangst” of de streeknaam *Stryn* „winst” (verwant met Oe. *stréon* „gain, profit”). Het plaatselijk onderzoek van de betreffende waterloop heeft aanleiding gegeven tot deze hypothese.

OHLSSON, B. — Mevareholmen. *Namn och bygd* XXXV (1947), 154-60.

Verwerpt om zakelijke en taalkundige redenen de kritiek van JANZÉN (zie hierboven) en handhaaft, met nieuwe argumentatie, zijn vroegere hypothese dat de vormen *Möholm* en *Meva(re)holmen* een toponymisch doublet uitmaken, met één gemeenschappelijk prototype **Midhwaghholm(ar)*, waarin **Midhwagh-* op te vatten is als een adverbiaal compositum „halfweg”.

OLSEN, M. — Runzival som norsk stedsnavn. *Maal og Minne* 1944, 237.

Bedoelde naam is bekend voor vier plaatsen in Noorwegen

en bewijst dat het Roelandslied (in Noorse versie) ook daar populair is geweest.

QVARNSTRÖM, G. — Några ortnamn på Härnön. *Ortnamnssällsk. i Upps. årsskr.* 1945, 13-16.

Onder de behandelde pln. treft men o. m. aan : *Korpskolan* (een visplaats) = „inkeping in de rotswand waar raven (*corp*) verblijven” ; *Långgremma* (een pas of weg) = „de lange beboste heuvelketen”.

SAHLGREN, J. — Gårdnamn och bynamn i Lagga socken. *Ortnamnssällsk. i Upps. årsskr.* 1945, 9-12.

Verklaart verschillende pln., waaronder de bestanddelen *ed* „plaats waar de boot over land gesleept werd, bij hindernis in de vaart, enz.” ; *ör* „gruis, grintbank”, vaak ter aanduiding van een doorwaadbare plaats ; *mor* „moer, moerassige plaats” ; vgl. ook pln. *Rosland* < *rydhsla* „rooiing in een bos”. De Zwe. pln. op *-by* zijn niet zeer oud ; gewoonlijk duiden zij hoeven aan die door verdeling uit oudere nederzettingen ontstaan zijn : vgl. *Västby* voor een hoeve gelegen ten Westen van de moederhofstede *Lagga* (*lagg* = „strand”).

— Nordiska ortnamn i språklig och saklig belysning. *Namn och bygd XXXIV* (1946), 63-98 (illustr.).

Grondig en methodologisch belangrijk onderzoek van 4 reeksen van namen, aan de hand van een rijke taalkundige en topografische documentatie. De verklaring van het toponymisch bestanddeel Zwe. *fal-* als „vlakke” en zijn taalkundig verband met Osl. *polü* „open” en *polje* „veld” (vgl. *Polen*) worden verworpen ; in plaats daarvan betreft het hier oorspr. het adj. „vaal”, de bleke kleur die het landschap langs het water kenmerkt, ten gevolge van afzettingen van gele ijzeroker. — Het meer *Simlängen* heeft zijn naam ontleend aan de regelmatige overstromingen en de pln. *Hjärtevad* betekent „wed van de herten”. — Het hydro-niem *Vedevåg* betekent „bos-meer”, samengesteld uit Ozw. *vidher* „bos” + *våg* „smalle inham, smal meer”. — *Sura* is oorspr. een pluralisvorm voor twee bij elkaar liggende meren en betekent „de moerassigen”.

SOLHEIM, S. — Fofafoten-Kjølrøta. Eit namnepar. *Maal og Minne* 1947, 1-14 (top. kaartje op blz. 3).

Deze Noorse plaatsnamen betekenen letterlijk „veulen-voet” en „kiel-wortel” ; zij zijn beide ontstaan in een milieu van vissers of schippers en behoren tot een speciale categorie van topo-

niemen, die men „waarschuwingsnamen” zou kunnen noemen. In deze reeks komen o. m. ook eenvoudige diernamen voor, zoals „os”, „kraai”, „hond”, enz., voor plaatsen die van speciaal belang en meestal zeer gevaarlijk zijn voor de zeelieden: een klip bij het invaren van een fjord (zoals een waakhond); een zandbank waarop „de kiel wortel krijgt (vastloopt)”, enz. Soms zijn het eufemistische namen die gebruikt worden om het onheil af te weren (cfr taboe). In dezelfde geest ook werd regelmatig een offer of ten minste een groet gebracht, telkens men voorbij die plaatsen voer.

De geschiedenis van voormeld namenpaar is bovendien merkwaardig, omdat beide toponiemen in de oudere visserstaal van de Orkney-eilanden vertaald werden als *horse-leg-been* (laatste lid < Own. *bein*) en *keel-root*, en daar gebruikt werden om aan te duiden dat men vlugger met de rechtse, resp. de linkse riem moest roeien. De verklaring van die eigenaardige semantische overgang, van plaatsnaam in het moederland tot appellativum in de kolonie, steunt op de ligging van beide plaatsen in een bepaald historisch verband.

STÅHL, H. — Bärke, Gränge och Ludvika. Några ortnamn från Västerbergslagen. *Ortnamnssällsk. i Upps. årsskr.* 1946, 3-15.

De parochienaam *Gränge*, oorspr. naam van een meer, werd door HELQUIST geïnterpreteerd als „het meer met de grenebomen, het sparrenmeer” (vgl. meernamen als „het stenige”, „het grazige = het met lis begroeide”, „het kleiachtige d. i. met oevers van kleigrond”); S. verkiest echter een *-ig/-ug*-afleiding van ww. *gränja* „klagen” en verwijst naar analoge waternamen als „de huilende”, „de fluitende”, „de bruisende”, enz., waarbij zowel aan het kraken van het ijs in de winter als aan het geloei van de storm moet gedacht worden. *Bärke*, insgelijks naam van een parochie en van een meer, behoort vermoedelijk bij Zwe. *bark* „boomschors”, terwijl de parochienaam *Ludvika* waarschijnlijk samengesteld is uit Ozwe. *ly* „lij, beschutting” + *vik* „inham, baai”.

STÅHLE, C. I. — Önamnet Essingarna. *Ortnamnssällsk. i Upps. årsskr.* 1947, 59-61.

De hypothese van G. LANGENFELT wordt licht gewijzigd en de naam *Aesingarna verklaard als „de kleine eilanden bij Åsön”, een afleiding met dimin. suffix *-ing* van de naam *Ås(ön)*.

Parallellé toponymische afleidingen op *-ing/-ung* worden medegedeeld.

THORSON, P. — Bandai. *Maal og Minne* 1944, 229-30.

Naam van een kleine Noorse rivier (*å, åi*), bet. „de (weer)-voorspeller”, vgl. On. *benda* „een teken geven” en Got. *bandwa* „teken (voor 't gehoor), σημειον”. Sinds lang reeds beschouwen de bewoners der streek het bruisen van deze rivier (ten gevolge van zuidenwind hoorbaar op grote afstand) als voortekenen van regen.

VANDVIK, E. — Eit gamalt vegnamn frå Suldal. *Maal og Minne* 1946, 89.

Korte nota over No. *Jågåto*, naam van een oude belangrijke weg, die evenals No. *Ljøgot* ontleed wordt in On. *ljōðr* „man”, pl. „lieden, volk” (bijvorm van On. *ljōðr*) + On. *gata* „weg, straat”. In dit geval dus een parallel van On. *þjóðgata* of *þjóðvegr* (vgl. Ndl. *Die(t)weg*).

WOXHOLT, P. — øynavnet Merdø. *Maal og Minne* 1946, 167-71.

Naam van een eiland, die o. m. blijkens oude Nederlandse kaarten oorspronkelijk een plaats op het vasteland zou aangeduid hebben. Volgens S. werden de No. pln. door de Ndl. kartografen op voortreffelijke wijze weergegeven. Op blz. 172 volgt de verklaring van de naam *Merdø*, van de hand van M. OLSEN.

ÅKERBLUM, B. — Handelsnamnen på koppar-, koppar(e)- och deras förhållande till namn på kopp(e)-, kapper-, kappar(e)-, kapp(e)-, kaupar(e)-, köpar(e)-, kaup(e)-, köp(e)-. *Helsingfors*, 1947 (ook in.: *Folkmålsstudier* XIII).

Rec. LJUNGGREN, K. G. *Arkiv f. nord. filol.* LXII (1947), 297.

Dergelijke pln. zouden in verband staan met de kooplieden uit het verleden. Gewaagde etymologie van ww. *kopen*.

In 1947 verscheen insgelijks een register van alle plaatsnamen die behandeld werden in de eerste tien nummers (= Band I) van *Ortnamnssällskapet i Uppsala årsskrift* :

MALMKVIST, E. — *Ortnamnregister till årsskrifterna 1936-1945.*

Uppsala, 1947 (14 blz.) (1).

(1) Van de talrijke overige bijdragen, vooral in tijdschriften verschenen, vermelden wij slechts :

FLOM, G. T. — Aittrau in Aurland, and other river names. *Scand. Studies* XVII (1943).

- On the river names of Aurland. *Scand. Studies* XIX, nr 8 (1947).
- On some habitation names in Aurland parish, Sogn, Norway. *Journal of Engl. Germ. Phil.* XLIII (1944).
- HALD, K. — Stednavne i Angel (Sydslesvig II. Angel, udg. af Grænsforeningen ved G. KNUDSEN og K. KRETZSCHMER). København, 1945.
- Stednavne og Bebyggelse paa Als. *Sønderjydske Aarb.* 1947.
- HEITMANN ANDERSEN, O. — Stedsnavnenes grammatiske former. Oslo, 1946.
- HOUGEN, B. — Fra seter til gård. Oslo, 1947.
- HOVDA, P. — Stadnamn og bygdesoga. *Heimen*, 1946.
- Stadnamn frå ferdavegane. *Syn og Segn* 1946.
- KOHT, H. — The etymology of Hálogaland. *Scand. Studies* XVIII (1945).
- LINDROTH, HJ. — Bohuslänska ortnamn och bohuslänsk bebyggelsehistoria. *Göteborgs o. Bohusl. forn.-för. tidskr.* 1945.
- PETERSEN, J. — Arkeologi og stedsnavn. *Stavanger Museum, Årshefte* 1944.
- SAHLGREN, J. — Ortnamnssägner. *Saga och sed* 1945.
- Vikingaleder genom östra Uppland. *Lännabygden*, 1945.
- SCHÜTTE, G. — Til Kritik af dansk Stednavneforsknings Metode. *Aarb. f. nord. Oldk.* 1945.
- SKULERUD, O. — Utsyn over vestnorsk stadnamngransking. *Bergens Museums årbok* 1945.
- THORSON, P. — Stadnamngransking på Vestlandet. *Syn og Segn* 1947.
-

AFD. I. — ALGEMENE BIJDRAGEN

1. CARNOY, A. — Dictionnaire étymologique du nom des communes... Zie laatst *Bibl.* 1942, nr 1.

Rec. HERBILLON, J. *Dial. belgo-rom.* V (1946), 50-52.

De nieuwe uitgave van het *Dictionnaire* die in de bespreking van J. HERBILLON gewenst wordt, is ter perse.

2. DRAYE, H. — De plaatsnamenstudie in 1945 en 1946. *Com. Top.* XXI (1947), 311-65.

Dit overzicht bevat 77 nummers en een groot aantal bijdragen en studiën van historische, oudheidkundige en volkskundige inhoud die de toponymist kunnen interesseren. Behoudens de Nederlandse onomastische bedrijvigheid, wordt ook die van de ons omringende landen bibliografisch overzien.

Evenals de vorige jaren wordt een overzicht van de persoonsnamenstudie geleverd door Dr K. ROELANDTS.

Verscheen ook in de serie *Bijlagen* van het Instituut voor Naamkunde, als nr XXIII (1).

(1) Met het oog op de zeer deficiente wetenschappelijke informatie gedurende de oorlogsjaren, zijn in een aantal tijdschriften bibliografische overzichten verschenen, zo van taalkundige als van historische aard waarmee de plaatsnaamkundige zijn voordeel kan doen en die wij hier daarom samenbrengen :

ARNOULD, M. A. — Historiographie de la Belgique des origines à 1830 (Coll. nationale VII, 80) *Bruxelles*, 1947.

Rec. VOET, L. *Bijdr. Gesch. Ndl.* II (1947), 294.

BLANCQUAERT, E. — Huidige stand en toekomst van de Nederlandse taalkunde. *Ts. levende talen* XIII (1947), 209-18.

Wat de toponymie betreft, drukt S. de wens uit „dat het materiaal over gans ons taalgebied zoveel mogelijk naar een en hetzelfde plan systematisch zou worden verzameld”, vermits het onontbeerlijk blijkt het gehele taalgebied te overzien bij de synthetische toponymische studies, die het doel zijn waarnaar de materiaal-verzameling moet leiden.

DHONDT, J.-ARNOULD, M. A. — Le travail historique en Belgique, 1944-47. *Rev. du Nord* XXIX (1947), 301-21 ; XXX (1948), 77-96.

HALKIN, L. E. — L'Histoire en Wallonie de 1940 à 1945. *Vie wallonne* XXI (1947), 66-69.

LOEY, A. VAN — L'activité linguistique en Belgique (1940-1945). *Lingua* I (1948), 119-26.

In dit overzicht wordt aan de naamkunde een aanzienlijke plaats

3. HANON DE LOUVET, R. — Pour apprendre l'origine des noms de lieux (Coll. Loisirs d'étudiants). *Tournai-Paris*, 1946.

Rec. LEGROS, E. *Com. Top.* XXI (1947), 181.

Populair overzicht van het belang en de problematiek der toponymie, bestemd voor jonge belangstellenden.

4. LEENEN, J. — Theorie en praktijk van de straatnaamgeving. Zie *Bibl.* 1944, nr 8 ; *Bibl.* 1945/46, nr 5.

Rec. BROUWER, J. DE. *Toer.* XXVI (1947), 115 en *Ons Heem* III (1947), 140 ; 148.

MEYER, M. DE. *Volksk.* XLVIII (1947), 138.

V(OOYS), C. D(E). *N. Taalgids* XL (1947), 93.

5. LINDEMANS, J. — Toponymische verschijnselen... II. Zie *Bibl.* 1945/46, nr 6.

Rec. SCHÖNFELD, M. N. *Taalgids* XL (1947), 282-83.

Zie ook de samenvatting van deze studie in : J. LINDEMANS, Enkele resultaten van Vlaamse geografische toponymie. *Com. Top.* XXI (1947), 13.

6. — Volkskunde en toponymie. XVIIe *Vla. Phil. Congr.* [Leuven 1-3/9/1947]. *Programma*, 58.

In de samenvatting van deze zeer gedocumenteerde lezing wordt gewezen op het belang van de toponymie voor de volks-

voorbehouden : de belangrijkste publicaties in de *Handelingen* en in de reeksen van het Instituut voor Naamkunde te Leuven staan hierbij op het voorplan.

NIERMEYER, J. F. — L'histoire médiévale aux Pays-Bas de 1940 à 1946. *Moyen Age* LII (1946), 289-316 ; LIII (1947), 131-56.

R(OELANDTS), K. — Bibliographie. *Med. Ver. Naamkunde.* XXIII (1947), 27-28.

Inhoudsopgave van vijf feestbundels.

STENGERS, J. — L'histoire médiévale en Belgique de 1940 à 1945. *Moyen Age* LII (1946), 85-124.

— Historical activities in Belgium during the year 1946. *Bull. Inst. of Historical Research* 1946.

SPRINGER, O. — Germanic Bibliography, 1940-45. *Journal Engl. Phil.* XLV (1946), 250 e. v.

X. — Belgian writings on Belgian history, 1940-1944. *Bull. Inst. of Historical Research* XX (1943), 12.

kunde, in het bijzonder voor het onderzoek over volksgeloof, sagen, aspecten van het vroegere volksleven, volkshumor, enz.

7. ROELANDTS, K. — Het naamkundig onderzoek in Skandinavië (I). *Med. Ver. Naamkunde* XXIII (1947), 29-56.

Geschiedkundig overzicht van het georganiseerd toponymisch onderzoek in Noorwegen, alsmede uiteenzetting van de methodes en resultaten die op het gebied van de studie der naamvorming, naamgeving, geschiedenis der bewoning in dit land gevolgd of bereikt werden.

8. VANNÉRUS, J. — Le limes et les fortifications... Zie *Bibl.* 1943, nr 10 en *Bibl.* 1945/46, nr 9.

Rec. RENARD, M. *Latomus* VI (1947), 167-68.

9. VINCENT, A. — Que signifient nos noms de lieux (Coll. nationale VII, 82). *Bruxelles*, 1947.

Rec. B., A. *Tour. Club* LIII (1947), 191-92 (1).

GYSSELING, M. *Bijdr. Gesch. Ndl.* II (1947); 295.

KNECHT, T. *Zs. schwéiz. Gesch.* XXVII (1947), 552-53.

L(INDEMANS), J. *E. S.-Br.* XXXI (1948), 47-48.

X. *Rev. b. arch. hist. art* XVII (1947/48), 75.

Bestudeert op bevattelijke wijze de volledige Vlaamse en Waalse toponymie, met inbegrip van de gehucht- en veldnamen, en behandelt vooreerst de namen ontleend aan de natuur (namen ontleend aan bepaalde orografische, geologische, hydrografische aspecten van het landschap en aan de flora en de fauna), vervolgens aan de menselijke bedrijvigheid (bewoning, bruggen en wegen, landbouw en veeteelt, industrie, maatschappelijke en kerkelijke instellingen). Ook de moderne toponymie (nieuwe dorpen, straten, wegen, stations, enz.) wordt in het kort behandeld. Elke categorie van namen wordt met een aantal voorbeelden geïllustreerd.

Een zeer degelijk vulgarisatiewerkje !

10. WIJER, H. J. VAN DE — Het „Instituut voor Naamkunde te Leuven” *Med. Ver. Naamkunde* XXIII (1947), 1-2.

(1) *Tour. Club* duidt de Franse, *Touring Cl.* de Nederlandse uitgave aan van dit maandblad.

Motivering van de verruimde benaming die de Leuvense Centrale en Vereniging van 1947 af zal dragen (1).

(1) Ook de naamkundige zal met vreugde vernemen dat het voorbereidend werk voor een geheel nieuw woordenboek van het Middeleeuws Latijn, in vervanging van DU CANGE's Glossarium, reeds vrij ver gevorderd is, wat ons land betreft. Zie hierover :

C. VAN DEYCK, Les bases d'un lexique national. *Arch. Lat. Medii Aevi (Bull. du Cange)* XIX (1948), 11-15. — In aansluiting hiermede bestaan bovendien plannen voor de samenstelling van een *Orbis Latinus*, d. i. een repertorium van plaatsnamen die onder Latijnse vorm voorkomen in de documenten der Middeleeuwse latiniteit.

AFD. II. — BIZONDERE VRAAGSTUKKEN

C. — Varia.

11. CARNOY, A. — Van Genepiën tot Gent. *Com. Top.* XXI (1947), 225-34.

S. tracht de oorsprong na te sporen van de stam *gam-, die niet verwant is met Gr. γαμέω „huwen”, maar wel verband houdt met de samenloop van rivieren, zoals blijkt uit de ligging van de plaatsen die namen dragen uit *gam afgeleid. Hij gaat uit van Kelt. *gen-aba, waarin Kelt. *gend „mond” steekt, en het woord *ab- „water”. De Germanen hebben in het Westen van hun gebied een hydronymisch element gehad : apa, dat een Indo-Europees doublet is van ab-. Zij vormden daarmee Germaanse hydroniemen (b. v. *Fel-apa*, *Ven-apa*, *Hes-apa*, enz.), maar dikwijls ook verdietsten zij Keltische formaties o. m. *genabo-, dat veranderd werd tot *gan-apjō, waaruit *Genepiën*, *Gennep* en met klankassimilatie : *Jemappes*, *Jemeppe*. Uit *gam-ab had zich nochtans van af de Keltische periode, *gamb* > *gamm* ontwikkeld en zo ontstond de stam *gam*, waaruit o. m. *gam-ap-ara > *Gembes*, *gam-ara > *Gomeren*, *gam-in-ollus > *Jamioulx*, enz. tot stand kwamen. De betekenis „samenloop” wordt bekrachtigd door contaminaties o. m. met Germ. *gamund, b. v. in *Jamagne*, *Jamoigne* en met Kelt. *condate, b. v. in *gameda > *Jambes*, *gomedella* > *Jemelle* of in *gam-ita, *gan-ita, waaruit *Gent* aan de Waal en eventueel *Gent* in Vlaanderen, alhoewel deze naam desnoods ook rechtstreeks uit *condate kan afgeleid worden.

12. LINDEMANS, J. — Voornaamwoordelijke bijwoorden in de toponymie. *Com. Top.* XXI (1947), 217-24.

S. onderzoekt een reeks plaatsnamen als *Ginderachter*, *Ginderbinnen*, *Ginderbuiten*, *Ginderdeure*, *Ginderneder*, *Ginderomme*, *Ginderover*, *Gindertalen*, waarin een dubbel bijwoord als plaatsaanduiding wordt gebruikt.

De plaatselijke historische ligging en het topografisch uitzicht brengen aan het licht, b. v. voor de plaatsnaam *Ginderachter* (te Dendermonde, Vilvoorde en Denderhoutem), dat het telkens gaat om een plaats „achter” een andere omstandigheid.

gelegén, van waaruit de naamgevende gemeenschap ze beschouwde.

In Wallonië komt dit namentype insgelijks voor (*Làderrière, Lahaut, Lâdessous, Lassus*).

13. — Maal. *E. S.-Br.* XXX (1947), 26-29.

Naast de bekende Mnl. betekenissen van *maal*: „plaats waar recht gesproken wordt”, „grensteken”, „keer, reis” (b. v. in *dagmaal*), ziet S. een nog niet in de woordenboeken opgenomen betekenis „molen”, in het eerste lid van een groot aantal Zuid-nederlandse plaatsnamen als *Maalbeek, Maalstede, Maalkote, Maalbroek, Maalbruulken, Maalmeersch*, enz. Zelfstandig komt *male* voor, als molennaam, in 1403 *molendinum de male*, later *Malemolen*, een watermolen te Grimbergen; en *Lindekenmale*, een watermolen te St.-Lambrechts-Woluwe, beide in Z.-Brabant. Dezelfde betekenis schuilt in Mnl. *scherdemale*, „scheermolen”, een toestel gebruikt in het weversbedrijf. — De plaatsnamen *Watermaal* en *Orsmaal*, eveneens in Z.-Brabant, en *Rosmalen*, in N.-Brab., kunnen aldus gemakkelijk verklaard worden als „watermolen” en „rosmolen”. — Wat de andere oude plaatsnamen op *-maal* betreft, die gelocaliseerd liggen vooral in het zuidoostelijk gedeelte van ons taalgebied en de aangrenzende Waalse streek, zal het plaatselijk onderzoek moeten uitmaken welke betekenis de passende is; over 't algemeen zal het wel „plaats waar recht gesproken werd” zijn.

AFD. III. — ANTWERPEN en BRABANT

A. — Generalia.

14. HELSEN, J. — Het landschapsbeeld in de Antwerpsche Kempen. Zie *Bibl.* 1943, nr 23.

Rec. X. *Hok* VIII-XV (1940/47), 27 (1).

B. — Afzonderlijke steden en dorpen.

ANTWERPEN.

15. GYSSSELING, M. — *Antwerpen en Anvers. Med. Ver. Naamk.* XXIII (1947), 21-25.

Opsomming van de oude vormen van *Antwerpen* en poging tot reconstructie van de fonetische evolutie. Voor het Ndl. is deze blijkbaar : *Andawerpum > *Andwerpon > *Antwerpen*; voor het Frans *Andawerpas > *Andwers > *Anvers*. Als voorbeeld van een gelijkaardige evolutie in het Frans had ook Lauwin, arr. Douai (975 *Lanvuin*, ± 1034 *Lantwin*, 1159 *Languin*) mogen aangehaald worden (2).

(1) Algemene bijdragen van historische aard over Antwerpen en Brabant zijn :

SOUTHEY, R. — Wij schreven 1815... Dagboek van een rondreis in de Nederlanden in den herfst van 1815. Ingeleid en bezorgd door Dr M. CORDEMANS. *Antwerpen*, z. j.

Rec. LINDEMANS, P. *E. S.-Br.* XXX (1947), 94-95.

HAVERMANS, R. — Beknopte beschouwingen over het ontstaan van het landschapsbeeld der Antwerpse Polders. *Technisch-Wetenschappelijk Tijds.* XVI (1947), 162.

VERBOUWE, A. — Iconografie van Vlaamsch-Brabant. V. Kanton Vilvoorde. *E. S.-Br.* XXX (1947), 145-67 ; 193-208.

Beschrijving van topografische prenten, tekeningen en schilderijen uit de volgende gemeenten van het kanton Vilvoorde, zoals het vóór 1900 was samengesteld : Berg, Buken, Elewijt, Eppegem, Haren, Hofstade, Kampenhout, Machelen, Melsbroek, Muizen, Neder-Overheembeek, Perk, Peutie, Vilvoorde, Weerde en Zemst.

(2) Over ANTWERPEN schreven verder :

BLOCKMANS, F. — De oudste geschiedenis van Antwerpen en het oorspronkelijk grondregiem. *Bijdr. Gesch. Ndl.* II (1947), 84.

Lezing gehouden op het Belgisch-Nederlands Historisch Congres, Gent 1947.

BOM, E. DE — De Hoogstraat te Antwerpen. De schoonste oude

- straat van de Scheldestad en de bakermat van Jacob Jordaens. *Touring Cl. LIII* (1947), 71-75.
- Ontdek 't oude Antwerpen. *Toer. XXVI* (1947), 142-45.
Behandelt : *aan de Bloedberg - het Vleeshuis*.
- Wandelend door het oude Antwerpen. Een belangrijk stadsbeeld : het „Groen kerkhof”. *Touring Cl. LIII* (1947), 180-82.
- BOUMANS, R. — Le dépeuplement d'Anvers dans le dernier quart du XVIe siècle. *Rev. du Nord XXIX* (1947), 181-94.
- CLIJMANS, F. — Een historisch Antwerps hoekje. Hoe het Groenkerkhof tot Groenplaats werd herdoopt. *Touring Cl. LIII* (1947), 261-63.
- JANSEN, J. E. — De Antwerpse steenweg (Antwerpen-Turnhout). *Antwerpen*, 1947 (Overdruk uit „*Tijdschrift voor geschiedenis en folklore*”).
- PRIMS, F. — Antwerpiensia XVII (1946) : Antwerpsche beelden uit den Patriottentijd. *Antwerpen*, 1947.
- Antwerpiensia XVIII (1947). *Antwerpen*, 1948.
- Onze-Lieve-Vrouw-Priory Korsendonck (Campinia Sacra VII). *Antwerpen*, 1947.
Rec. (JANSEN, E.). *Tax. n. r. XIII* (1947), 134.
- QUICKE, F. *Rev. phil. XXV* (1946/1947), 1065.
- Het parochiewezen in de Antwerpse Kempen (Campinia Sacra VIII). *Antwerpen*, 1948.
Rec. HOVE, A. VAN. *Coll. Mechliniensia XXXIII* (1948), 217-18.
Zie over de gehele reeks : *Ons Heem III* (1947), 93.
Van de hand van F. PRIMs verschenen verder een aanzienlijk aantal historische bijdragen in het *Handelsblad* : o. m. Onze Kempische dubbeldorpen, nr 11-12.5.1947 ; Kamerijk en Antwerpen, nr 18.5.1947.
- Nuttige inlichtingen over de plaatsnamen van het Antwerpse vindt men tevens in het gepolycopieerd blad *Turninum. Mededeelingen van den Heemkundigen Kring Deurne-Borgerhout I* (1947) ; zie *Ons Heem III* (1947), 92.
- Over BRUSSEL handelen :
- FAVRESSE, F. — Les premiers statuts connus des métiers bruxellois du Duc et de la Ville et notes sur ces métiers. *Com. roy. Hist. CXI* (1946), 37-91.
Rec. L., J. E. S.-Br. XXXI (1948), 96.
- HAMME, F. VAN — Bruxelles capitale. Évolution de la ville de 1830 à nos jours (Coll. nationale VII, 79). *Bruxelles*, 1947.
Rec. X. *Bijdr. Gesch. Ndl. II* (1947), 114-15.
- HOMBLÉ, G. — Bijdragen tot de geschiedenis en de folklore der geneeskunde. I. Hygiënische maatregelen van het magistratuur van Brussel in de XIVe eeuw. *E. S.-Br. XXX* (1947), 90-94.
- LINDEMANS, P. — Uit het archief der Brusselsche ambachten III. De Vettewarriers. *E. S.-Br. XXX* (1947), 33-40.
- QUIEVREUX, L. — Penché mélancoliquement sur un vieux plan de Bruxelles. *Tour. Club LIII* (1947), 181-84.
Plan van 1845.

HOMBEEK

16. RIDDER, F. DE (†) -LINDEMANS, J. — Antwerpse plaatsnamen II. Hombeek (Toponymica XI, 2). *Leuven-Brussel*, 1947.

In deze toponymische monografie wordt het door wijlen Pastoor F. DE RIDDER voor de gemeente Hombeek ingezameld materiaal door de ijverige werker Dr J. LINDEMANS bijgewerkt en gepubliceerd volgens de sinds ettelijke jaren geldende principes : vooraf gaan een korte geografische en een belangwekkende historische schets, daarna volgt de verklaring van de naam der gemeente. Hombeek (plaatselijk *Oembeek*, *Oemek*) ontleent zijn naam aan een rivier die men niet met zekerheid kan terugvinden en wier naam moeilijkheden biedt bij de verklaring : uitgaande van een *hōn-baki hebben CARNOY en MANSION gedacht aan Onl. *hūn-* (bruin, donkerkleurig), J. DE VRIES aan een subst. *hun-* (moeras), doch de plaatselijke uitspraak klopt noch met het een, noch met het ander. S. meent daarentegen dat *hōn een adjectief is en wel de verbogen vorm van *hō-* (hoog), of wel Mnl. *hone* (verachtelijk, ellendig), te vgl. met *Schamelbeek*, *Schendelbeek*. Daar deze beek door een woeste, moerassige bosstreek zal gelopen hebben, is de betekenis „gevaarlijk, verraderlijk” wellicht de juiste.

Het glossarium, met 487 items, bevat een aantal interessante namen, waarvan wij de volgende vermelden : *Befferstraat*, mogelijk te verklaren door de aanwezigheid van een *befferd, *bergfred (wachttoren) ; *Bierenbrooikensblok*, wsch. een psn. (lapnaam), volgens een Brusselse tekst 1670 „bier en broodt couleur”, een geelbruine tint aanduidend ; *Ekspoel* waarin *eks* een contractie is van *(*h*)*adekse*, Mnl. *haghetisse*, *eghedisse* — de naam herinnert aan de Germaanse natuurmythologie ; *Haaksdonk* „de donk van den havik”, *haviks* > *haaks* ; *Goemanshoeve*, *Hoemanshoeve* = hooiman, kan een psn. zijn of een personificering die het hof, alsmede de „hoeve” (bepaalde uitgestrektheid grond die tot een hof behoort), aanduidde ; *Invang* is een bijvorm van *uitvang* of *bijvang* ; *Kerremeuter* : *meuter* is dial. vorm voor *moorter* „moeras” — *ker* is bijvorm bij Mnl. *caer* „teenwilt”, die in moerassige gronden groeit ; *Kokeroelbos(ch)* : Ofra. *coquerolle*, *coquerelle* „hazelnoot” ; *Most* = collectief-vorm bij Mnl. *mose* „plaats waar het modderig is” ; *Overloop* = „land waar men overloopt,

onbebouwd land"; *Paschgat* = „toegang tot een pasch", weide, Lat. *pascuum*; *Regelaar* = laar „open plaats in een bosch" nabij een *regen, *rein „grensscheiding"; *Scheurkapruin* = bos dat pas ontgonnen, omgeploegd werd en dat de vorm heeft van een *kapruin/kaproen*, Fra. *chaperon*; *Tantelaar* = *ant-laer, met prothetische *t* van het lidwoord: *opt antlaer* — prefix *ant* = tegen; *Wolput* = put waarin het water al wollende, wallende opborrelt.

LEUVEN

17. MAN, L. DE — Lexicographisch kleingoed. Het „*Lova-niense*" in Kiliaen's *Etymologicum*, ed. 1599, 1777. *Leuv. Bijdr.* XXXVII (1947), 10-17.

Vermeldt, in aansluiting met het gelijknamig opstel van Dr L. GOEMANS in het *Album Vercoullie*, een aantal woorden die, blijkens de toponymie, Leuvens zijn: *goor*, *halster* (huisnaam *Halstervat*), *kimp/kump*, *winhof* (1).

(1) Over LEUVEN verder nog:

- SMEYERS, A. — Leuven vroeger en nu. *Leuven*, 1948.
 SCHILLINGS, A.-WIJNGAERDEN, F. VAN — Oud en nieuw Leuven. *Leuven*, 1948.
 VERBESSELT, J. — Het ontstaan van het parochiewezen te Leuven. *Miscel. Hist. Van der Essen*, 167-75.

Historische inlichtingen over andere Antwerpse en Brabantse gemeenten zal de toponymist vinden in de volgende bijdragen:

- AERTS, A. — Wakkerzeel, het oude bedevaartoord. *Toer.* XXVI (1947), 265-67.
 — Werchter. *Toer.* XXVI (1947), 32-34.
 Rec. L(INDEMANS), J. *E. S.-Br.* XXX (1947), 191-92.
 BERGH, E. VAN DEN — Dát is Postel. *Toer.* XXVI (1947), 182-84.
 BOLAND, G. — Herck-la-Ville était-elle brabançonne en 1262? *Miscel. Hist. Van der Essen*, 199-207.
 BRUYNE, L. DE — Terkameren. *Toer.* XXVI (1947), 125-30.
 Rec. L(INDEMANS), J. *E. S.-Br.* XXX (1947), 192.
 CAUWELAERT, E. VAN — Het kasteel van Onze-Lieve-Vrouw-Lombeek. *E. S.-Br.* XXX (1947), 187-90.
 COOSEMANS, V.-COPPENS, C. — De eerste kroniek van Affligem. *Affligemensia. Bijdr. tot de Gesch. v. d. Abdij Affligem*, afl. IV (1947), 1-41.
 Tekstuitgave, met inleiding, vertaling en index.
 DELANNE, B. — Histoire de la ville de Nivelles. Des origines au XIIIe siècle (Ann. Soc. arch. folk. de Nivelles et du Brab. wallon XIV). *Nivelles*, 1944.
 Rec. GANSHOF, F. L. *Rev. phil.* XXV (1946/47), 707-11.

- ERENS, M. A. — Het parochiewezen in de Zuiderkempen. *Z. Kempen* 1946, 1-14.
- GENECHTEN, L. VAN — De eigenaardige oorsprong van een uit-hangbord te Grobbendonk. *Ons Heem* III (1947), 76.
- Verklaring van de herbergnaam *In de drie klakken*, die de oudere benaming *In Parijs* (gelegen juist tegenover *In Brussel*) heeft vervangen.
- GORP, J. VAN — Eeleuck. *Ons Heem* III (1947), 39-40.
- Dit appellativum, vóór enkele jaren bestudeerd door PRIMS (zie *Bibl.* 1940, nr 21), wordt verklaard als „wettelijke afsluiting”.
- Kasterlee. Geschiedenis. Toerisme. Folklore. Legenden. Historische verhalen. *Kasterlee*, (1946).
- Rec. W(EYNS), J. *Ons Heem* III (1947), 26.
- Pln. *biest, opstal, loo, laar, aarden en eusels, donken en horsten, broeken en goren, heesakkers en vrijgeweiden, Vorsel, Isschot, Kattenberg, Kluis*, enz. Vgl. de toeristische brochure, vermeld in *Bibl.* 1945/46, blz. 335, n. 1.
- GORIS, J. — Arendonk. *Tax. n. r. XIII* (1947), 124-28.
- Geeft een reeks etymologische bespiegelingen ten beste over Arendonk en een aantal andere plaatselijke toponiemen.
- HANNES, L. — Mol, dat scone ende eerlycke dorp (Guicciardini, 1615). *Toer. XXVI* (1947), 176-79.
- HANON DE LOUVET, R. — Histoire de la ville de Jodoigne. *Gembloux*, 1941.
- Rec. BONENFANT, P. *Rev. Phil. XXV* (1946/47), 704-07.
- JANSEN, J. E. — Gids voor de bezoekers der stad Turnhout en omstreken (Antwerpse Kempen). *Turnhout*, 1947.
- Rec. CLAES, A. *Toer. XXVII* (1948), 42.
- Aspect van Turnhout in de eerste helft der zestiende eeuw. *Antwerpen*, 1946.
- Overdruk uit „*Tijdschrift voor geschiedenis en folklore*”.
- LEURS, S. — Beert. *Toer. XXVI* (1947), 85-88.
- Rec. L(INDEMANS), J. E. *S.-Br. XXX* (1947), 192.
- LINDEN, G. VAN DER — Het typische Diest. Oude Brabantse glorie. *Gazet van Antwerpen*, 24-9-1947.
- MAES, F. — De pachthoven van het Godshuis van Terbank. *E. S.-Br. XXX* (1947), 18-26 ; 47-56.
- MAES, L. TH. — Vijf eeuwen stedelijk strafrecht. Bijdrage tot de rechts- en cultuurgeschiedenis der Nederlanden. *Antwerpen's-Gravenhage*, 1947.
- Strafrecht van Mechelen van de Middeleeuwen tot 1795.
- MARTINY, V. G. — L'Église N.-D. au delà de la Dyle à Malines. *O. K. Mech. L* (1946), 40-61.
- MOENS, F. — Het kapellekensbos te Kontich. *Touring Cl. LIII* (1947), 145-46.
- ONZIA, J. — Westerloo (V. T. B.-Wandelgidsen, nr 12). *Antwerpen*, 1947².
- RIDDER, E. DE — Kasterlee en omstreken. Turnhout, Geel, Herentals (V. T. B. Gidsen). *Antwerpen*, 1946.
- Rec. X. *Tax. n. r. XIII* (1947), 137.

- SPEY — Het Kolveniersgilde te Mol. *Toer.* XXVI (1947), 185-87 ; 248-51.
- SCIOT, A. (†) — VERSTEGEN, V. — Geschiedenis van Attenrode-Wever. Uitg. Gesch.-Oudh. Kring Vlaams-Brabant, 1947.
- Rec. CEULEMANS, H. *Toer.* XXVII (1948), 41-42.
- (STADELER, J.) — Beknopte gids voor Mechelen. Guide sommaire pour Malines. *Mechelen*, 1946.
- STEENE, F. VAN — Tongerloo. Gids voor bezoekers. 1947.
- STEENWEGEN, J. C. VAN — De invloed van Turnhout op het omliggende land. *Natuurwet. Ts.* XXVIII (1946), 21-84.
- Rec. C. *Tax.* n. r. XIII (1947), 134.
- THEYS, C. — De steenpoelen van Affligem te Laken. *E. S.-Br.* XXX (1947), 208.
- VENNEKENS, F. -COPPENS, C. — Chronologische lijst van de stukken voorhanden in het charterboek van Gaasbeek. *E. S.-Br.* XXX (1947), 116-23.
- Vervolg van de inventaris van documenten uit de 14^e eeuw in Charterboek van Gaasbeek ; zie het eerste gedeelte in *E. S.-Br.* XXIII (1940), 187.
- WEEËN, J. VAN DER — Teralfene. *Toer.* XXVI (1947), 311-13.
- X. — De glorie onzer Kempen en de tragedie : Hoogstraten. *Nat. Stedenschoon* XX (1947), 33-36.

In *St. Servaasbode* (weekblad, Grimbergen) (1947) geeft Kan. D. J. DELESTRÉ nog, af en toe, korte bijdragen over topografische geschiedenis : De Dressaart (nrs 20-22) ; Hoefakker, Spiegelhof (nrs 49-51).

In het weekblad *De Galm* (Assche) verschenen, in 1947 :

J. VAN DER MEULEN (= J. VAN OVERSTRAETEN) : De molens van Assche (nrs 5-8), Baardegem (nr 9), Beigem, Bekkerzeel, Borchtlombeek (nr 10), Brussegem (nr 12), Dilbeek (nr 13), Drogenbosch (nr 14), Esschene (15-17), Ganshoren (18), Groot-Bijgaarden (19), Hekelgem (21, 23, 25, 30-33), Itterbeek, Kobbegem, Koekelberg (35), Liedekerke (38).

P. B. DE MEYER, Geschiedenis van Baardegem : Oorsprong en betekenis van de naam (nr 17), Tienden (20), Plaatsnamen (22, 23, 24, 29), Beken en Bossen (39), Hofsteden (52). — Populaire herwerking van de Toponymie van Baardegem, door J. LINDEMANS.

X. — Relegem : Wijken (nr 20), Verkeerswegen (28, 51).

X. — Groot-Bijgaarden, het een en het ander over zijn herkomst (nr 52).

Vlierbeek vroeger en nu. Uitgave van de Heemkundige kring van het Davidsfonds Vlierbeek. *Blauwput*, 1946-48 (gecyclostyleerd). Zie *Bibl.* 1945-46, blz. 336.

Deze publicatie, waarvan de heer A. SMEYERS de bezieler is geweest, bevat een aantal geschiedkundige en toponymische bij-

dragen over de gemeente Kessel-Loo en de oude Benedictijner abdij van Vlierbeek, van hogere vulgariserende aard.

De „Geschiedenis van Kessel-Loo” (blz. 1-49) bevat o. m. : de etymologische verklaring van Leuven, Kessel-Loo en Vlierbeek (blz. 2-6); de oudheidkundige bodemvondsten (blz. 6-8); „het Leuvensche Vrije of de Kuip van Leuven” (blz. 8 e. v.); gegevens over de plaatselijke toponymie (met een toponymische kaart, na blz. 15); de haardtelling van 1597-98 (blz. 18-24); het kasteel Kesselstein en zijn legende (blz. 40-41).

In de „Geschiedenis van de abdij van Vlierbeek” (blz. 1-86) worden o. m. behandeld : de stichting, de cella, de tienden (blz. 2-7); het leven in de abdij tot aan de afschaffing in 1797; de bezittingen van de abdij te Diependaal, Linden en Holsbeek (blz. 70-73); de betrekkingen van de abdij van Vlierbeek met andere gemeenten (blz. 73-86).

AFD. IV. — LIMBURG en LUIK

A. — Generalia.

18. HERBILLON, J. - STEVENS, A. — Toponymes hesbignons V. Identifications. *Com. Top.* XXI (1947), 49-84.

In de inleiding tot deze waardevolle bijdrage wordt terecht vastgesteld dat nog steeds ontbreekt „un répertoire des formes anciennes de nos toponymes classées dans l'ordre alphabétique”, een feit dat bij de identificatie van de historische vormen van de pln. steeds moeilijkheden oplevert. Men zou dienen te beschikken over een topografisch woordenboek voor België.

Uitgaande van het „Vocabulaire des anciens noms de lieux de la Belgique orientale” van CH. GRANDGAGNAGE (1859), identificeren de schrijvers de oude vormen van pln. die bij de uitgave van teksten twijfels hebben doen ontstaan — dit is vaak het geval met de dubbelvormen in het taalgrensgebied — en controleren meteen de identificaties van J. COENEN's Limburgse Oorkonden. Uit het Haspengouwse in zijn ruime betekenis (de grenzen zijn in het N. de Demer en de Dijle, in het O. en Z. de Maas, in het W. de Gete) worden aldus een zeer groot aantal historische vormen, zowel van Vlaamse als van Waalse gemeenten gehuchtnamen, die in vroegere werken ofwel *niet*, ofwel op een onzekere wijze, ofwel *verkeerdelijk* werden geïdentificeerd, in alfabetische volgorde opnieuw onderzocht. Beide schrijvers zijn respectievelijk van de Waalse en de Vlaamse dialecten van Haspengouw zeer goed op de hoogte en vaak hebben zij, op grond van de kennis van de levende toponymie, oude vormen kunnen identificeren.

Een voortreffelijk werk !

B. — Afzonderlijke steden en dorpen.

HERSTAPPE

19. HERBILLON, J. - STEVENS, A. — Toponymie de Herstappe (Toponymie de la Hesbaye liégeoise, t. II, 2). *Wetteren*, s. d. [1947].

Deze rijk gedocumenteerde monografie is de mooie vrucht

van de samenwerking tussen een romanist en een neerlandicus, zoals het paste voor de kleine Zuidlimburgse landbouwgemeente Herstappe, thans overwegend Vlaams dank zij de inwijking (van ca 1885 af) uit de naburige gemeenten Rutten, Vechmaal en vooral Lauw (volkstelling van 1920 : 71 Frans- en 57 Vlaamssprekenden ; volkstelling 1930 : 63 Vlaams- en 51 Franssprekenden).

Uiterst veelzijdig wordt vooraf de geschiedenis van de gemeente behandeld : de bodemvondsten uit de verschillende oudheidkundige perioden (vooral uit de Gallo-Romeinse tijd). Uit de vroegmiddeleeuwse periode dagtekent de naam Herstappe (*hari* + **stapal*) en in de *Vita sancti Evermari* wordt hij vermeld als een van de schuilplaatsen van *Hacco*, volgens H. GRÉGOIRE te vereenzelvigen met *Hagen van Tronege* uit de Nibelungen (?). Daarna wordt de gerechtelijke en kerkelijke geschiedenis van het dorpje onderzocht (lijsten van schepenakten vóór de XVIe eeuw, van de meiers, van de pastoors).

Zeer interessant is het overzicht van de taalkundige ontwikkeling in deze taalgrensgemeente : ofschoon Germaans van oorsprong is Herstappe, blijkens de toponymie en de anthroponymie, overwegend Romaans (de traditionele en etymologische schrijfwijze *Herstap(p)el* is verdrongen door de Rom. vorm *Herstappe*), met een aantal ontleningen aan het Vla., die S. dateren tussen 1150 en 1550, en met een recente periode van tweetaligheid (20e eeuw). Klankwettig ontwikkelt het prototype *hari-stapal* zowel in het Wa. (*hèstap'*) als in het Vla. (*hja:stapal - hja:spəl*) : dit laatste blijkt uit het zeer nauwgezet dialectologisch onderzoek van STEVENS (blz. 686-700) over de verklaring van de naam der gemeente.

In het toponymisch glossarium werden een aantal scherpzinnige verklarende nota's van STEVENS ingeschoven, waarvan wij de volgende vermelden : **bamd* en **bem(de)* = beemd, **bem(de)* zijnde in het Tongers een plur.-vorm met umlaut, die het sing. **bamd* verdrongen heeft, dat echter nog ontleend werd in het Wa. *bam'* ; de ontlening van Vla. *beek* (Wa. *li bék*) dateert van na de rekking Vla. *beki* > *béke* (XIIe e.) ; eigenaardige aanpassingen van Wa. hoevenamen in het Vla., b. v. *met katrien(eze)* uit Wa. *amon Catrine* (< **a-mohon* (Lat. *ad mansionem*) *Catrine*), wsch. te verklaren als *met Katrien-huize*, waarbij *met* staat voor oorspronk. *te* (meer voorbeelden hiervan te Lauw, zie blz. 706) ; de Vla. vorm voor Odeur is niet het officiële *Elderen*, maar wel

Ouder, pla. uitspr. te Lauw (t)v.uzər, te Herstappel archaisch v.uzerbə:n (Odeurbaan), te verklaren uit een prototype *Aldor > *Oldor, waaruit ul'd'ər > ul'djer > vldzer > vlzər; te Lauw bestaat verder een *Oudersweg*.

Voor de studie van de gelijkmaking in de toponymie heeft deze monografie een aantal interessante voorbeelden aan het licht gebracht: men zie het lijstje in fine.

Een voortreffelijke studie, waaruit ten volle blijkt hoe belangrijk de kennis van het plaatselijk dialect is voor de verklaring van de plaatsnamen. Men ziet met belangstelling uit naar de toponymische studie over Lauw die A. STEVENS op blz. 720, n. 2 aankondigt.

C. — Varia.

20. B(USSELS), M. — *Eigen* als bepalend woord in plaatsnamen. *Land v. Loon* II (1947), tegenover blz. 72 (1).

In een aantal gemeentenamen heeft *eigen* de betekenis van eigen goed (alleu). Onduidelijk is de bet. in Eigenbilzen (*eigen* verbastering van *eiken*: beuken?) en, historisch, is het niet klaar wat Eigen-Tongeren betekent.

Zie ook *ibid.* blz. 69.

21. GESSLER, J. — Annotations paléographiques et toponymiques. *Miscel. Hist. Van der Essen*, 33-40.

Betoogt dat een Loonse schenking van 1194 aan de abdij van St. Hubert in de Ardennen gelegen „in curte nostra de

(1) Van de hand van M. BUSSELS verschenen in de „Vraagbaak” van het voortreffelijk tijdschrift *Land van Loon* (1947) een aantal antwoorden op toponymische en historische vragen door de lezers gesteld. Wij vermelden hier o. m. de gegevens verstrekt in verband met de volgende vragen: Waar vindt men de lijst der heren van Spalbeek? Hoe komt het dat er in de Kempen zo weinig heerlijkheden zijn (met een lijst van de uitgestrekte, meestal jonge heerlijkheden in de Kempen)? Welk is het verschil tusschen Heerstraat en Heirbaan? (*Heerstraete*, *Seystraete*, *aertgat*, *voetpat* worden onderscheiden volgens de breedte van de weg). Hoe ontstond de heerlijkheid Grevenbroek? Wat is een kwartkapel? Welke rol was aan de zaal van Kuringen toebedeeld? enz.

Men zie ook de „Index der eigennamen” op de lopende jg. van *Land v. Loon* II (1947), 164-72.

Herdene", moet geïdentificeerd worden met Herderen en niet met Hern-Saint-Hubert.

22. — Over oude woorden en uitdrukkingen. Tiende reeks. *Leuv. Bijdr.* XXXVII (1947), 90-99.

Behandelt o. m. het, vooral in de Kempische toponymie, vaak voorkomende *utfanch*.

23. GORISSEN, P. — Rechte straten te Hasselt. *Land v. Loon* II (1947), 18-20.

Een rechte straat is een belangrijke straat, een *heerstraat* die van de ene stad naar de andere leidt. Te Hasselt waren vier rechte straten die op de Grote Markt begonnen en naar een der vier stadspoorten liepen.

Zie ook *ibid.*, blz. 50.

24. MELIS, M. — Over de schansen te Zonhoven. *Land v. Loon* II (1947), 21-30.

Over de *Kolveren-*, de *Vranken-* of *Donkseschans*, de *Molenschans* of *Balleweyerschans*, de *Engstegenschans* of „Nieuwe schans”.

Over de *schansen* zie ook de „Vraagbaak” tegenover blz. 104.

25. PUT, C. — Nog over Zuurbroek-Zutendaal. *Land v. Loon* II (1947), 151-52.

In aansluiting met de opstellen vermeld in *Bibl.* 1945-46, nrs 29 en 30, deelt S. enige bijzonderheden mede omtrent de oudste vermelding van de vorm *Zutendale* (1364).

26. REMANS, G. — Wat beteekent het woordje „iert”? *Limb.* XXVII (1947/48), 79-80.

d'iert (het *iert* of het *iertveld*) is de plaatselijke benaming van het uiterste westelijk deel van het *Dorperveld* te Genk. Lijst van oude vormen. S. verklaart *iert* uit Mnl. *ort* „het uiterste punt of het uiteinde van iets, kant, rand”. Hoe de oude vormen hierbij passen is ons niet duidelijk!

27. — Vliermaalroot. *Limb.* XXVII (1947/48), 13-20; 21-39.

Vermeldt een aantal namen van oude leengoederen: *Wermerbosche*, *Rendelborn*, *Jongenbosch* en een lijst van plaatsnamen

(blz. 36-39) o. m. uit registers van 1640 en 1782, gedeeltelijk gesitueerd op een schetskaartje op blz. 33, uit de buurschap *Vliedmale Roide* (1367), dat *Vliermael roet* (XVe e.), thans gem. *Vliermaalroot*, waar „tot onlangs veel vlasrooten en wevers waren”.

28. STERKEN, L. — Het bepalend woord „Stapel” in de St-Truidense toponymie. *Land v. Loon II* (1947), 132-36.

Op een schetskaartje situeert S. de verschillende benamingen waarin *stapel*- als bepalend element voorkomt te Sint-Truiden, en stelt vast dat een aantal er van gelegen zijn aan de oude *Heerebaene naer Leeuwe* (Zoutleeuw), waarvan hij het tracé heeft weten te ontdekken. Te Staaïen kruist deze baan de *Molenbeek*, mogelijk een oude *Stapelbeek*, wier oostelijke oever zeer steil is. S. vermoedt, op grond van de topografie, dat *stapel* een natuur-naam is, met de bet. „natuurlijke opstapeling of steile helling” (?).

29. THOMASSEN, H. — Het Marottenhof te Lanaken. *Land v. Loon II* (1947), 153-58.

Nootstockshof, *Marottenhof* en *Pijnhof* zijn drie namen van hetzelfde hof : de eerste twee benamingen zijn ontleend aan de namen van de bezitters ; *villa in pijn* (1680), *op de pijn* (1795), de jongste naam, blijft onverklaard.

30. WEERD, H. VAN DE — Sprokkelingen : Hoxent, Pelt, Heppen, Voort. *Limb. XXVII* (1947/48), 207-209.

Uit de bijdrage van J. VANNÉRUS, Tessengerloo et la Taxandrie... zie *Bibl.* 1944, nr 20, verzamelt S. enkele vermeldingen van pln. die dienen toegevoegd te worden aan de *Limbursche Oorkonden* van J. COENEN.

Het feit dat in Taxandrië, in de Maasgouw en in een deel van Teisterbant zo veel bezittingen van zuidelijker gelegen abdijen en kapittelkerken te vinden zijn, beschouwt S. als een duidelijke aanwijzing over de herkomst van de Saalfranken uit het Noorden : „zij kwamen van de boorden der Maas in Holland door de Dommervallei naar de streek van Tongeren, Landen, Herstal tot in Luxemburg : het eigendomsverband tusschen Zuid en Noord is anders niet te verklaren”.

31. WIJER, H. J. VAN DE -LANGOHR, J. — Plaatsnamen te Walhorn. *Med. Ver. Naamkunde XXIII* (1947), 65-72.

Voortzetting van de in *Bibl.* 1945/46, nrs 31-35, vermelde studie (1).

- (1) Over Limburgse en Luikse gemeenten vindt de belangstellende toponymist verder inlichtingen in :
- BAILLIEN, H. — De Dalemolen te Lauw. *Land v. Loon* II (1947), 31-36.
- BALOT, M. — La noble abbaye de Hocht à Lanaeken. *Royal Auto* 1947, Febr., blz. 19-20.
- B(USSSELS), M. — Hoopeerw. Heer Kan. P. Kubben. *Land v. Loon* II (1947), 160-61.
- Lijst van de belangrijkste lokaal-historische opstellen van de overleden pastoor-deken van Maaseik en St.-Truiden.
- De nieuwe Achelse kluis. *Tijdspiegel* II (1947), 15-17.
- BUSSELS, M. - VOLS, J. — Het kasteel van Schoonbeek. *Land v. Loon* II (1947), 37-43.
- COENEN, J. — De kasteelen der heerlijkheid Kessenich (slot). *Limb.* XXVII (1947/48), 61-79.
- Zie *Bibl.* 1945-46, blz. 339.
- Het kasteel Sipernau te Eelen. *Limb.* XXVII (1947/48), 81-99.
- In 732: *praedium Scripnasium*.
- Het „Verzonden kasteel” tusschen Kotem en Elsloo. *Limb.* XXVII (1947/48), 101-10.
- De drie kasteelen van Neerharen. I. De Romeinsche villa. II. Het middeleeuwsch kasteel. III. Het slot : Harburgum. *Limb.* XXVII (1947/48), 121-39.
- Kapelhof te Rekem. *Limb.* XXVII (1947/48), 186-89.
- Het kasteel Daalbroek. *Limb.* XXVII (1947/48), 190-95.
- Het kasteel Oensel te Mechelen. *Limb.* XXVII (1947/48), 213-29.
- Het kasteel van Dilsen. *Limb.* XXVII (1947/48), 229-31.
- CONINX, A. — Drieboomkesberg te Westmalle. *Toer.* XXVI (1947), 314.
- GORISSEN, M. — Geschiedenis van het Maasland. Maaskruisen en Lijnpad. 1. Vucht. 2. Hocht. *Land v. Loon* II (1947), 137-45.
- De versterkingen van Hasselt en de oudste geschiedenis der stad. *Land v. Loon* II (1947), 67-72 ; 73-82.
- Zie ook de weerlegging van de door S. verdedigde stelling (nl. dat de Hasseltse *munitio* nabij de St. Quintinuskerk lag) door J. LYNÄ.
- Het munitio-raadsel van Hasselt. *Ibid.*, 115-17.
- GOYENS, M. — De geschiedenis van Kortenbosch. *Hasselt*, 1948. Rec. X. *Land v. Loon* III (1948), 57.
- JANSSEN, H. — Aanteekeningen over de geschiedenis van Rotem. *Maaseik*, z. j.
- Rec. B., M. *Land v. Loon* III (1948), 79-80.
- C(OENEN), J. *Limb.* XXVII (1947/48), 160.
- L., J. *Tijdspiegel* III (1948), 100.
- LEGROS, E. — Malmedy et les cantons de l'Est. Histoire et linguistique. *Vie wallonne* XXI (1947), 168-78.
- Over Saint-Vith en Eupen, blz. 171-73.

- LYNA, J. — Het graafschap Loon. *Tijdspiegel* II (1947), 17-18 ; 84-86 ; 200-02.
Zie *Bibl.* 1945-46, blz. 339.
- Valsmunterij te Rekem in 1386. *Land. v. Loon* II (1947), 150-51.
- Z. E. H. Polydoor Daniëls. *Tijdspiegel* III (1948), 101-02.
- LUYKX, B. — Postel. 1140-1940 ; 1847-1947. *Z. pl.*, z. j.
Rec. VALVEKENS, J. B. *Ann. Praem.* XXIV (1948), 69-70.
- MAE, S. F. -DREESSEN, J. — De geschiedenis van Bree. I. De parochie — De oude kloosters. *Bree*, 1946.
Rec. L., M. v. *Ann. Praem.* XXII-XXIII (1946/47), 168-69 ; 172-74.
- MEERTENS, F. — De abdij van Godsdal. *Touring Cl.* LIII (1947), 36-39.
- Naar het land van Overmaas. *Touring Cl.* LIII (1947), 111-15.
- MELIS, H. C. — Zonhoven. *Hasselt*, z. j.
Rec. L., J. *Tijdspiegel* III (1948), 100.
- RENSON, G. — De statuten der stad Maaseik. *Land v. Loon* II (1947), 61-63 ; 111-15 ; 147-49.
- Een tocht in het Limburgs Maasland. *Touring Cl.* LIII (1947), 258-60.
- De parochiekerk van Jeuk. *Limb.* XXVII (1947/48), 53-59.
O. m. lijst van goederen die aan het St.-Niklaasaltaar toebehoorden met vermelding van de plaats waar ze gelegen waren, op blz. 56.
- SANGERS, W. — Onze Lieve Vrouw van Rust te Heppeneert. *Diest*, z. j.
Rec. COENEN, J. *Limb.* XXVII (1947/48), 212.
- SCHAEZTEN, PH. DE -BUSSELS, M. — De federatie van geschiedenis-oudheidkundige kringen. *Tijdspiegel* III (1948), 76.
- STEVENS, C. — L'origine du plateau de la Campine limbourgeoise. *Géo. Brux.* LXXI (1947), 119-22.
- VIRRÈS, G. — Aspects du Limbourg (Coll. nationale, 6e sér.). *Bruxelles*, 1945.
Rec. JODOGNE, O. *Ts. lev. talen* XIII (1947), 241-42.
- VOLS, J. — Beverst. *Touring Cl.* LIII (1947), 3-7.
- WEERD, H. VAN DE — De herkomst van het graafschap Loon (slot). *Limb.* XXVII (1947/48), 41-52.
Zie *Bibl.* 1945-46, blz. 339.
- X. — Tentoonstelling van het graafschap Loon... van 21 September tot 5 October 1947. Beredeneerde Catalogoog. *Hasselt*, z. j. [1947].
Deze geïllustreerde catalogus bevat een zeer overzichtelijke historische schets van de geschiedenis van het graafschap Loon, ingedeeld als volgt : 1. periode van onafhankelijkheid van ca 1000-1361 ; 2. Loon is bij Luik verenigd 1361-1580 ; 3. 1581 tot Franse overheersing (waarbij het graafschap verdwijnt) ; 4. de rederijkerskamers en schuttersgilden.

AFD. V. — OOST- en WEST-VLAANDEREN

A. — Generalia.

32. GYSSELING, M. — Het „Fragmentum Blandiniense” opnieuw leesbaar. *Med. Ver. Naamk.* XXIII (1947), 26.

Dit belangrijk document is dank zij een chemische bewerking opnieuw leesbaar geworden en zal binnen afzienbare tijd in zijn geheel (met fac-simile's) uitgegeven worden.

33. PÉE, W. — Dialect-atlas van West-Vlaanderen en Fransch-Vlaanderen. Zie *Bibl.* 1945/46, nr 68.

Rec. GROOTAERS, L. *Com. Top.* XXI (1947), 297-98.

MEERTENS, P. J. *T's. lev. talen* XIII (1947), 101-04 (1).

(1) Algemene bijdragen van historische aard over Vlaanderen zijn :

BUYSSE, E. — De grens van Zeeuws-Vlaanderen. *Toer.* XXVI (1947), 232.

SMET, J. DE — Het Vlaamse Polderland en de kust. *Brugge*, z. j. Rec. X. *Biek.* XLIX (1948), 142.

SPEYBROECK, L. VAN — De wijziging van het landschapsbeeld en van het leven van den mensch in het land van Waas in de 18^e eeuw (1713-1794). *O. K. Waas* LV (1947), 5-56.

Ontwikkeling van de bevolking en van de bewoning gedurende het Oostenrijks tijdvak in veertien gemeenten van het Land van Waas, met uitsluiting van het poldergebied, en met een onderzoek naar de oorzaken die de demografische evolutie hebben beïnvloed.

VERMEULEN, J. — Kerkpatronen, bedevaartplaatsen en devotie-oorden in Vlaanderen (VIIe bijdrage). *Ovla. Za.* XXII (1947), 33-44.

Vervolg van de bijdrage vermeld in *Bibl.* 1943, blz. 257.

VOET, L. — Sociale en politieke conflicten in het veertiende eeuwse Vlaanderen van de Guldensporenslag tot Filips van Artevelde (Germinal-reeks XIV, 4). *Gent*, 1947.

Over GENT verschenen :

DHONDT, J.-KEYSER, P. DE — Gent (Steden en Landschappen, X). *Antwerpen*, 1947.

Rec. BRUYNE, L. DE. *Toer.* XXVII (1948), 60.

ES, F. VAN. *Ovla. Za.* XXIII (1948), 27-28.

ROLLAND, P. *Rev. b. arch. hist. art* XVII (1947/48), 81-82.

Geschiedkundig overzicht door J. DHONDT; kunsthistorische schets door P. DE KEYSER.

KEYSER, P. DE — De bergen van Gent. Een topografische wandeling. *Ovla. Za.* XXII (1947), 4-10.

C. — Varia.

34. CARNOY, A. — De etymologie van Beauvoorde. *K.V.A., V. en M.* 1945, 25-30.

De taalkundig hybriede naam *Beauvoorde* van het landgoed

Zie ook het „toponymisch” gedicht van J. VERMEULEN, *De Gentsche bergen. Ibid.*, 11-20.

— De lagunen van Gent. *Toer.* XXVI (1947), 62-66.

RIJCK, P. DE — Gentse kuierwegen. *Toer.* XXVI (1947), 323-28.

WERVEKE, H. VAN — Gent. Schets van een sociale geschiedenis. *Gent*, 1947.

Omwerking van een in het Fra. verschenen studie : Gand. *Esquisse d'histoire sociale* (Coll. Notre Passé). *Bruxelles*, 1946.

— Het bevolkingscijfer van de stad Gent in de veertiende eeuw. *Miscel. Hist. Van der Essen*, 345-54.

Over BRUGGE werden gepubliceerd :

COPPENOLLE, M. VAN -e. a. — Gids Brugge - Guide Bruges - St. Andries & St. Michiels. *Brugge*, 1947.

Rec. B. *Biek.* XLVIII (1947), 94.

BOSSIER, H. *Toer.* XXVI (1947), 44.

W(EYNS, J.) *Ons Heem* III (1947), 25.

— De Pesthuizen. 't *Klokje van St. Baafs* (Brugge) II, nrs 21 (11-8-'46); 23 (25-8-'46); 26 (15-9-'46); 27 (22-9-'46); 30 (13-10-'46); 44 (19-1-'47); 45 (26-1-'47); 49 (23-2-'47); 50 (2-3-'47); — III, nr 3 (6-4-'47).

Zie *Ons Heem* III (1947), 91.

ENGLISH, M. — Brugge, Heilig-Bloedstad. *Toer.* XXVI (1947), 195-97.

SCHOLTENS, H. J. J. — Het Kartuizerklooster Dal van Graciën buiten Brugge. *Em.* LXXXIII (1940/46), 133-201.

SMET, J. DE — Leenverplichtingen te Brugge in de XVe eeuw. *Biek.* XLVIII (1947), 175-79.

X. — Album Bruges. *Bruxelles*, 1947.

Rec. A. R. *Tour. Club* LIV (1948), 100.

In aansluiting met de vroegere bijdragen van A. SCHOUTEET (zie *Bibl.* 1945-46, blz. 344) verschenen verder in de *Brugsche Courant* : Het Corporatiehuis van de korendragers te Brugge (nr 8-1-'47); De Wijngaardplaats en de Wijngaardstraat (nr 18-1-'47); Brugsche poorters (nr 29-1-'47); Verbrand Nieuwland en Koopmansstraat (nr 5-2-'47); Het Ambachtshuis van de timmerlieden te Brugge (nr 15-3-'47); De Wulfhagestraat (nr 29-3-'47); De Vlamingstraat (nr 26-4-'47); Het Ambachtshuis van de gouden zilvermeden te Brugge (nr 30-4-'47); De drie Zwanenstraat (nr 21-5-'47).

Vgl. ook, t. a. p., het opstel van A. STRUBBE over : D'Ouwe Buerse. Hoe een Brugsche naam in alle Europeesche talen binnendrong. Het Huis der Florentijnen (nr 30-11-'46), en zie over dit alles *Ons Heem* III (1947), 60-61; 90-91.

der Kon. Vla. Ac. te Wulveringem, is als dusdanig reeds in de 15^e eeuw bekend (1405, *Beauvoort*). S. onderzoekt een aantal mogelijkheden om het eerste bestanddeel te verklaren : is *Beau* een psn. (cfr Boschvoorde, 1227, *Boudesfort*), of een vleiende, gestereotypeerde vorming, die bij kasteelnamen niet zeldzaam is (*Beaufort* vernederlandst tot *Beauvoort*, cfr *Belfort*)?

35. LOPPENS, K. — De Yperleet. Aanvullende bemerkingen. *Biek.* XLVIII (1947), 158-65.

Aansluitend bij zijn vroegere bijdrage (zie *Bibl.* 1935, blz. 231) betoogt S. opnieuw, tegen R. BLANCHARD, A. BRIQUET, e. a., „dat er nooit een natuurlijke waterloop bestaan heeft, onder den naam Yperleet vloeiende van den IJzer, rond Nieuwpoort, naar Brugge”.

36. W., A. v. — Springgracht. *Biek.* XLVIII (1947), 144.
„Kleine gracht in land of weide die naar de trekgracht loopt. Varsenare” (1).

(1) Zoals elk jaar verscheen ook in 1947 een „zakenwijzer” op *Biekorf*, waarin de plaatsnamen afzonderlijk worden samengebracht. Zie *Biek.* XLVIII (1947), 261-62.

Verdere historische gegevens over Vlaanderse steden en dorpen vindt men in de volgende publicaties :

BALLEGEER, J. — Het Groot ter Doest. *Toer.* XXVI (1947), 113-14.

BOSSUYT, D. — Desselgem. *Toer.* XXVI (1947), 53-55.

BRUGGEMAN, A. — Beveren-aan-de-Leie. *Deerlijk*, z. j. (1947).

Rec. Es, F. v. *Ovla. Za.* XXIII (1948), 55-56.

CAFMEYER, M. — Het kasteel van Male. *Em.* XXXIII (1940/46), 112-32.

— Een wandeling naar Avignon (Rond stede ende parke van Male). *Biek.* XLVIII (1947), 73-80 ; 169-74.

C(OPPENOLLE), M. v(AN) — De Bibliotheke van „Rond-den Heerd”. *Ons Heem* III (1947), 30.

Aanvulling van de mededeling vermeld in *Bibl.* 1945/46, blz. 343.

— Gits, de Stevenistenparochie. *West-Vlaanderen* (weekblad Brugge) IV (1947), nrs 1-7, telkens blz. 1.

Zie *Ons Heem* III (1947), 93.

— Een Houtlandsche parochie uit het Veurne-Ambacht : Vinchem. *West-Vlaanderen* (weekbl.) 1, 8, 15, 22, 29-3 en 5-4-1947.

— Het Karel de Floupad (Wandelgidsen V. T. B., 9). *Antwerpen*, 1946.

Rec. B. *Biek.* XLVIII (1947), 94.

— Onze Lieve Vrouw van het Boompje te Sint-Andries (Brugge). *Kapellen-Antwerpen*, 1945.

- Rec. W., L. D. *Toer.* XXIV (1945), 44.
- DHANENS, E. — De voormalige parochiekerk van Eekloo (Arch. verhand. 's Lands Wederopbouw, 7). *Antwerpen*, 1947.
- DHONDT, J. — Ontstaan en wording van Oudenaarde. *O. K. Kortrijk* 1944-45, 5-29.
Samenvatting in *Bijdr. Gesch. Ndl.* II (1947), 266-67.
- F., J. — Lombartsijde, een „Ezelparochie”? *Biek.* XLVIII (1947), 89-91.
- GAVER, J. VAN- — De banmolens van Harelbeke door de eeuwen heen. *Harelbeke*, 1947.
Rec. V. *Ovl. Za.* XXIII (1948), 55.
V., A. *Biek.* XLIX (1948), 95.
- De laatste molen van Bavikhove. *Biek.* XLVIII (1947), 237-38.
- De heerlijkheid van Poelvoorde onder Wingene. *Kortrijk*, 1944.
Rec. W., L. D. *Toer.* XXIV (1945), 44.
- HUYGHEBAERT, N. — Abt Giselbrecht van Eename en de gelukzalige Karel de Goede. *Sacris Erudiri* I (1948), 225-31.
- SCHEPPEER, A. DE — Evergem. *Toer.* XXVI (1947), 246-48.
- VIJVER, F. VAN DE — Het kasteel Beauvoorde te Wulveringem. *'t Vrije Volksblad*, 20-8-1947.
- VELDE, H. VAN DE — Het Oudenaardsche door de eeuwen heen. *Leupegem*, 1946.
Rec. ASCOOP, M. *Toer.* XXVI (1947), 253.
- VYT, C. DE- — Onze windmolens. *Biek.* XLVIII (1947), 244-47.
- W., A. v. — De Noordhoek. *Biek.* XLVIII (1947), 24.
Oorlogsnaam uit de jongste oorlog.
- X. — St.-Amandsberg viert feest. *Gentsch Weekend-blad* I, nr 5 (24-8-1945).
Met geschiedkundige gegevens en opsomming van oude afspanningen en herbergen.
- X. — Zarlardinge. *Toer.* XXVI (1947), 160-61.
Vermeldt een aantal gehucht- en plaatsnamen.

De „August de Rees-prijs”, door het Davidsfonds uitgelooft voor de beste heemkundige monografie, werd voor het jaar 1946 toegekend aan A. RIJSEHOFVE voor zijn geschiedkundige studie over Knesselare en voor het jaar 1946-1947 ex-aequo aan R. RAMAU voor zijn bijdrage over „Laarne. Een studie over zijn heden en verleden” en aan J. DE BROUWER „De plaatsnaamkunde te Hofstade”.

AFD. VI. — DE SPELLING DER VLAAMSE PLAATSNAMEN

37. DYCK, A. H. VAN — De spelling der plaatselijke benamingen. *Land v. Loon* II (1947), 99-102.

Wijst op het onlogische van de archaische spelling van de plaatsnamen die geen gemeentenamen zijn. S. stelt voor lijsten aan te leggen van de benamingen voorkomende op de stafkaart die de taalkundigen zouden verbeteren en dit niet alleen met het oog op de spelling, zoals blijkt uit de lijst der plaatselijke benamingen van Maaseik die S. afdruckt en bespreekt.

38. PAUWELS, J. L. — De spelling van de aardrijkskundige namen. *D. War.-Belf.* 1947, 108-11.

De spelling van de aardrijkskundige namen werd door de spellingregeling van 1946 niet eenvoudiger gemaakt; wel integendeel: in bepaalde gevallen moet de nieuwe spelling toegepast worden, in andere niet. Er is maar één middel om de aldus ontstane moeilijkheden op te lossen, nl. de spelregels 1946, op alle aardrijkskundige namen toepassen, wat in België vrij gemakkelijk kan gebeuren, daar slechts een zestigtal gemeentenamen een letter zullen verliezen. Zie boven blz. 152-53.

39. — De spelling van Belgisch-Kongo. *Kongo-Overzee XII/XIII* (1946/47), 32-35.

De S. vraagt zich af: 1° of men Congo of Kongo moet spellen, 2° of de naam van onze kolonie mannelijk of onzijdig is; hij komt tot het besluit dat het maar best is, de door onze administratie algemeen gebruikte vorm „Belgisch-Kongo”, onzijdig, al is het eigenlijk slechts een papiervorm, te behouden (1).

40. WIJER, H. J. VAN DE — La réforme de la nomenclature en Belgique flamande. *Onomastica* I (1947), 334-35.

Bondig overzicht van de vele moeilijkheden die moesten worden overwonnen om het principe dat de plaatsnamen tot de taal

(1) J. L. PAUWELS hield in de loop van het jaar 1947 een lezing in de Vlaamse afdeling der Commissie over „De klemtoon in samenstellingen” met voorbeelden ontleend ook aan de plaatsen straatnamen.

Zie samenvatting in *Com. Top.* XXI (1947), 15.

behoren, ook wat de spelling betreft, te doen toepassen op de gemeentenamen. „Le principe étant désormais admis, il s'agira de l'appliquer dans la suite aux noms des hameaux, aux lieux-dits du cadastre, ainsi qu'à la nomenclature de la carte militaire”.

AFD. VII. — HISTORISCHE en GEOGRAFISCHE
HULPMIDDELEN

41. DION, R. — Les frontières de la France. *Paris*, 1947.
Rec. F(AIDER)-F(EYTMANS), *G. Archeol.* 1947, I, 125-26.
PERROY, E. *Rev. du Nord* XXIX (1947), 155-56.
Een zeer interessant historisch werkje van een geografisch vakman over de verschillende vormen van volksgrenzen (o. m. wouden zoals la forêt d'Arrouaise, blz. 6-9; 16 en het Kolenwoud, blz. 64-69) en de nawerking er van.
42. DUMONT, M. E. — Over twee nieuwe methodes voor de cartographische voorstelling van de verdeling van de bevolking en de bewoning. *Natuurwet. Ts.* XXIX (1947), 179-85.
43. GÉNICOT, L. — Études sur la construction des routes en Belgique. *Bull. Inst. rech. écon. et soc. Univ. Louvain* X (1939), 421-51; XII (1946); XIII (1947), 477-505.
Zie Bijdr. Gesch. Ndl. II (1947), 281.
44. LEENHEER, L. DE — La pédologie. Vue d'ensemble et quelques aspects modernes. *Ts. Ver. aardr. stud.* XVII (1947), 106-120.
Op blz. 117 e. v. wordt het pedologisch onderzoek in België bondig geschetst; de toponymie wordt terecht vermeld als discipline die met de bodemkaarten haar voordeel kan doen.
Vgl. boven de inlichtingen over de bodemkartering in Nederland, blz. 167 e. v.
45. MOREAU, E. DE — Histoire de l'Église en Belgique. I. La formation de la Belgique chrétienne. Des origines au milieu du Xe siècle. II. La formation de l'Église médiévale. III. L'Église féodale 1122-1378. *Bruxelles*, s. d.
De eerste twee delen zijn een 2e uitgave van de in *Bibl.* 1940, nr 57 vermelde publicatie „Histoire de l'Église en Belgique des origines aux débuts du XIIe siècle”, die thans zal worden uitgebreid tot 1914. Het gehele werk is berekend op zes delen.

Ondertussen verscheen een „Tome complémentaire I, Texte : Circonscriptions ecclésiastiques, chapitres, abbayes, couvents avant 1559” en een aantal uitstekende „Cartes des diocèses, archidiaconés, doyennés et paroisses par J. DEHARVENG, en collaboration avec A. DE GHELLINCK”. *Bruxelles*, 1948.

Een onmisbaar hulpmiddel voor de toponymist !

46. QUICKE, F. — Aardrijkskundige dorpsmonografie. Handleiding bij de studie van een landelijke gemeente. *Brussel*, 1947².
47. TULIPPE, O. — Cours de géographie humaine... Zie *Bibl.* 1945/46, nr 55.
Rec. Q(QUICKE), F. *Rev. phil.* XXV (1946/47), 1088-90.
48. WACHTER, L. DE — Repertorium van de Vlaamse gouwen en gemeenten. III. Gemeenten H-S. *Antwerpen*, 1945. Zie laatst *Bibl.* 1945/46, nr 56.
Rec. GR(OOTAERS), L. *Leuv. Bijdr. Bijbl.* XXXVII (1947), 22.
-

AFD. VIII. — TAALGRENS en KOLONISATIE

Algemene studiën over de cultuurhistorische betekenis van de Germaanse kolonisatie en inzonderheid over de verplaatsing van het Europees cultuurcentrum van het Middellandse-zeegebied naar Noord-Frankrijk, meestal aansluitend bij H. PIRENNE's bekende theorie, zijn de volgende :

49. BAYNES, N. H. — The decline of the Roman Power in Western Europe. Some modern explanations. *Journal of Roman studies* XXXIII (1943), 29-35.
50. COURCELLE, P. — Commodien et les invasions du Ve siècle. *Revue ét. lat.* XXIV (1946), 227-46.
51. DUPRAT, E. — La Provence dans le haut moyen âge. Le couloir austrasien du VIe s. *Mém. de l'Institut. hist. de Provence* XX (1943/44), 36-65.
52. GÉNICOT, L. — Aux origines de la civilisation occidentale. Nord et Sud de la Gaule. *Miscel. Hist. Van der Essen*, 81-93.
53. GRENIER, A. — La Gaule, province romaine (Coll. Connais ton pays). *Paris*, 1946.
Rec. LAET, S. J. DE. *Rev. phil.* XXV (1946/47), 1016.
54. LATOUCHE, R. — Les grandes invasions et la crise de l'Occident au Ve siècle (Coll. Les grandes crises de l'Histoire). *Paris*, 1947.
Rec. COURCELLE, P. *Rev. ét. anc.* XLIX (1947), 361.
55. MULLER, H. FR. — L'époque mérovingienne. Essai de synthèse de philologie et d'histoire. *New-York*, 1945.
Rec. DAUZAT, A. *Franç. moderne* XV (1947), 65-66.
HATZFELD, H. *Erasmus* I (1947), 26-28.
ODEGAARD, CH. E. *Amer. Hist. Rev.* LII (1947), 303-05.

56. MYRES, J. L. — Mediterranean culture. *Cambridge*, 1943.
57. SABBE, E. — Papyrus et parchemin au haut moyen âge. *Miscel. Hist. Van der Essen*, 95-103.
58. WALBANK, F. W. — The decline of the Roman Empire in the West (Past and Present series. Studies in the history of civilization). *London*, 1946.

Over de kolonisatie van Germaanse stammen handelen :

59. BOEREN, P. C. — Het probleem van de Salische kolonisatie. *Bijdr. en Med. Dial.-Com. Kon. Ndl. Ak. Wet. X* (1947), 47-63 (1).

In deze ietwat verwarde lezing biedt S., die „in het geheel niet gelooft aan een Frankische cultuur, nog minder aan een Frankische kolonisatie (als omvangrijk en samenhangend verschijnsel)”, een systematische monografie van locale en regionale aard — de enige methode om het onderzoek naar Frankische cultuur en kolonisatie nog ooit op een gezonde grondslag te vestigen — over de Salische trek. Hij houdt het met Gregorius van Tours met een Salische trekrichting van Oost naar West, door Limburg heen naar Taxandrië, een Karolingische oppergouw waarvan hij (op grond van de documentatie verzameld door J. VANNÉRUS in de *Feestbundel Van de Wijer*) de grenzen tracht te reconstrueren (schetskaartje op blz. 51). Het zwaartepunt van Taxandrië lag, volgens S., in Belgisch Limburg : het Limburgse Zelem is te identificeren met het *Salichaim* der Lex Salica, het *Deuso* van 373 is wsch. het *Dispargum* (Duisburg). Van Taxandrië uit ging de expansie van de Saliërs in zuidelijke richting en wel naar Brabant : Bodegem = het *Bodochaim* van de Salische wet... Het Salisch koningsgoed (zie kaart op blz. 59) schijnt de uitbreiding van de Saliërs, zoals de auteur deze construeert, te bevestigen en meteen de zeer weinig aanzienlijke Salische penetratie, die men ten onrechte als „kolonisatie” bestempelt.

(1) Over de „Frankische kolonisatie in de Kempen” hield Dr E. SABBE een lezing in de afdeling der Middeleeuwse Geschiedenis van het XVIIe Vla. Phil. Congres.

60. DRAYE, H. — Toponymie en geschiedenis. Beschouwingen bij B. H. Slicher van Bath, *Mensch en Land in de Middeleeuwen. Med. Ver. Naamkunde XXIII* (1947), 57-64; *XXIV* (1948), 1 e. v.

Biedt een samenvatting van de resultaten die door het onderzoek van SLICHER VAN BATH bereikt werden, vooral ten overstaan van de centrale vraag die het 2^e deel van dit werk beheerst nl. welke stam Oost-Nederland heeft bevolkt. Aangetoond wordt hoe de toponymie als hulpwetenschap van de geschiedenis, ondanks de beperkingen die door deze studie duidelijker geworden zijn, de historische wording van het landschapsbeeld toch sprekend „illustreert”.

61. LINDEMANS, J. — Een Saksische vestiging in Brabant? *E. S.-Br. XXXI* (1948), 1-7.

Verscheen ook in de reeks *Bijlagen* uitgegeven door het Instituut voor Naamkunde als nr XVI, 2.

S. beschouwt een aantal Z.-W.-Brabantse *-ingen*-namen, waarvoor men geen enkele vorm op *-hem* kan ontdekken — dit is, wat Brabant betreft, zeker het geval voor Beringen en Oetingen, misschien ook voor Bellingen, Buvingen en Pepingen — mede op grond van de niet-Frankische ontwikkeling van het vocalisme van de psn. in het eerste lid en van de keuze van de psn. zelf, als bewijsplaatsen voor de inwijking van andere Germanen dan die welke de *-ingahem*-namen hebben doen ontstaan, en nl. van Saksen, die de door hen bewoonde plaatsen een naam op *-ingas* gegeven hebben. Geldt het hier de door Karel de Grote verplaatste Saksen? Deze aanvoer van Saksische volkelementen schijnt niet zeer aanzienlijk geweest te zijn en hij werd in Brabant opgeslorpt door de reeds aldaar gevestigde Franken. Dit onderzoek over de verschillende *-ingen*-namen is nog niet afgesloten.

62. SLICHER VAN BATH, B. H. — De Saksen. *Bijdr. en Med. Dial.-Com. Kon. Ndl. Ak. Wet. X* (1947), 37-45.

In deze lezing behandelt S. op critische wijze het begrip „stam” en betoogt, in aansluiting met zijn bovengenoemd werk, dat „de methode van onderzoek om met behulp van allerlei takken van wetenschap de oude stammen terug te vinden” niet opgaat. S. onderzoekt de afwisselende betekenissen van het

woord *stam* en wijst daarna op de onzekerheid en onbepaaldheid die de verschillende *stam*-theorieën kenmerkt. Treffende voorbeelden verduidelijken de stelling van de auteur dat zo men eenheid in taal, recht of gewoonten constateert, deze het gevolg is van een historische groei van culturele, politieke en economische aard en ook van de natuurlijke omstandigheden, doch geenszins van „stammen”.

Deze kritische bijdrage dwingt tot nadenken !

Over de problemen in verband met het ontstaan en het verloop van de Germaans-Romaanse taalgrens in België :

63. BRUNEAU, C. — Le problème de la limite des langues. *Franç. mod.* XV (1947), 126-28.

Verslag over de besprekingen over de taalgrensstudiën gehouden te Brussel op 17/18 Januari 1947 door beoefenaars van verschillende wetenschappelijke disciplines uit Frankrijk, Nederland en België. S. wijst terecht op het belang van de sociologie bij het onderzoek van het taalgebruik in taalgrensgebieden; verder heet hij het voorstel van de oudheidkundige J. BRUNEAU, de taalgrens in de diepte te bestuderen en van uit het standpunt der verschillende wetenschappen, het beproeven overwaard; ook wijst hij op het interessante feit dat de romanist thans in de Nederlandse dialecten een aantal verschijnselen kan bestuderen die vroeger in het Fra. hebben plaats gegrepen, zoals de palatalisatie van *oe* en de vocalisering van intervokalische oclusieven.

Gesticht werd een „Centre pour l'étude des frontières linguistiques” (Centrum voor taalgrensstudiën); de publicaties er van zouden worden gepubliceerd in de reeksen van het Instituut voor Naamkunde te Leuven.

64. CORNET, E. — Quaregnon-Hornu, port d'attache de la *Sambrica*? *Ann. Cercle arch. Mons* LX (1947), 183-234.

Betoogt dat de in de *Notitia Dignitatum* vermelde plaats(en) *in loco Quartensi sive Hornensi* moeten geïdentificeerd worden met Quaregnon, ten dele de voortzetting van Hornu (Henegouwen). Ook indien men deze stelling als niet overtuigend bewezen kan beschouwen, moet men in elk geval de volledigheid en de nauwkeurigheid bewonderen, waarmede in dit opstel de zeer uitgebreide literatuur over de behandelde passus van de

Notitia en over de zgn. *limes belgicus*, samengebracht en verwerkt wordt.

Vgl. ook J. ROLLAND, Le nom de Quaregnon, son étymologie. *Vie Wallonne* XX (1939/40), 145.

65. — Site et découvertes de Ciply (Hainaut). Vue d'ensemble. *Miscel. Hist. Van der Essen*, 41-56.

Zeer interessant overzicht van de oudheidkundige ontdekkingen, vooral prehistorisch en vroegmiddeleeuws, met een zeer merkwaardige ontdekking van een La Tène terra nigra-urn in een „Frankisch” graf van de VI/VIIe eeuw (voortaan bewaard in het museum van Mariemont).

Een buitengewoon interessante streek voor de studie van de opvolging der verschillende bevolkingslagen.

66. DHONDT, J. — Het ontstaan van de taalgrens. *Het leger — De natie* III (1948), afl. I, 11-14.

Na enkele algemene beschouwingen over de historische wording en de groei van gesloten taalgebieden en over de talrijke onbekende elementen in de ethnische samenstelling van onze bevolking, betoogt S., o. i. terecht, dat men „het probleem van de oorsprong van ons volk doorgaans op een veel te vereenvoudigde wijze voor ogen neemt” en dat het ontstaan van een op zich zelf staand geheel het resultaat is van culturele vermengingen. S. schetst dan schematisch de opeenvolgende beschavingsinvloeden (Keltische, Gallo-Romeinse, Germaanse) die op de bevolking van onze gebieden hebben ingewerkt, vervolgens de expansie van de Franken, en verwerpt de oude voorstelling over het ontstaan van de taalgrens die volstrekt niet kan worden beschouwd als een nederzettingsgrens, vermits „voor zover we kunnen nagaan, de Franken zich niet massaler in het noorden dan in het zuiden gevestigd (hebben)”.

Indien er in het Noorden van ons land een andere evolutie heeft plaats gegrepen dan in het Zuiden, dan is dit niet te wijten aan de Frankische vestiging, maar wel aan een verschillende diepgang van de Gallo-Romeinse invloed: de taalgrens is in feite niet de zuidelijke grens van de Frankische nederzettingen, maar de noordelijke grens van de door en door geromaniseerde zone. In het Noorden stuitten de Franken op een zwakke culturele weerstand van de Gallo-Romeinen, terwijl zij in het

Zuiden geleidelijk werden opgeslorpt, nadat zij er echter heel wat bestanddelen van hun cultuur door de Gallo-Romeinen hebben doen aanvaarden. De Merovingische cultuur van de 6e eeuw is de resultante van de fusie van het Frankisch en het Gallo-Romeins element, waarbij dit laatste toch overwegend was vermits de taal die tussen de Loire en de taalgrens gesproken werd, essentieel Romaans is gebleven.

67. DRAYE, H. — Bibliographie pour l'étude de la frontière linguistique en Belgique (résumé). *Onomastica* II (1948), 1.

Over de publicatie van een analytische en critische bibliografie voor de studie van de historische en actuele vraagstukken in verband met de taalgrens in België (1).

68. — De invloed van de bevolkingsdichtheid op het ontstaan van de Vlaamsch-Waalsche taalgrens in België. *Miscel. Hist. Van der Essen*, 105-21.

S. betoogt dat men op oudheidkundige grondslag met een zeer grote waarschijnlijkheid kan veronderstellen, dat het Zuiden van België dichter bevolkt en intenser geromaniseerd was dan het Noorden en dat deze omstandigheid niet mag uit het oog verloren worden bij de verklaring van de absorptie van de Germaanse inwijkelingen in Wallonië en van het ontstaan der taalgrens, die men zou kunnen beschouwen als de noordelijke grens van het grondig geromaniseerd gebied en waarvan het verloop reeds in de Gallo-Romeinse tijd voorbereid werd.

69. HEURGON, J. — L'hypothèse du *limes belgicus* : état présent de la question. *Rev. du Nord* XXIX (1947), 212-16.

Een zeer degelijk overzicht van de Franstalige literatuur over de zgn. *limes*, vooral uit de laatste jaren.

(1) Zie ook : DRAYE, H. — Het cultureel belang van de volkstellingen. *Tijdspiegel* II (1947), 247-49.

Wijst op het belang van de volkstelling en inzonderheid van de statistiek der landstalen voor de drie denationalisatiehaarden in Vlaanderen (Brussel, kustgebied, Limburgs mijnbekken), voor de taalgrensgemeenten en voor de uitgeweken Vlamingen in Wallonië. Van officiële zijde is men zich van het belang der volkstelling zeer goed bewust.

„Surtout il faut se débarrasser, dans l'image qu'on s'en fait (i. e. du *limes belgicus*), de l'influence tenace et inconsciente qu'exerce le tracé unilinéaire de la frontière linguistique. Les deux problèmes, bien qu'ils se soient d'abord posés ensemble, doivent être rigoureusement disjoints.”

70. LEGROS, E. — La frontière linguistique en Belgique. *Onomastica* II (1948), 9-16.

Over het ontstaan van de taalgrens, „le fait le plus important de notre histoire”, bevestigt S. opnieuw de onmogelijkheid van een Germaans substraat in de Waalse dialecten en wijst hij, aan de hand van de Romeinse villa's-kaart van R. DE MAEYER, op het verschil tussen het N. en het Z. van België wat betreft de romanisering.

Uit een onuitgegeven verhandeling over het huidig verloop van de taalgrenslijn deelt S. enkele beschouwingen mede over de vergissingen die in het werk van G. KURTH geslopen zijn, betreffende de Wa. gemeenten van Luxemburg, Malmedy, de N.-O.-hoek van de prov. Luik (Hendrikkapelle en Clermont); verder verdedigt S. de stelling dat de taalgrens vaak ten onrechte wordt beschreven als een *tweetalige zone*; deze voorstelling acht S. verkeerd omdat zij rekening houdt met de moderne inwijking in een kortelings geleden nog eentalig gebied (?); maar anderdeels bestaan er wel degelijk dialectisch *tweetalige*, gemengde taalgrens-gemeenten waar de taaltoestanden niet vast zijn, zoals blijkt uit een door S. ingesteld onderzoek in een aantal gemeenten: o. m. Op- en Neerheilissem, Herstappe, Roost-Krenwik, Sluizen (L'Écluse).

71. PETRI, F. — Germanisches Volkserbe... Zie laatst *Bibl.* 1944, nr 9.

Rec. X. *Romance Philology* (Univ. California) I (1947), 187 (1).

72. ROOSENS, H. — Was België in de 4e en de 5e eeuw een ontvolkt gebied? *Spectator* 20-27/4/1947.

Rec. LAET, S. J. DE. *Archeol.* 1947, 1, 137.

(1) Het werkje van dezelfde auteur: Die Niederlande (Holland und Belgien) und das Reich, dat wij vroeger hebben aangekondigd, werd verder besproken door M. A. A(RNOULD), *Rev.Phil.* XXV (1946/47), 1010-11.

Beschouwingen over het moeilijk probleem van het archeologisch hiaat van het einde der IVe en een groot gedeelte van de V^e eeuw in onze gebieden. S. meent dat de oorzaken van dit vacuum te zoeken zijn in het economisch verval dat samenhangt met de overgang van het Romeins naar het Merovingisch tijdvak.

73. S(MET), J. D(E) — De taalgrens in Fransch- en West-Vlaanderen. *Biek.* XLVIII (1947), 139-40.

Beschrijft de taalgrenstoestanden aan de hand van W. PÉE, *Dialect-Atlas van West-Vlaanderen...* zie *Bibl.* 1945/46, nr 68.

74. VERLINDEN, CH. — „Deusone in regione Francorum”... Zie *Bibl.* 1945/46, nr 74.

Rec. DHONDT, J. *Archeol.* 1947, I, 136-37.

GYSSELING, M. *Hand. Mij. Gesch. Oudhk.* (Gent) n. r. III (1948), 88-92.

X. *Bijdr. Gesch. Ndl.* II (1947), 97 (1).

Wat inzonderheid de **Germaanse nederzetting** in thans eentalig **Romaanse gebieden** van Wallonië en Noord-Frankrijk betreft (2), worde dit jaar verwezen naar

(1) In de vulgarisatie-reeks *Notre Passé (Bruxelles, Renaissance du Livre)* wordt sinds enkele maanden een werk aangekondigd van J. VANNÉRUS, *La frontière linguistique en Belgique.*

(2) Zie ook voor de methode en tevens als vergelijkingsmateriaal :

BATTISTI, C. — Italiani e tedeschi nell' Alto Adige. *Archivio per l' Alto Adige (Gleno)* XL (1945).

Rec. D(AUZAT), A. *Onomastica* I (1947), 77.

Bestudeert op grond van de naamkunde de germanisering van de huidige provincie Bolzano door de Beieren en later, op systematische wijze, door de graven van Tirol. Bijlage : lijst van dubbelnamen voor plaats-, veld- en riviernamen.

MARTIN, P. E. — Haut moyen âge, Burgondes et Alemans en Suisse : langue, noms de lieu, archéologie. *Rev. Hist. Suisse* XXV (1945), 104-22.

Rec. DAUZAT, A. *Onomastica* I (1947), 156.

WEIGOLD, H. — Untersuchungen zur Sprachgrenze am Nordufer des Bielersees auf Grund der lokalen Orts- und Flurnamen (*Romania helvetica*, 24). *Bern*, 1948.

„Versuch unternommen auf Grund der lokalen Orts- und Flurnamen, die sprachlichen Veränderungen aufzuzeichnen, die sich im Verlauf der Jahrhunderte auf der linken Seite des Bielersees vollzogen haben” (Einleitung, S. XII).

Bevat : I. Historischer Ueberblick. II. Die Orts- und Flurnamen

de volgende onomastische studiën, die bewijzen hoe zeer omstreden dit vraagstuk nog is :

75. CARNOY, A. — Le bilinguisme des noms de lieux en Belgique. *Onomastica* II (1948), 3-8.

Aansluitend bij zijn studie : Curiosa onder de taalkundige doubletten in de Vlaamsche toponymie (zie *Bibl.* 1940, nr 13), waarvoor thans meer materiaal wordt aangeboden, stelt S. zich tot doel „montrer que le bilinguisme généralisé du nord de la Gaule... a réellement existé, tout au moins pendant les premiers siècles du moyen âge, dans les régions constituant aujourd'hui la Belgique”.

Vooraf wordt onderzocht welke naamkundige wijzigingen de taalverandering in een bepaald gebied kan meebrengen en inzonderheid onder welke voorwaarden toponymische doubletten kunnen ontstaan. Doubletten zijn twee verschillende namen voor dezelfde plaats die tot dezelfde oervorm opklimmen en onafhankelijk van elkander blijven voortbestaan. Ten gevolge van de tweetaligheid heeft het prototype zich ontwikkeld volgens de fonetische wetten van de beide talen, waarbij het opvallend is dat de vreemde taal de oorspronkelijke vorm vaak beter bewaard heeft : **Mahlin-* : Malines, Mechelen.

Welke omstandigheden hebben de gelijklopende evolutie van de oervorm in de beide talen bevorderd? Bij de reeds vermelde werking van de eigen fonetische wetten kunnen gevoegd worden : de verschillende accentuering (*Altiacum* : Wa. *altiácu* > Othée — Vla. *áltiacu* > Elk); de uiteenlopende diminutief-vormen (*Trudila-* > Truielingen ; **Trudonica (villa)* > Trognée); het afwijkend gebruik van suffixen (*tam-isa > Tamise : *tamis-ica* > Terns(ch)e — suffixen worden vaak, volgens de taal, afwisselend naast elkaar gebruikt *-ingen* : *-acum*, in Henegouwen *-ingen* : *iniaca* — ; ten slotte ontstaan doubletten door prothese van het lidwoord of een voorzetsel in een der twee naamvormen.

De tweetaligheid die door de studie van de doubletten geïllustreerd wordt, kan men niet verklaren zonder een zekere inzijseling van Germanen, maar anderdeels bevestigen de dou-

---

und ihre Bedeutung. A. Die Ortsnamen. B. Die Weilernamen. C. Der Name des Bielersees. D. Die Flurnamen. III. Namen von unbestimmter Herkunft. IV. Sprachliche Verhältnisse.

bletten dat het Romaans nooit in zijn ontwikkeling werd onderbroken, zodat men niet mag gewagen van „Rückromanisierung”.

76. DUPIEUX, P. — Les traces germaniques dans la toponymie bourbonnaise. *Onomastica* I (1947), 277-88.

Na een historische inleiding over de vestiging van de Burgondiërs, de Westgoten en de Franken in Bourbonnais, stelt S. de vraag welke inlichtingen de historicus bij de toponymie kan inwinnen. Mede steunend op de publicatie van PERRENOT, La toponymie burgonde, bespreekt hij achtereenvolgens de etymologie van Veudre, in de M. E. *Avuldria*, uit Nederdt. *apuldria* „boomgaard van appelbomen” (?), van Hérisson, 1075 *Ericione* uit de koningsnaam *Euric* (?), van de formaties Germ. psn. + *-acus*, van de *-ingen*-namen (Rom. *-ange*, dat echter ook kan voortkomen uit *-anica(s)*), van de samenstellingen met *curtis* of *villa*, enz.

Op te merken valt een Frankische invloed op de gebieden langs de linker oever van de Cher, uitgaande van de abdij Saint-Denis in de VIIe eeuw, maar daarbuiten is er niet veel Germaans... „la civilisation romaine imprégnait, enveloppait tout, persistait contre vents et marées, en se teintant de christianisme”.

77. GYSSELING, M. — Le Namurois, région bilingue jusqu'au 8e siècle. *Com. Top.* XXI (1947), 201-09.

Rec. X. *Bijdr. Gesch. Ndl.* II (1947), 260.

Deze bijdrage werd voorgedragen op de vergadering van de Znl. Mij voor Taal- en Letterkunde, gehouden ter gelegenheid van het XVIIe Vla. Phil. Congres te Leuven op 1-9-1947, onder de titel: Tweektaligheid in het Naamse in de 8e eeuw.

Van de plaatsnamen die in de Merovingische Vita Bertuini (8e e., 2 copieën 11e eeuw) voorkomen bestudeert S. de namen Floreffé, Flawenne en Marlagne.

1. De oudste vorm van Floreffé: *Florechia* bevestigt de verklaring van de Wa. *-effe*-namen uit Germ. *ahwjö* door A. CARNOY (zie *Bibl.* 1942, nr 18). *Florechia* is een Germ. toponiem: de twee bestanddelen van de samenstelling komen voor in het Germ. taalgebied: Fleurbais (1163, *Florbais*), *Florbach* (Trier), *Elisachia* (var. van *Elsoia*, ergens in het Kortrijkse of in de *pagus Mempiscus*). Uit Germ. **agwjö* ontstaan de volgende vormen: 1. met contaminatie met *ahwö*: *ahwjö* > *ahjö* waaruit

Elisachia, en de *effe*-namen. Wegens de umlaut in de vorm *Florechia* (abnormaal bij *hj* : *lachen* < *hlakjan*) veronderstelt S. een contaminatie met Wa. *-efla* < *ahja*. 2. *awjō* > Frank. *ooie* > *ouwe* — Ingw. *aaie*, *āwe*, dat in een aantal Vla. pln. schuilt (zie lijst, met oude vormen, 204-05) en verder in Mnl. *ooie*, *ouwe* „laaggelegen weide nabij een rivier”. Uit *awjō* > Wa., Pik. *-avia* > *ève*(?).

2. Flawenne heeft als Germ. 8e-eeuwse vorm *Hlopanna* < *Hlaupana welke bewijst dat toentertijd nog Germ. gesproken werd. S. weerlegt de bezwaren van L. REMACLE (zie *Bibl.* 1939, nr 11) en sluit aan bij de verklaring van GAMILLSCHEG, Germ. Siedl., 99.

3. Marlagne 8e e. in *salu*... *Maghligno* (forêt de Marlagne) is wat de etymologie betreft, identisch met Malonne, daar in het Wa. *hl* na vokaal, zowel in *l* als *rl* (<*sl*) voortleeft. S. aanvaardt de etymologie van ROLAND : Kelt. *magal-onia, waarbij Kelt. *-onia* met *-ania* afwisselt. Daarnaast komt echter tot in de 13^e e. een Germ. uitgang *-inia* voor in *Mahlinia*, evenals een Germ. vorm *Samber*, naast Wa. *Sambra*, *Sambre*, te vgl. met *Isara* > IJzer.

Als conclusies uit dit opstel vermeldt de auteur dat bij de Frankische expansie in de vallei van de Samber nieuwe plaatsnamen tot stand gekomen zijn en dat andere werden aangepast aan de uitspraak van de nieuwe bevolkingsgroep. Naast en in nauw contact met het Romaans, dat nooit is uitgestorven, heeft een Germaanse minderheid tot in de X^e/XIe eeuw haar taal behouden en zij heeft bovendien betrekkingen gehad met de bevolking die ten N. van de huidige taalgrens leefde.

„Ce qui est vrai pour le Namurois, peut être accepté aussi pour d'autres régions au sud de la frontière linguistique, où malheureusement des sources aussi précieuses font défaut.”

78. ROSTAING, C. — Les toponymes d'origine germanique en Provence. *Onomastica* I (1947), 269-76.

Achtereenvolgens onderzoekt S. de Germ. appellatieven en de Germ. psn. bevat in de toponymie van Provence. Wat de eerste betreft, stelt hij vast dat alleen die soortnamen bewijskrachtig zijn voor Germ. kolonisatie die niet door het Romaans werden ontleend, maar na een bepaalde tijd zijn uitgestorven : aldus *fara* „familie, domein” (La Fare-les-Oliviers, Lafare), *wald* (*Gualdixart*), *brunn* (Brignoles). De Germ. psn. komen alleen in aanmerking voor Germ. nederzetting indien zij, zelf-

standig gebruikt (d. i. niet in samenstelling), als toponiemen voortleven (zie de alfabetische lijst, blz. 271-75).

Samenvattend betoogt S. dat er in Provence slechts 38 Germ. pln. voorkomen, waarvan er 29 met psn. zijn, die ten dele nog laat zijn overgeleverd... „l'apport germanique en Provence est à peu près inexistant”.

79. VANNÉRUS, J. — La pénétration germanique dans la région de Jodoigne (résumé). *Onomastica* II (1948), 2.

„Cette pénétration a été plus importante qu'on ne l'admet généralement.” In de samenvatting van deze niet gehouden lezing, worden een aantal Germ. plaats- en riviernamen, vooral *-bais*-namen, ter bevestiging van deze stelling opgesomd.

80. — Le nom de Behogne. *Onomastica* I (1947), 21-30.

Behogne is de primitieve naam van *Rochefort*, welke zoals in een aantal andere gevallen, verdrongen werd door de naam van het kasteel dat op de plaats ontstaan is (voorbeelden blz. 22). De vormen 1064 en 1139 *Bohania*, *Bohannia* (voor *Behogne*), evenals die van de nabijgelegen plaatsen *Bocogne* en *Boine*, wijzen op een prototype *Boconia „beukenbos”, zoals F. PETRI reeds betoogd heeft, en zijn te vergelijken met een aantal andere Germ. plaatsnamen : *Beho*/*Bockholz* ; *Abhoos* (Oupeye), 1378 à *Beho* ; *Bocho* (Gulke) ; *Becco* (La Reid) ; *Bouchant* (Nil-St-Vincent), enz. ; verder met de *silva Bācenis* (Caesar), *Bacwaldus* (villa vermeld in het testament van Willibrordus voor Echternach (726) = wsch. *Bouchout* bij Antwerpen (974, *Buocholt*), en misschien met een woudgod *Baco*, waarbij dan een dorp van het Marne-departement, nl. *Baconnes* zou horen.

De bovenstaande etymologische verklaringen bewijzen, volgens S., nog eens „la délicatesse des problèmes que pose quelquefois la toponymie germano-romane de certains cantons de la Wallonie”.

Zoals in onze vorige overzichten worden hier enkele **oudheidkundige bijdragen** opgesomd die bij het excerpieren van tijdschriften terloops werden genoteerd :

ALGEMEENHEDEN :

Gedenkboek A. E. VAN GIFFEN. Een kwart eeuw oudheidkundig bodemonderzoek in Nederland. *Meppel*, 1947.

Rec. FAIDER-FEYTMANS, G. *Ant. Class.* XVI (1947).

Een samenvatting van deze uitstekende oudheidkundige publicatie verscheen in *Bijdr. Gesch. Ndl.* II (1947), 258-60.

GIFFEN, A. E. VAN — Oudheidkundige perspectieven, in het bijzonder ten aanzien van de vaderlandsche praë- en protohistorie. *Gröningen*, 1947.

Deze rede uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van buitengewoon hoogleraar aan de Universiteit te Amsterdam, werd opgenomen in de boven vermelde bundel.

Zie ook *Bijdr. Gesch. Ndl.* II (1947), 90-91.

RILEY, M. D. N. — The Technique of Air-Archaeology. *Archaeological Journal* CI (1944), 1-16.

Rec. HOMBERT, P. *Archeol.* 1946, II, 305.

In de recensie, bibliografie van CRAWFORD over hetzelfde onderwerp.

SALIN, E. — Application des méthodes de laboratoire à l'étude du matériel archéologique. *C. R. Ac. inscript. belles lettres* 1939, 77 e. v. (1).

PREHISTORIE :

BINCK, W. J. C. — Omzwingingen in de Alphensche praehistorie. *'s-Hertogenbosch*, 1945.

Rec. LAET, S. J. DE. *Archeol.* 1946, II, 308.

Degelijk propagandaschrift voor de archeologie.

Onder de stuwng van Pastoor W. J. C. BINCK werd te Alphen (Noord-Brabant) een speciale bond voor oudheidkunde en toponymie gesticht. Deze Bond heeft in Februari 1948 een eerste prehistorische cursus ingericht, waarop A. WEYNEN een lezing gehouden heeft over : „Toponymie, vooral in verband met de praehistorie”. Dezelfde vereniging publiceert thans een tijdschriftje *Brabant's Heem*.

ELOY, C. — Les pointes en forme de feuille et à retouches bifaciales découvertes dans la province de Namur. *Bull. Soc. préhist. franç.* XLIV (1947), 209-13.

HOMBERT, P. — Quelques récentes contributions à la préhistoire de la Belgique. *Archeol.* 1946, II, 306-07.

Samenvatting van een vijftal studiën in het *Bulletin de la Société préhistorique française* 1941-1946.

(1) Zie ook : LAET, S. J. DE. -EECKHOUT, J. — Chemische analyse van een bronzen bijl. *Rev. b. arch. hist. art* XVI (1946), 101-08.

MARCHAL, A. — Note sur le polissoir de Hollange. *Arch. Lux. Ann.* LXXVIII (1947), 117-24.

MOERMAN, J. D. — „Road Zand” en praehistorische bewoning. *Ts. Ndl. aandr. gen.* 2e r. LXIV (1947), 537-47.

OPHOVEN, C. — L'aurignacien en Belgique. Quatrième article. Les grattoirs de Lommel, Zonhoven et Zolder. *Bull. Soc. préhist. franç.* XLIV (1947), 91-96.

POEL, B. VAN DE — De cromlech van het Koninklijk Atheneum te Hasselt en de voorhistorie. *Tijdspiegel* II (1947), 163-71.

SACCASYN-DELLA SANTA, E. — Les figures humaines du paléolithique supérieur eurasiatique. *Anvers*, 1947.

SMITS, G. — Voorhistorische vondsten II. *Land v. Loon* II (1947), 14-17.

Lijst van aanwinsten van het museum te Zonhoven in de laatste tijd ontdekt, geschonken of aangekocht, met vermelding van de gemeenten waar de voorwerpen ontdekt werden.

STOKKAER, A. — Palaeontologische vondst te Mechelen. *O. K. Mech.* L (1946), 156-58.

METAALTIJD :

HAWKES, C. F. C. — The Deverel Urn and the Picardy Pin : A Phase of Bronze Age Settlement in Kent. *Proceedings of the Prehistoric Society* 1942, 26-47.

Rec. MARIËN, M. E. *Archeol.* 1946, II, 307.

MARIËN, M. E. — Note sur quelques objets hallstattiens de Court-Saint-Etienne. *Bull. Mus. roy. Art et Hist.* (1946), 16-28.

GALLO-ROMEINSE OUDHEIDKUNDE :

BREUER, J. — Romeinsch België (Vertaling M. E. MARIËN). *Antwerpen-Amsterdam*, 1946.

Rec. RENARD, M. *Latomus* VI (1947), 294-95.

— Toponymie des tumulus. *Archeol.* 1947, I, 129.

Bespreking van J. HERBILLON, Toponymes hesbignons... Zie *Bibl.* 1945/46, blz. 316. Wijst op de verhandeling over de tumuli die AMAND voorbereidt.

BIJVANCK, A. W. — Excerpta romana. De bronnen der Romeinsche geschiedenis van Nederland, dl. III : Overblijfselen der Romeinsche beschaving. Aanvullingen, registers. 's-Gravenhage, 1948.

BROUWER, J. DE — Ervaringen bij opgravingen te Hofstade. *Ons Heem* III (1947), 33-35.

- DUBOIS, CH. — Orolaunum. Bibliographie et documents sur l'Arlon romain. *Arch. Lux. Ann.* LXXVII (1946), 3-70.
 Rec. B(REUER), J. *Archeol.* 1947, I, 128.
- Martelange, encore un cimetière romain. *Arch. Lux. Bull.* XXIII (1947), 37-40.
- FAIDER-FEYTMANS, G. — La nécropole de Péronnes-lez-Binche. *Ant. class.* XVI (1947), 79-104.
- GIFFEN, A. E. VAN-GLASBERGEN, W. — Nieuwe opgravingen te Vechten-Fectio (Prov. Utrecht). *Archeol.* 1946, II, 311-12.
- Zesperiodes-castellum te Valkenburg — Praetorium Agripinae (Prov. Zuid-Holland). *Archeol.* 1946, II, 309-10.
- Velzen, Gem. Velzen (Prov. Noord-Holland). *Archeol.* 1946, II, 309.
- Ontdekking van een etappecastellum, dat korte tijd dienst gedaan heeft, ter gelegenheid van de tocht van Corbulo tegen de Chauken (47 n. Chr.).
- HEURGON, J. — Les fouilles de Bavai. *Archeol.* 1946, II, 313-14.
- VANNÉRUS, J. — Notes de topographie arlonnaise. *Arch. Lux. Ann.* LXXVIII (1947), 255-79.
- WEERD, H. VAN DE — Inleiding tot de Gallo-Romeinsche archeologie... Zie *Bibl.* 1944, 52.
- Rec. RENARD, M. *Erasmus I* (1947), 867-69.
- ZOLTAI, L. — Die Hügelgräber der römischen Kaiserzeit in Hotobagy. *Laureae Aquincenses, memoriae Valentini Kuzsinszky II.* Budapest, 1941. (Diss. Pan. II, 11), blz. 269-308.
- PARDUCZ, H. — Die nähere Bestimmung der Hügelgräber... *Ibid.*, blz. 309-42.

Over de ROMEINSE WEGEN :

- DION, R. — Les voies romaines du Nord de la France étudiées sur les cartes. *Publ. Soc. de Géogr. Lille* 1944/45, 5-35.
 Rec. F(AIDER)-F(EYTMANS), G. *Archeol.* 1947, I, 132.
- FAIDER-FEYTMANS, G. — Étude archéologique et toponymique sur la voie romaine de Nimègue à Tongres. *Archeol.* 1946, II, 315.
- Over de bijdrage van HARDENBERG, Bijdragen tot de geschiedenis van Limburg in den Romeinschen tijd, I. De plaatsen aan den Romeinschen weg Nijmegen-Tongeren. *Maasgouw* 1944-45.
- HENAULT — La voie romaine de Bavay à Reims (dite Chaussée de Brunehaut). Essai de reconstitution de son tracé antique.

Les stations. Les colonnes militaires. *Bull. arch. Comité trav. hist. scient.* 1941-42, 451-69.

Rec. HOMBERT, P. *Archeol.* 1946, II, 316.

SCHAETZEN VAN BRIENEN, G. DE — De weg Tongeren-Tienen en de „Laagte van Terhove”. *Land v. Loon* II (1947), 6-13 (met 2 plans).

Bevat een aantal preciseringen wat betreft het verloop van deze Romeinse kiezelweg, die reeds door F. HUYBRIGTS werd onderzocht. Het blijkt dat deze laatste een te groot vertrouwen heeft gesteld in de huidige topografische gegevens.

VANNÉRUS, J. — Les chaussées romaines de Reims à Trèves et à Cologne dans la traversée du pays gaumais. *Pays gaumais* 1945-46, 41-53.

Rec. LEGROS, E. *Com. Top.* XXI (1947), 179-80.

— La via Mansuerisca. *Arch. Lux. Bull.* X (1946).

Rec. D(AUZAT), A. *Onomastica* I (1947), 159-60.

MIDDELEEUWSE OUDHEIDKUNDE :

BADER, W. — Die christliche Archäologie in Deutschland nach den jüngsten Entdeckungen an Rhein und Mosel. *Ann. Ver. Niederrhein.* CXLIV/CXLV (1946/47), 5-31.

BERSU, G. — Das Wittnauer Horn. *Basel*, 1945.

Rec. BREUER, J. *Ant. class.* XV (1946), 382-84.

BREHIER, L. — Cimetière d'époque mérovingienne et chapelle funéraire à Coudes (Puy-de-Dôme). *C. R. Ac. inscript. belles-lettres* 1941, 322 e. v.

BOUFFARD, P. — Nécropoles burgondes de la Suisse. Les garnitures de ceinture. *Genève-Nyon*, 1945.

Rec. HOMBERT, P. *Archeol.* 1946, II, 318.

DOPPELFELD, O. — Der unterirdische Dom. Grabungen im Dom zu Köln. *Köln-Krefeld*, o. J. [1948].

— Die Domgrabung. Sonderdruck aus dem Kölner Domblatt, 1948.

Zie ook : Der Kölner Dom. Festschrift zur Siebenhundertjahrfeier 1428-1948, hrsg. vom Zentral-Dombau-Verein. *Köln*, 1948.

FORBER, R. — Découverte d'une tour forte évacuée et brûlée à la fin de l'époque romaine. *C. R. Ac. inscript. belles lettres* 1940, 176 e. v.

MARTIMORT, A. G. — La fidélité des premiers chrétiens aux

- usages romains en matière de sépulture. *Mélanges de la Soc. toulousaine d'Etudes classiques I* [Toulouse, 1946], 167-89.
 Rec. GOOSSENS, R. *Ant. class.* XVI (1947), 221.
- PERROY, E. — Les fouilles d'Eename. *Rev. du Nord* XXIX (1947), 205-06 (1).
- RICHTSON, E. B. — Barbarian Jewelry of the Merovingian Period. *Bull. Metrop. Mus.* V (1947), 136-43.
- SALIN, E. — FRANCE-LANORD, A. — L'art de la damasquinure sur fer en Gaule mérovingienne. *C. R. Ac. inscript. belles lettres* 1942, 157-67.
- Traditions et art mérovingiens. *Gallia* IV (1946), 199-289.
 Rec. HOMBERT, P. *Archeol.* 1946, II, 317.
 D(RIOUX), G. *Rev. hist. eccl.* XLII (1947), 567.
 I. Le cimetière de Varangéville (Meurthe-et-Moselle), blz. 199-246.
- VANNÉRUS, J. — Où chercher dans nos contrées les ateliers monétaires mérovingiens. *Rev. b. numismat.* LXXXIII (1947), 49-56.
- X. — The Sutton Hoo Ship-Burial. A provisional Guide. *London*, 1947.

Rechtsgeschiedenis:

- BEVERLE, F. — Die Gesetze der Langobarden. Mit einem Glossar von I. SCHRÖBLER. *Weimar*, 1947.
 Rec. MEYER-MARTHALER, E. *Zs. f. schweiz. Gesch.* XXVII (1947), 545-46.
- LEVISON, W. — Aus rheinischer und fränkischer Frühzeit. Ausgewählte Aufsätze. *Düsseldorf*, o. J. [1948].
 De vroeger moeilijk te bereiken, vooral rechtshistorische, opstellen van de beroemde, in 1946 overleden mediëvist W. LEVISON worden in deze bundel opnieuw uitgegeven. Als bijlage gaat de bibliografie van de grote geleerde.
- STEIN, S. — Lex Salica. *Speculum* XXII (1947), 113-84; 395-418.

(1) Een groot aantal vulgarisatie-opstellen over de opgravingen te Eename verschenen in de dag- en weekbladpers.